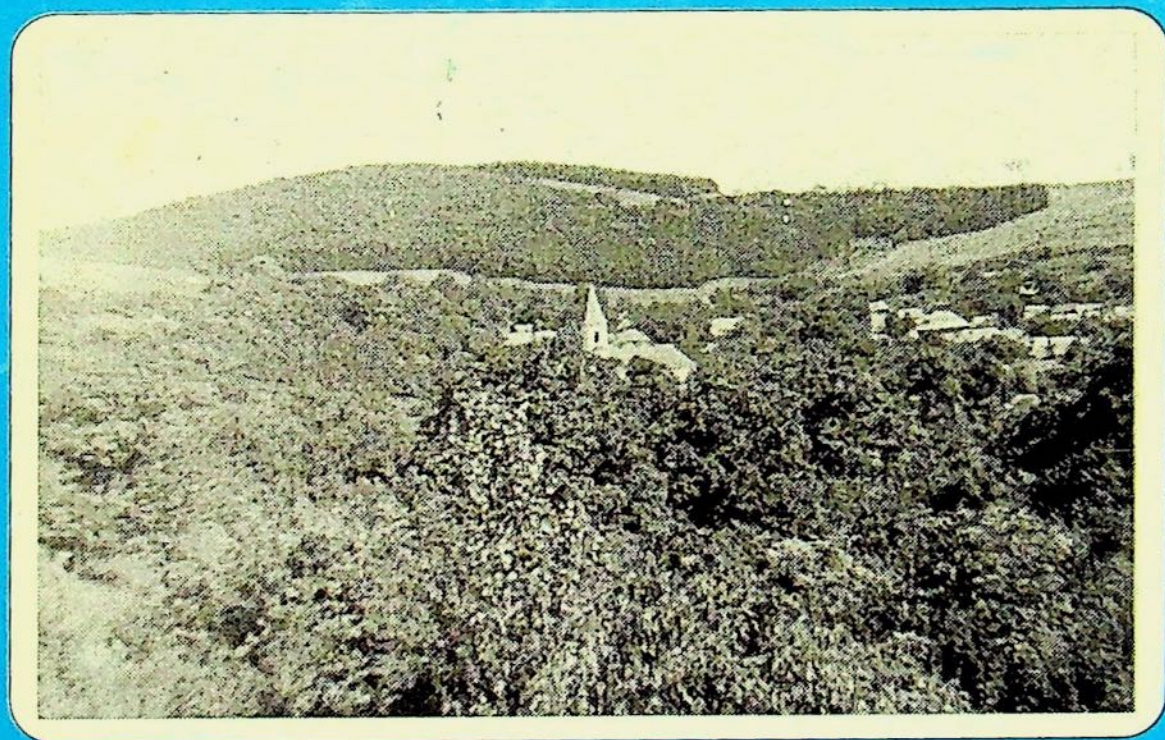

Asztalos Enikő

**SZÉP SZIVÁRVÁNY
KOSZORÚZZA AZ EGET**

Népelet Székelykakasdon

**ASZTALOS ENIKŐ:
SZÉP SZIVÁRVÁNY KOSZORÚZZA AZ EGET
Népelet Székelykakasdon**

Asztalos Enikő

Szép szivárvány koszorúzza az eget

Népelet Székelykakasdon

Készült Morvay Péter: Egy falu története a szájhagyomány és más helyi források alapján című útmutatója nyomán.

A XLIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton, 1996-ban, Budapesten díjazott kézirat.

A könyv támogatói:

**a Marosvásárhelyi Ferences Rendház
dr. Gyulai Ferenc (Svédország)
Veress Zoltán és Magda (Svédország)**

A rajzokat BÁTHORY KATALIN készítette a szerző helyszíni gyűjtései alapján.

ISBN – 973-98901-6-4

© Asztalos Enikő, 1998

TARTALOMJEGYZÉK

A SZERZŐ ELŐSZAVA	9
I. A FALU FÖLDRAJZI FEKVÉSE, LAKOSSÁGA	11
1. A FALU TÖRTÉNETE SZÁJHAGYOMÁNY ÉS TÖRTÉNETI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	12
2. AZ EGYHÁZ ÉS AZ ISKOLA.....	15
3. A FALU ÉLETE MA.....	16
4. SZÉKELYKAKASD CSALÁDAI ÉS EREDETÜK.....	18
5. HŐSI HALÁLT HALTAK.....	20
II. FÖLDJEI, ERDŐI, HATÁRNEVEI	21
III. HÁZAK, TELKEK.....	24
IV. A HÁZ BERENDEZÉSE	32
V. ÉLET A CSALÁDBAN	35
VI. A RÉGI NÉPI GAZDÁLKODÁS.....	38
1. A FÖLDMŰVELÉS	38
2. AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS	41
VII. A NÉPI TÁPLÁLKOZÁS	43
VIII. A VISELET ÉS A KÉZIMUNKA.....	47
1. A VISELET	47
2. A KENDER TERMESZTÉSE; A FONÁS-SZÖVÉS.....	48
3. KÉZIMUNKÁK	51
IX. AZ ÁCSMESTEREK MUNKÁI A FALUBAN.....	53
1. A KAPUK.....	53
2. A FEJFÁK	62

X. NÉPSZOKÁSOK	66
1. A CSALÁDI ÉLET SZOKÁSAI	66
<i>A KERESZTELŐ</i>	66
<i>PÁRVÁLASZTÁS</i>	66
<i>LAKODALMI SZOKÁSOK</i>	67
<i>A TEMETÉS</i>	71
2. A MUNKÁHOZ FÜZÖDŐ SZOKÁSOK	73
<i>A TILOLÓKALÁKA</i>	73
<i>A TÖRÖKBÚZAHÁNTÁS</i>	73
<i>A FEJTŐKALÁKA</i>	73
<i>A TOLLÚFOSZTÓ</i>	74
<i>A HÁZÉPÍTŐ KALÁKA</i>	74
<i>A VADÁSZAVATÁS</i>	74
<i>A SZÜRETI BÁL</i>	75
<i>A FONÓ</i>	76
<i>A DISZNÓÖLÉS ÉS A DISZNÓTOR</i>	79
3. A JELES NAPOK SZOKÁSAI	83
<i>ANDRÁS ÉS KATALIN NAPI SZOKÁSOK</i>	83
<i>KARÁCSONYI SZOKÁSOK</i>	83
<i>SZILVESZTERI ÉS ÚJÉVI SZOKÁSOK</i>	84
<i>A FARSANG</i>	84
<i>A HÚSVÉTI NÉPSZOKÁSOK</i>	86
XI. NÉPI TUDÁS, HIEDELMEK	88
<i>A GYÓGYNÖVÉNYEK ISMERETE ÉS HASZNÁLATA</i>	88
<i>HASZNOS TUDNIVALÓK AZ ÖREGEKTŐL</i>	90
<i>AZ EGÉSZSÉG ÉS SZÉPSÉG TITKAI</i>	93
<i>IDŐJÓSLÁS</i>	93
<i>MÁS HIEDELMEK</i>	93
<i>BOSZORKÁNY CSODATEVÉSEIRŐL</i>	94
XII. NÉPKÖLTÉSZET	96
<i>BÖLCSŐDALOK, RINGATÓK, JÁTÉKOK</i>	96
<i>NÉPDALOK</i>	98
<i>NÉPMONDÁK</i>	99
<i>ALAPÍTÁSI MONDÁK</i>	99
<i>ÖSTÖRTÉNETI MONDA</i>	105
<i>NÉVMAGYARÁZÓ MONDA</i>	107

<i>TÖRÖKDÚLÁSSAL KAPCSOLATOS MONDÁK</i>	109
<i>HÁBORÚK ÉS KATASZTRÓFÁK MONDÁI</i>	112
<i>KIEMELKEDŐ SZEMÉLYEKRŐL</i>	113
<i>BETYÁROKRÓL SZÓLÓ MONDA</i>	114
<i>HELYI BETYÁROKRÓL</i>	115
XIII. A CIGÁNYOK ÉLETE ÉS SZOKÁSAI	116
CIGÁNY HÁZASSÁGKÖTÉS	120
CIGÁNY TEMETÉS.....	121
SZÉKELYKAKASDI CIGÁNY NÉPDAL.....	123
TÁJSZÓJEGYZÉK, SZÓMAGYARÁZAT	124
HELYSÉGNEVEK	128
ADATKÖZLŐK (1978-1995 KÖZÖTT)	130
HIVATKOZOTT IRODALOM	132
FELHASZNÁLT IRODALOM	133
SZEMLÉLTETŐ TÉRKÉPEK ÉS FÉNYKÉPEK	135
SZEMLÉLTETŐ RAJZOK	136
UTÓSZÓ	137

A szerző előszava

Az 1978-1995 között végzett gyűjtőmunkámat tartalmazza ez a kötet. Székelykakasd Marosszék egyik falucskája, melynek néprajzi szempontból sajátos helyzete van a városhoz való közelsége miatt. Annyira közel fekszik Marosvásárhelyhez, hogy városi autóbusz viszi-hozza a városba ingázó munkásokat, de a falu népe napközben gyalog jár be a városba, félóra alatt elérve a Meggyesfalvi városnegyedre. A város közelsége rányomta bélyegét a falu életére, például a korai kivetkezésnek, a cserépedények gyors kicserélésének, a népköltészet háttérbe szorulásának ez az oka. Ugyanakkor nem fekszik az országút mentén, a falu kis félreeső, dombok közé ékelt völgyben terül el, a civilizációt benne 1994-ig, a földgáz bevezetéséig csak a villanyvilágítás jelentette, aszfaltútról, kanalizálásról szó sincs. Rendkívül sok tekintetben hagyományörző: házainak nagy része század eleji vályogház, s aszszonyai mesterei a szövésnek, rojtkészítésnek, ezen kívül érdekes régi és ma is élő népszokásaikkal találkoztam. A falu a néprajzkutató számára mindenképpen figyelmet érdemel, s alapos gyűjtőmunkát igényel.

Adatközlőimből a közel két évtized óta sokan meghaltak már. De örülök, hogy még beszélhettem velük, gyűjthettem tőlük. Érdekes alakja volt például a falunak Imreh Marci bácsi, a falu volt szőlőcsösze, temetőpásztorja, a húsvéti Burcsa-járások főszereplője.

A faluban lelkes fiatalokra is találtam, akik mellém álltak, segítettek a falu értékeinek felkutatásában. Például Gidófalvi István érettségizett ipari munkás elvitt a legjobb adatközlőkhöz, megbarátkoztatta őket velem, s személyesen elkísért éveken át gyűjtőútaimon. Unokatestvére, Csegzi Albert ipari munkás azzal segített, hogy a fényképeknek több mint felét ő készítette a gyűjtések során.

1981-től már lehetőségem nyílt a magnetofonos gyűjtésre, a kérdőívek alapján. Addigra már a falu népe szinte családtagként fogadott. Így Szép Juli néni, a híres szövőasszony, Csegziné Szép Klára, a legszebben rojtozó, aki a kedvemért még a vetett ágyat is visszarakta, Szépné Muzsnai Erzsébet a régi földművelésről és népszokásokról beszélt szívesen, Imréné Soós Éva anyósa szötteseit mutatta meg, s bölcsődalokat énekelt, ringatókat mondott el, de sorolhatnám tovább, minden adatközlőnek hálás köszönettel tartozom, szívesen beszéltek a régműltről, a közelműltről s a jelenről.

A '90-es években legfontosabb segítségem Imreh Samu bácsi, nyugdíjas tanító volt, a falu szülötte, akinek szülei itt középbirtokosok, ősei falualapítók voltak. Mondákat, szokásokat mesélt, s még saját kutatásait is rendelkezésemre bocsátotta.

Nem véletlenül kerültem Székelykakasdra. Falusi értelmiségiek gyermekeként a nép életét volt alkalmam a Mezőségen és Kalotaszegen megismerni. Magam is részt vettem mindenféle mezei és falusi házi munkában, a kenderfeldolgozástól a kenyérsütésig. A Bolyai Tudományegyetem Filológiai Karának I. évén tanári vezetéssel néprajzi gyűjtőmunkát végeztünk a kalotaszegi Szucság faluban, ahol sok tapasztalatot szereztem. Az egyetem elvégzése után kerültem Marosvásárhelyre. A '70-es években általános érdeklődés támadt a néprajz iránt, egymás után jelentek meg a hazai értékes néprajzi kiadványok. A Marosvásárhelyi 1-es Számú Általános Iskola magyartanárnőjeként, a Meggyesfalvi lakónegyedben néprajzi szakkört alakítottam és iskolai néprajzi múzeumot létesítettem tanítványaim gyűjtéséből az ország 7 megyéjének 91 helységéből, 430 tárggyal. Tanulóimat meg akartam ismertetni az élő faluval. Székelykakasdon a gyermekeknek rokonaik voltak, meg közel is volt az iskolához, gyalog vittem ki őket a faluba vasárnaponként, és vakációkban. Minden évben kimentünk a faluba a néprajzi szakkörrel, s a tanítványaim rajzolgatták a díszes kapufélfákat, a temető fejfáit, csőröltek a szövéshez, népszokásokat, hiedelmeket hallgattak meg. Szemmel láthatóan élményt jelentett számukra a falulátogatás. Élményeiket jól felhasználhattam a tananyag elsajátításában, mely a népköltészet mellett a '70-es évektől a népművészet és a népszokások ismeretét is tartalmazza a gimnáziumi oktatásban.

Magam is szívesen jártam a falut, s megszerettem. Örülök, hogy még az utolsó percekben menthető értékeket is összegyűjthettem, például az azóta nagyrészt kicserélt század eleji faragott kapufélfák mintáit, s az öregeknél, akiknek egy része nincsen már közöttünk, régi szép népszokásokra találtam.

Örömmel tapasztaltam, hogy sok népszokás újraéledt, sőt újak is születtek, s remélem, ha a civilizáció előretör, akkor sem mennek feledésbe a régi népi hagyományok, s a falu megtartja jellegzetes maroszéki vonásait.

I. A FALU FÖLDRAJZI FEKVÉSE, LAKOSSÁGA

Székelykakasd (román nevén Vălureni) Marosszék egyik faluja Erdélyben, a mai Maros megyében, 6 kilométerre Marosvásárhely főterétől. A falu központjában levő iskolaépület 1900 méterre van a Marosvásárhelyi Bör- és Kesztyűgyártól, azaz a Meggyesfalvi negyedről, s a város Március 8. nevű utcája összeér a faluval. (A városi utca 87-es házszáma mellett áll a 268-as falusi házszám.)

Közigazgatásilag Maroskeresztúr (Cristești) községhez tartozik. A falunak a megyében való elhelyezkedését az I. számú, a városhoz és a községközpontozóhoz való közelségét a II. számú térkép mutatja.

Négy domb kis völgyében fekszik, közepén patak folyik keresztül.

A falu nevei a történelem folyamán: Kakasd, Kakasdfalva, végül Székelykakasd. A Magyar Korona Országainak Helységnévtárában 1877-ben Kakasd néven szerepel Maros-Torda vármegyében, ugyanez a neve az 1902-es kiadványban, míg 1941-ben a Magyarország Helységnévtárában már Székelykakasd, s mint közigazgatásilag Meggyesfalvához tartozó falu szerepel. Román neve Cocoși volt 1964-ig, amikor a szebben hangzó Vălureni-re változtatták, s ezt máig így használják. Magyar megfelelője, a Vár völgy nem honosodott meg, megmaradt a Székelykakasd elnevezés. A falu nevének eredetéről számos monda él a faluban.

Lakosainak száma 1995-ben 1127. Magyar lakosságú falu, 20 cigány családdal.

A falu felosztása: Alszeg, Felszeg, Templom utca.

Utcái: Főút, Borzás út, Cserealja út (volt Tanítók utcája), Fűzes oldal, Városi út.

Az iskola a Főút közepén, az Alszezen áll, a hozzá toldott kultúrotthonnal. Közel hozzá a falusi bolt található.

Piacterén volt a Táncolóház, mely a század elején épült, de romos állapotában életveszélyessé vált, s 1988-ban lebontották. Ebben zajlott le a falu kulturális élete 1980-ig: a mozielőadások, a bálók, lakodalmak, műkedvelő színelőadások. A Táncolóháztól baloldalra áll a Piacterén a paplak, mögötte a református imaházzal. Jobboldalán van a falu kútja, egy 1910-ben készült gémeskút (ma már nincs víz benne). „Kupáskút vót régen, csak hajtottuk a vályúba szerre. Ott vót a falu marháinak az itatója” – mondják a falusiak. 1939-ben a Piactér elé állítottak fel egy nagy, faragott székelykaput, de mivel nem fért át alatta a kombájn, a 60-as években lebontották.

A Piactérről felfele kapaszkodva a Templom utcában, a Farkashegy lejtője alatt van a református templom, a falu egyetlen temploma.

Határát és a falu mai területét valamikor teljesen erdő boríthatta, ezt igazolják a Makkos, Cserealja, Fűzes, Borzás nevű dűlők nevei.

A falu rajzát, felosztását és határait a III-as számú térkép szemlélteti.¹

1. A FALU TÖRTÉNETE SZÁJHAGYOMÁNY ÉS TÖRTÉNETI FORRÁSOK ALAPJÁN

A monda szerint itt pogányvár volt a hunok idején, a mai Lukácsvára földterületen. Orbán Balázs erről így ír: „A bodoni völgyet a kakasditól elválasztó erdőnőtt hegyláncolat egyik csúcsát Lukácsvárnak nevezik, hanem bíz ott az állítólagos vár egykori létét bizonyító semminemű nyom nem maradt fenn.”²

A mai falu középkori település. A szájhagyomány szerint az 1400-as évek folyamán a közeli káposztásszentmiklósi földesúri birtokról néhány megszökött jobbágy telepedett meg itt, a világtól elzárt erdőben a régi kis településre, akik aztán lányokat is hoztak maguknak feleségül. Az első családok valószínűleg a Farkashegy és a Szőlős hegyoldalakra vándoroltak földkunyókban éltek. A falu kialakulását a székely falvakból idetelepült szabad székelyek és lófők szaporították fel, alapozták meg, főleg a törökidők idején. Ehhez járult a közeli Meggyesfalva idemenekült protestáns lakossága az ellenreformáció idején. 1716 körül gróf Korniss Zsigmond akkori meggyesfalvi földesúr a protestánsokat üldözte, akik emiatt elköltöztek, s helyükbe a gróf román lakosságot telepített.³

A tatárdúlás idején a tatárok megtámadták Kakasdot, s a szájhagyomány szerint a mai Veresvég dűlőn ütköztek meg, ahol a kakasdiak a csatát megnyerték, s egy Imreh nevű harcos sok tatárt kaszabolt le – ezt Orbán Balázs is említi⁴ – ezért kapta jutalmul az Imreh család és utódai az első padsort a templomban, megtiszteltetésül. Az Imreh család leszármazottai ma is élnek a faluban.

Kakasd létezését írásos dokumentum először 1515. október 9-ről említi (a Székely Oklevéltár I. kötetében), amikor Szapolyai János a Búcsúpad nevű határrész perében hoz döntést. Ugyanez a kiadvány 1614-ből 9 családot sorol fel a faluban. Ebből 7 szabad székely, 3 lófő, 4 gyalog és 2 zsellér.⁵

A Székely Oklevéltár IV. kötetében⁶ 1694-ből származó adatokat találunk a faluról: „Maros-szék falvai, lakosai s a német katonák bennök kvártélyozása felől való jelentés – K.n. (1694)” – itt Meggyesfalva község után következik Kakasd neve, ahová katonákat szállásoltak el.

A Székely Oklevéltár V. kötete⁷ felsorolja a marosszéki nemeseket, lófőket, puskás gyalogosokat és szabad székelyeket, akik a császár és király hűségére feles-

küdtek 1603. február 7-én, Marosvásárhelyen. A kakasdiak, akiket emleget, rangjuk szerint mind lófők (= „1”):

„Kakasd:

1.: Amrosius Veres

1.: Paululus Barthók

1.: Michael Thussy

1.: Petrus Veres”

Ugyanebben a kötetben említést tesznek azokról, akiket 1602. aug. 16-án „Székely – (Maros) Vásárhelyt” felesketett Básta György a császárkirály hűségére. Kakasdról Veres Ambrus, Bartók Pál, Veres Bálint szabad székely és Veres Péter lófő szerepel a névsorban.

Legteljesebben Kakasdot Benkő Károly mutatja be a Marosszék ismertetése című könyvében 1860-1861-ben⁸. Ezt a szöveget teljes egészében idézem.

„Kakasd

Határának közepén egy gödörben fekszik, csupán Medgyesfalva felé van kis téres nyílása az országútra. Szomszédai: k.-ról Karácsonfalva 1/4, ny.-ról Medgyesfalva 1/4, M. Keresztúr 1/4, É.-ről M-Vásárhely 1/2 és H. Bodon 1/2, d.-ről Káposztás Sz.-Miklós 1/4, Ilenczfalva 1/2 osztr. mérföldnyire. Területe részletesen és összesen: szántója 404 h. 1341 öl, legelője: 66 h. 32 öl, erdeje: 355 h. 1020 öl, terméketlenek: 23 h. 1099 öl; összesen 957 hold és 1587 négyszögöl, miből tér körülbé csak tíz holdnyi, a többi merőben hegy és oldal, sárga agyagos, palás, szurkos, sziváj és közes vegyületű. Házaik száma 69. Hegyei: Nagy erdőn a borzjuk tető k.-re, erdős, bokros; kukuja tető d.-re, szántó, csudálatos, hogy e hegyek tetein bővséggel találhatók a legjobb fővény; Szőlőtető É-ra, szántó, szőlő és bokros erdő. Szőlője egy darabban kettő létezik, k.-részét Csókának, a Ny-it Unumájnak hívják, bora jó terem. Gyümölcssei gyarapodó állásbeliek, sok cseresznyét s szilvát termel. Patakja: a falu közpatakja, ered k.d.é-ki osztályaiból és foly Medgyesfalvára. Jó vizet több jó kútjaiból nyer. Vagyonosabb birtokosai: Keresztes Zsigmond, Gidófalvi Ferencz, Fekete János, Szép József, id. Bartus Sándor, ifj. Imre Mihály, Dósa Elek, Dósa Ferencz. Köz és magán épületei: az ev. reformátusok temploma kőből, cseréppel fedve, a falu é.-sark utcája közepében, a magán lakok közül kitűnő a Dósa Ferencz kőháza zsendellyel fedve. Nevezetességei: 1771 körül pestis ütven ki Kakasdon, eltöviseltetett; vagy tíz gödör helye most is látszik, hol az őrizetek voltak a bé s kijövőknek vigyázására. Mily kicsi volt Kakasd, s nevét honnan vehette, em-

liti 1778-ban írott verseiben m.-vásárhelyi ref. tanár Kovásznai Sándor, kinek édes apja korábban itt ref. pap volt; a vers így hangzik:

„Villa decem vix est miseris possessa colonis,
Nomina de gallo nocte cantate gerit.”

— • —

A Kakasd leírását bezáró vers szabad fordításban így hangzik:

Csak tíz szegény telepes család maradt azon a településen,
Amelyik az éjjel megszólaló kakas nevét viseli.

Orbán Balázs a Székelyföld leírásában⁹ határneveket magyaráz meg mondákat is felhasználva, s bemutatja Kakasdot a XVI. századtól, a számára érdekesnek tűnő értékeivel. A falu múltjáról ezt írja: „Itt lévén már csak belejtünk Kakasdra, mely falut az 1567. évi regestrumban mostani nevén 8 kapuval találjuk... Későbbi okmányokban Kakasdfalva néven szerepel... egyházközségileg előbb Káposztás-Szent-Miklóshoz tartozott, úgy azt is látók, hogy Medgyesfalvával együtt 1673-ban szakadnak el (A kakasdi eclesia jegyzőkönyve szerint) – 1756-ban 97 lélek lakja Kakasdot; hanem az 1767- és 1777-ben uralkodott pestis (E pestisről bejegyzés van az egyházközség jegyzőkönyvében, hol az pestises-csumának íratik). Ekkor Kakasd elzárattott, s még ma is láthatók az örkalibák helyei határán... Ma már a 10 családból 310 lélekre szaporodott a falu népe. Kakasd régi temploma újra épült, azonban a réginek cintermében van egy csinos művű kőkoporsó, melynek elkopott feliratából már csak annyi olvasható ki: »Hic jacet Stephanus Sebe de Zilaj qui duo decenis..... so nexus equitum..... vest parentis A D..... idia Celae..... pestis.« Miből végre is csak a nevet, azt, hogy lovag volt s hogy a pestis idejében halt el, lehet kiokoskodni.” Orbán Balázs a falu XIX. század végi helyzetét így mutatja be: „Most házszáma 69, határterj. 957 h. 1587 négyszög öl, ebből 404 h 1341 öl szántó, 355 h 1020 öl erdő, 6 h 1356 öl szőlő, a többi kaszáló, legelő, terméketlen.”

Orbán Balázs tehát szabad székely faluként ismerteti Kakasdot.

A falu lélekszáma 1756-ban 97, az 1767-77-es pestisjárvány után 10, 1787-ben 212, 1880-ban 410, 1920-ban 574, 1941-ben 652, 1966-ban 927.

1848-ban a falu népe a beözönlő kozákság elől kimenekült a Szent-Pál-i patakba. Az 1848-49-es szabadságharcban Kakasdról részt vett Moldován György sok kitüntetéssel tért haza. Idős néhai Imreh Sámuel látta Bem tábornokot és Petőfi Sándort a családi szájhagyomány szerint. Járt itt Rózsa Sándor is, egy éjszakát töltött a faluban, de a mondák egy hétről is beszélnek.

1860-ban épült az új református templom.

A két világháborúban részt vett a falu férfilakossága. Az I. világháborúban 21-en estek el, 17-en a harctéren, 4-en fogságban. A II. világháború harcai itt vonultak keresztül.

1913-ban épült a református iskola, a mai I-VIII. osztályos általános iskola őse.

Három árvíz sújtotta a falut, a kis Macskalyukból eredő, s a Ganga, Újszőlő területéről lefolyó patak áradt meg 1932-ben, 1970-ben, s 1975-ben. Istállókat, melléképületeket rongált meg. 1970-ben árvízsegélyként telekosztás volt a falusi bolton alul, így terjedt a falu Marosvásárhely irányába.

1945-ben itt nem volt földosztás, mert nem volt hajdan földbirtokos a faluban, csupán egyéni közép- és törpebirtokosok művelték meg saját földjeiket. A legszegényebb réteg a falu felső felén, a faluvégen lakó cigányság volt, és ma is az.

1962-ben alakult meg a kollektív gazdaság, a későbbi termelőszövetkezet. Első elnöke Fülöp Domokos szegényparaszt volt.

2. AZ EGYHÁZ ÉS AZ ISKOLA

A falu hajdani katolikus lakossága Maroskeresztúrnak volt a filiája. A reformáció után, 1673-ig Káposztásszentmiklóshoz tartozott, amikor külön fatemplomot épített a falu, s különvált az anyaegyháztól.

A falu életében az egyház vezető szerepet játszott a XX. század derekáig. Kis református fatemploma helyét pontosan nem lehet tudni, csak az sejthető, hogy a falunak a Káposztásszentmiklós felől eső részén lehetett. Orbán Balázstól¹⁰ tudjuk meg a következőket: „Medgyesfalva és a szomszéd Kakasd is a Nyárad melletti Káposztás-Sz.-Miklósnak volt filiájji, a mater messze lévén, a leányközségek önállóságra törekedtek; de ezen törekvésük sokáig korlátozva volt, mígnem 1673-ban Ó-Tordán tartott zsinat megengedte a szorgalmazott elszakadást és azt is, hogy a két falu (Kakasd és Medgyesfalva) egy egyházközséget alkotva, külön papot tartson. Ez időtől fogva Kakasd lett a materé, hol a lelkész lakott, de felváltva tartozott istentiszteletet tartani mindkét faluban.”

Az oktatás is az egyház hatáskörébe tartozott. 1795 és 1845 között 12 tanító, egykori nevén „mester” tanított, az akkor a templom mellett működő iskolában. Közülük kettő kakasdi: Gidófalvi István és Gidófalvi György. A Bethlen Gábor által alapított nagyenyedi kollégiumban végzett tanítók közül Váradai Sámuel, Kolosi János, Ajtai Miklós és Imreh György került a faluba. Az 1945-ben jött Kádár József feleségével együtt ide is temetkezett.

Az 1653-1656 között épített fatemplom 1860-ban nagyon megcsúszott, és az 1862-es lebontása után számos műértéke kárbaveszett, többek között faragott székei és az a kőkoporsó, melyről Orbán Balázs is említést tesz.

Régi klenódiumaiból máig megmaradt egy 1698-as ónkanna, 1708-ból származó, öntvényből készült kehely, és egy 1702-ből fennmaradt ezüsttel futtatott keresztelőpohár.

1860-ban kezdték építeni a mai kőtemplomot, a telket hozzá Dósa Elek adományozta. 1862-ben fejezték be. Felépítéséhez a szomszéd falvak is hozzájárultak adományaikkal, az egyházi levéltárban füzetecske őrzi annak emlékét, ki mennyit adakozott. Parókiának megvásárolták az 1880-ban épült Keresztesi házat, ugyanis a templommal szemben levő iskola és a parókia épülete az 1913-as földcsuszamlás következtében használhatatlanná vált. 1913-ban új iskolát építettek a falu közepén. A mai iskolaépület az 1960-as években épült.

A templomot 1934-ben renoválták először: a zsindeletet leszedték, bádoggal és cseréppel fedték be. Felépítésének 125. évfordulójára Kállay Csaba lelkipásztor vezetésével teljesen felújították: átforgatták a cserepeket, agyaggal körülötmék az alapot a nedvesség behatolása ellen, leverték a régi vakolatot és újravakolták, újrameszelték.

A faluban általában hosszú ideig szolgálnak a lelkipásztorok. Pl. Magyar Árpád 40 évig (1902-42), Gál Viktor 25 évig (1942-67) s a jelenleg szolgáló Kállay Csaba 1968-tól áll az egyházközség élén, maga látva el a kántori teendőket is.

3. A FALU ÉLETE MA

1980-ban még a férfilakosság 99 %-a ingázott a marosvásárhelyi gyárakba, a nők egy része pedig idénymunkát végzett a vásárhelyi konzervgyárban. A többi, kevés férfi, és a nők 55 %-a a termelőszövetkezetben dolgozott.

1992-ben még közösen dolgozták meg a határt, 1993-tól szétosztották a földeket a beadott mennyiség arányában. Jelenleg a falu népe a visszakapott földjét műveli. Az ipari munkások egy része a csődbejutott gyárakból hazakerült, másik része a 22-es városi autóbusszal ingázik, de földjét a munkaidő után megműveli. A kisföldűek és a földtelenek az öregek, munkaképtelenek földjét dolgozzák meg, bérebeveszik, vagy résziben dolgozzák meg. Többen vállalnak idénymunkát külföldön, főleg Magyarországon.

A földosztással nem mindenki elégedett. Másrészt a régi, sokgyermekes családokban a szülők földje felaprózódott, s a testvérek egymás között civakodnak a kevés, számukra jutott föld miatt.

A falura nem jellemző a kivándorlás. Két család ment ki Amerikába az I. világháború után, s 1988 után mindössze három fiatal hagyta el végleg a falut és az országot: Gidófalvi István, Czegő Márton és testvére, Czegő Margit, 20-30 év közötti ingázó ipari munkások.

1991-ben kezdtek imaházat építeni a paplak mellé, a volt kántori lak helyére, melyet 1948-ban államosítottak, s az egyház 1991-ben visszafoglalt. Az imaházra azért volt szükség, mert a fafűtéses faluban a téli hidegben a templomot nem tudták megfelelően használni. Az imaház egy hollandiai közösség egyházi támogatásával és helyi közmunkával épült, szintén Kállay Csaba lelkipásztor kezdeményezésére és irányításával. 1994-ben, mikor Székelykakasd engedélyt kapott a földgáz bevezetésére, a gázt a templomba is bevezették, de télen az imaház mégis alkalmasabb a használatra. Itt nemcsak istentiszteletek, hanem vallásórák, kátétanítás, egyházi gyűlések is folynak. A templom és az imaház átlagos látogatottsága nyáron 50 és 85 fő a falu 612 magyar és cigány református vallású lakosságából. A cigányság ugyanis a keresztelés után nem tartja vallását, nem esküszik meg a templomban, s nem látogatja az istentiszteleteket.

Az 1990-es változás után a magyar családok körében terjedőben van a „Jehova tanúi” szekta, 1993-ban 100, 1995-ben 180 híve van a faluban, s 1994-ben imaházat is építettek. A cigánylakosságból a leggazdagabbak – öt család, 25 fő – az adventista vallásra tért át 1992-ben, s a marosvásárhelyi imaházat látogatja.

A falu I-VIII. osztályos általános iskolájában egyre csökken a tanulók száma, hiszen a faluban az utóbbi években több a temetés, mint a születés. Emiatt az alsó tagozaton már áttértek a szimultán oktatásra. Igazgatónő Pálffy Judit, aki Marosvásárhelyről ingázik a faluba. 1995-ben 87 tanulóval működik az iskola, ebből 22 elsőosztályos. A felső tagozaton már párhuzamos osztály nincs.

Az óvónő, Kovács Erzsébet, a faluból származik, és 1974 óta működik itt. A két tanító Marosvásárhelyről ingázik. A gimnáziumi tagozaton kilenc tanerő működik, ebből négy véglegesen kinevezett, két helyettes és három félkatedrán működő tanár. A tanárok közül Czegő György fizika-kémia szakos és Tordai Árpád matematika szakos tanár lakik a faluban, az előbbi a falu szülötte, az utóbbi házat épített ide. A cigánygyermek az I-IV. osztályba rendszeren járnak, ezután a leányokat férjhezadják, s a fiúk az apjukkal járják az országot üstkészítő-bádogosokként, tehát kimaradnak az iskolából. VI. osztályig még eljut néhány cigányfiú, tovább már nemigen.

Nagy, régen várt esemény volt, hogy 1994 Karácsonyára meggyúlt a gáz a székelykakasdi házakban, végre megkapták a bevezetéséhez szükséges engedélyt. Drága pénzen vezették be a gázt a városból, megszabadulva végre a fafűtés gondjaitól.

1995 októberében holland segítséggel épített sütődét avattak fel a faluban, a piactéren. Az avatóünnepségen a holland nagykövetség is részt vett. A volt büfé épületébe szerelték be a gépeket, melyeket a holland testvérfalu adományozott. Formában kenyeret, kalácsot, kiflit sütnek itt, elsősorban a 20-22 marosvásárhelyi üzlet megrendelésére. A faluban a kalácsnak igen, de a kenyérnek nincs nagy sikere, mert habkönnyű, szaporátlan, hamar elfogy.

Komoly gondja a falunak a megfelelő kultúrotthon hiánya. Mikor a Táncolóház életveszélyessé vált, s már 1980 után nem volt használható, a hatóság nem engedélyezte a lebontását, s új felépítését. Az iskola vezetősége – áthidaló megoldásként – tornaterem építésére kért és kapott engedélyt, melyet az iskolaépülethez toldottak. Ezt azonnal kultúrotthonként kezdték használni, bár e célnak nem felel meg, hisz kicsi a színpada is. Mikor 1990 után kultúrotthon építésére kértek ismét engedélyt, azt a választ kapták kérésükre, hogy már van, ezért nem engedélyezik. Így most sem tornaterem, sem megfelelő kultúrház nincsen, de a bálakat, műsoros előadásokat kénytelenek ebben a szűk helyiségben tartani.

A falu további tervei közé tartozik a víz bevezetése, kanalizálás, a poros, sáros út megjavítása. 1997-ben 100 telefont szereltek be a kakasdi családokhoz, mind a nemzetközi vonalba kapcsolva.

4. SZÉKELYKAKASD CSALÁDAI ÉS EREDETÜK

(Imreh Sámuel nyugdíjas tanító kutatásai alapján)

I. A falu alapítói

Az Imre és Imreh családok

II. A tatár- és törökdúlástól az I. világháborúig

1. Agyagási – Agyagfalváról
2. Bancsi és Bajcsi – tisztázatlan
3. Bartha és Barta – a Zsíl völgyéből
4. Czegő – Sárpatakról
5. Csegzi – Berekeresztúrról
6. Dávid – Lukafalváról
7. Dósa – Ilencfalváról
8. Fekete – Nyáradkarácsonfalváról
9. Fülöp – Csejdről

10. Gidófalvi – Gidófalváról
 11. Görög – tisztázatlan
 12. Gyéresi – Gyéresről
 13. Kapás – Székelycsókáról
 14. Kiss és Kis – Aranyoshadrévről
 15. Kovács – Marosvásárhelyről
 16. Muzsnai – Muzsnáról
 17. Szép – Szárazajtáról
 18. Tróznai – Csibáról
 19. Tövissi – Hagymásbodonról
 20. Varga és Vargha – Mezőbándról
- Ugyanebben az időszakban idetelepeült vándor sátoros cigányok:
1. Bánó	3. Burcsa
2. Boros	4. Gábor

III. Az I. és a II. világháború között:

1. Rácz – Kóródszentmártonról
2. Rusz – Vajdakutáról

IV. A II. világháborútól napjainkig:

1. Baricz – Gyergyóalfaluból
2. Bodó – Nagyteremiből
3. Bodor – Nyárádgálfalváról
4. Csurkuly – Küküllőszéplakról
5. Daki – Fintaházáról
6. Horváth – Ilencfalváról
7. Kacsó – Nyárádmagyarósról
8. Moldován – Fintaházáról
9. Márton – Marosvásárhelyről
10. Ozsváth – Galambodról
11. Ötvös – Gerebenesről
12. Pete – Mezőpanitról
13. Peti – Teremeújfaluból
14. Sepsi – Székelyvajáról
15. Tóth – Haranglábról
16. Szilágyi – Teremeújfaluból
17. Virágh és Virág – Fintaházáról

V. Idetelepült értelmiségiek

1. Kállay Csaba lelkész – Szilágyleléről
2. Tordai Árpád tanár – Szentersébetről

VI. Kihalt családok

Bartus, Berkeszi, Csendes, Csibi, Diószeghy, Molnár, Szöcs

5. HŐSI HALÁLT HALTAK

Az I. világháborúban

1. Agyagási Sándor
2. Bancsi Miklós
3. Bartha Mihály
4. Bartus Ferenc
5. Barabás György
6. Csíki Sándor
7. Diószeghy Károly
8. Dósa Lajos
9. Gidófalvi Elek
10. Gidófalvi Gábor
11. Gidófalvi Imre
12. Gidófalvi János
13. Gidófalvi Sándor
14. Imreh Albert
15. Imreh Albert
16. Imreh József
17. Imreh Márton
18. Kakasi Károly
19. Molnár Lajos
20. Simon Lajos
21. Szöcs György

A II. világháborúban

1. Agyagási István
2. Bancsi Imre
3. Csegzi Mózes
4. Diószeghy Albert
5. Gidófalvi András
6. Gidófalvi Béla
7. Gidófalvi József
8. Gidófalvi Mózes
9. Gidófalvi (Kádár) Elek
10. Imreh József
11. Kiss Imre
12. Kiss Károly
13. Kovács Samu
14. Kacsó Dezső
15. Szép Miklós
16. Szász Márton
17. Szép Mózes
18. Szép József
19. Kiss Károlyné Tövissi Róza

Tizenéves ^{harcosok} ~~hősi halottak~~ a II. világháborúban

Czegő György, Gidófalvi András, Gidófalvi Mózes, Gidófalvi (Kádár) Elek, Imreh Sámuel, Imreh Dániel, Kiss Márton, Szép Lajos

II. FÖLDJEI, ERDŐI, HATÁRNEVEI

A Székely Oklevéltár VI. kötetéből¹¹ megtudjuk, hogy 1579-1687 között Kakasdon a következő határneveket jegyezték fel:

„Bércz, Bucsu padja (1730), Bucsu széle, másképp verőfényes (1694, 13. old.), Cserefő (1714), Csunyas gödör, Oh hegy (1728), Veresvég (1728).”

Még előbb, 1515. okt. 9-én perirat is emlegeti a **Búcsúpada** nevű „darabocska földet”, melyben Szapolyai János erdélyi vajda, a székelyek ispánja s a királyi hadak főkapitánya ítélezett. (Székely Oklevéltár I. kötet)¹²

Székelykakasd ma négy domb völgyében fekszik. Összterülete 958 hold (erdő, szántó, szőlő, kaszáló).

Mai határnevei:

MÁRKOS (nyugaton) – a megyesfalvi volt grófságtól elválasztó terület, Marosvásárhely felől az első határ rész.

BORZÁS (délnyugaton) – szántóföld.

LÓVALHÁLÓ – határút Meggyesfalva és Székelykakasd között, – szántóföld.

UDVARI (nyugaton) – szántóföld, régen a megyesfalvi grófi udvarhoz tartozott.

KICSINYÍL (nyugaton) – szántóföld.

BÚCSÚPAD (délen) – szántóföld, ez a monda szerint toborzó- és búcsúhely volt harcбайдulásakor. Orbán Balázs ezt írja erről a határnévről: „E búcsúvétel egy meghatározható nemzeti ünnepély volt, a szülő itt áldá meg fegyverét a harcosnak, mondván: úgy harcolj vele, hogy hazádnak s nekem becsületet szerezz; a szerető azt mondta a fiatal leventének: úgy térj vissza, hogy büszkén ölelhesselek keblemre. – szóval ez nem volt sírányozó, pityergő búcsúzás, hanem oly biztató útra bocsájtás, mint a minővel a spártai anya küldte harcra fiait.” (A Székelyföld Leírása)¹³

OMLÁS (délen) – szántóföld.

HOSSZÚTETŐ (délen) – szántóföld.

FÜZES (nyugaton) – szántóföld.

KUKUJA (délen) – szántóföld. A monda szerint „Kukucskáló”, Kakasd legmagasabb pontja, ahova őrség állhatott.

VÁPÓKÚT (délen) – zöldséges. A monda szerint román papok mentek át a falun, vizet kértek, s ezt mondták, „apă-kút”, azaz víz a kútból, s innen ered a neve.

BORNYÚKERT (délekeleten) – ide csapták ki a század elején a gazdák teheneit.

MACSKALYUK (keleten) – völgy neve.

DINNYEFÖLD (délekeleten) – szántóföld.

ÚJSZŐLŐ (keleten) – szántóföld, itt régen sok szőlő és cseresznyefa volt, de ki-
pusztult.

BORZLYUK (keleten) – erdő.

MEGYEERDEJE (délekeleten) – erdő volt, de kiirtották, ma legelő.

KÖVECSES (északkeleten) – erdő.

NYERGESPUSZTASZŐLŐ (keleten) – szántóföld.

ROPÓ (keleten) – szántóföld.

GANGA (délekeleten) – szántóföld.

VERESVÉG (északkeleten) – eredetileg Véresvég – szántóföld. A monda sze-
rint itt csata dült a tatárokkal, ahol kitünt egy Imreh nevű vitéz, akit emiatt az első
templomi padsorral tüntetett ki a falu, s még utódait is, a XX. század elejéig (Orbán
Balázs is említi).¹⁴

TATÁRSZÁLLÁS (Bodon falu határában). Orbán Balázs¹⁵ említi, hogy a nevé-
t onnan kapta, hogy itt a tatároknak erődített várak voltak, ahonnan a vidéket dúlni ki-
jártak, s ahova sok zsákmányt és rabot összehordtak. Ugyanebből a forrásból tudjuk
meg, hogy itt nyílveszőket, fegyvereket s egy két öl hosszú egyenes kardot is talál-
tak.

TATÁROK KÚTJA – a hegynek Koronkára néző keleti oldalán levő forrást ne-
vezték így, azzal magyarázva a nevé, hogy onnan hordták a kánnak a vizet. A forrás
ma nincs meg.

TATÁRVÖLGY (északkeleten) – szántóföld. A monda szerint ide két tatár ve-
zér van eltemetve.

LUKÁCSVÁRA (északkeleten) – szántóföld és erdő. A monda szerint itt a hu-
nok földvára volt, bár Orbán Balázs hangoztatja, hogy a XIX. század végén itt vár-
nak nem lehet nyomát látni. Viszont ez a domb olyan magas, hogy belátni innen az
Erdélyi-medencét, tiszta időben még a Tordai hasadék is látszik, ezért alkalmas volt
lármafának, mely a Küküllő mentével összekötötte.

JUHKOSÁR (északon) – szántóföld (juhlegelő volt valamikor, aztán erdő, de
kiirtották).

TEKERES (északon) – szántóföld.

TÓFENÉK (északon) – szántóföld és erdő.

SZŐLŐTETŐ (északon) – szántóföld és erdő.

UNUMÁJ (északon) – temető gyümölcsösben. Orbán Balázs¹⁶ is említi ezt a
Tatárszállás melletti völgyet, mely Vásárhely nyugati végéig tart. Ide majálisozni, s
más multságokra szoktak kirándulni a városiak, főleg szüretkor, hogy „unumáji
szüret”-ként emlegetik, melynek híre van a környéken.

CSÓKAHEGY (északon) – szántóföld.

PÓKAIVEREM (északon) – erdő. A monda szerint Póka király ebbe a verembe ásta el a kincseit vándorlásakor, de elvitte, s a verem megmaradt. Másrészt Varró János: Ki csatát nyer, koronát nyer című regényében a 37. oldalon emlegeti a Pókai főúri családot 1575-ből, s ezt írja: „A dáridók szaporodtak, a birtok fogyott, míg végre a tavaly, épp halála előtt, György úr a kakasdi birtokrészt is elzálogosította.” Tehát ez a határnév összefüggésben lehet a Pókai családdal.

CSEREALJA (északon) – erdő és szántóföld.

VERŐFÉNY (délen) – szántóföld.

LEGELŐTOROK (délen) – szántóföld.

III. HÁZAK, TELKEK

A település utcás, szalagtelkes. Az építkezés alapelemei a régebbi házaknál a sövénybevert agyagfal, azután az agyagtégla, az újabbaknál az égetett téglá és a fa. Minden ház négysíkú sáttortetős, a régebbiek hódfarkú, az újabbak – a város közelségének hatására – hornyolt cseréppel fedve. A múlt század végén és a század elején épült vert falú vályogház és a vályogtégla készítésére cigányt fogadott a házigazda, aki vagy a falu végén, vagy az agyagos udvaron vetette a téglát a házépítésre. A házakat házépítő kalákaival építették a fiataloknak a közelebbi rokonok vagy szomszédok, barátok: kiásták a betonlapot, felhúzták a falakat, megépítették a négysíkú sáttortetőt egy-két szakember (kőműves, ács) vezetésével. Végül segítettek egy szoba elkészítésében: levakolták, esetleg lepadolták. A többi a család dolga volt. Ez a házépítő-kalákaszkás ma is él a faluban.

A legtöbb ház gerendás, padlással, pincével. A falu házainak 1995-ben még 50 %-a vályogház, a többi égetett téglaház.

A ház háromosztatú. Az első ház az utca felőli, amit nem használtak, ebben fogadták a vendégeket, ez volt a tisztaszoba. A hátsó ház egyben a konyha is, ebben lakott, dolgozott, aludt, főzött a család. A többségében nyitott tornácról az udvarról, középen a pitarba lépünk be, s a pitarból két szembenéző ajtón lehet bemenni az első és a hátsó házba. Ha a fiatalok később, a lakodalom utáni években építettek házat maguknak, ideiglenesen az első házba költöztek, s hátul laktak az idősebbek.

A tornácot mindenütt szőlővel futtatták be. A tornác legtöbb esetben derékig be-deszkázott, ritkábban teljesen nyitott.

Az ablakok az egész faluban zsalugáteresek.

VÁLYOGHÁZ BEOSZTÁSA

Tulajdonosa: Szép Gergely, 79 éves, 4 hektáros földműves.

Épült: 1904-ben.

Anyaga: vert falú vályogház, négysíkú sátoztetővel.

Gerendás, tapaszos ház. „*Tapaszos vót a ház, elég nyūgesen lehetett megcsinálni. Oda agyagot kellett csinálni, s az agyagba jócskán, egy harmadrész ganét.*”

Építése óta 1982-ig egyszer sem tatarozták. Falai belül derékgig vizesek.

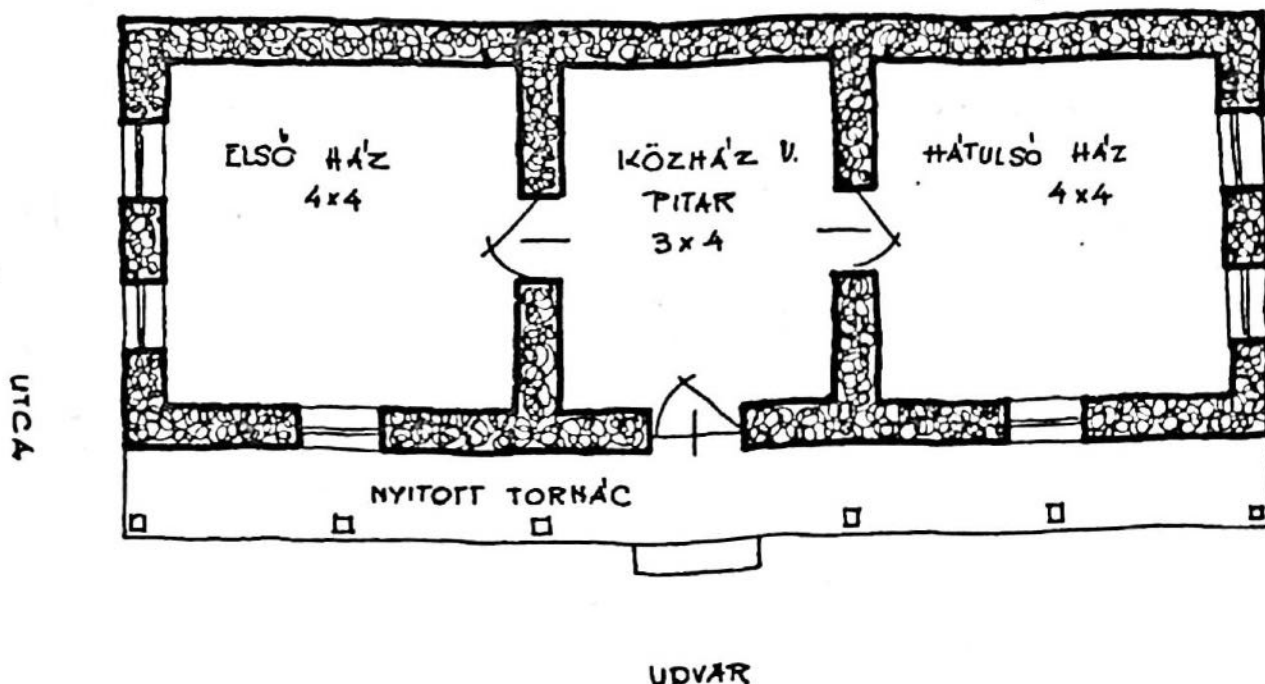
Ablakai zsalugáteresek, tornáca nyitott, bedeszkázatlan.

Beosztása:

Első ház – az utca felől – 4 × 4-es.

Közház vagy pitar – a két szoba között, csak innen van bejárat az udvarról – 4 × 3-as.

Hátulso ház – a kert felőli szoba – 4 × 4-es.

ÉGETETT TÉGLAHÁZ

Tulajdonosa: Imreh Sámuel, 70 éves, nyugdíjas tanító, szülei birtokosok voltak, a házat tőlük örökölte.

Anyaga: égetett tégl, hornyolt cserépfedéllel, gerendás, padlós ház.

Nyitott tornáca derékig bedeszkázott, padlásfeljárója a tornácról indul.

Ablakai zsalugáteresek.

Sohasem volt renoválva, csupán az útjavítás, azaz az út feltöltése miatt módosult; a pince megtelt vízzel, s emiatt be kellett tömni földdel, s ma nincs pince.

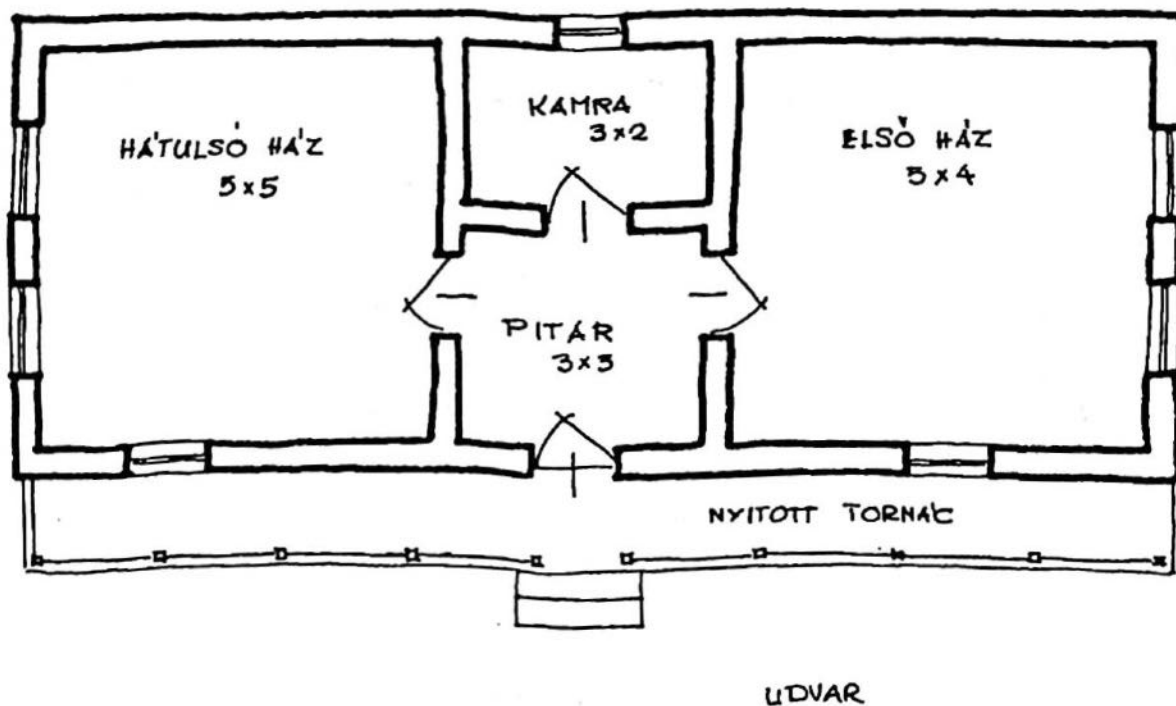
Beosztása:

Első ház – az utca felől – 5×4 -es.

Hátulso ház – az udvar felől – 5×5 -ös.

Pitar – a két szoba közötti előszoba – 3×3 -as.

Kamra – a pitar mögötti helyiség – 3×2 -es.

ÁTALAKÍTOTT ÉGETETT TÉGLAHÁZ

Tulajdonosa: Csegzi József, 68 éves, középbirtokos földműves.

Anyaga: égetett téglaház, hornyolt cserépfedéllel, sáttortetővel.

Átalakítása: gerendás volt, a 80-as évek elején plafonozták.

Utólag toldva: egy hálószoba és egy konyha.

Beosztása: az eredeti ház:

Első ház – 5 × 5-ös, az utca felől.

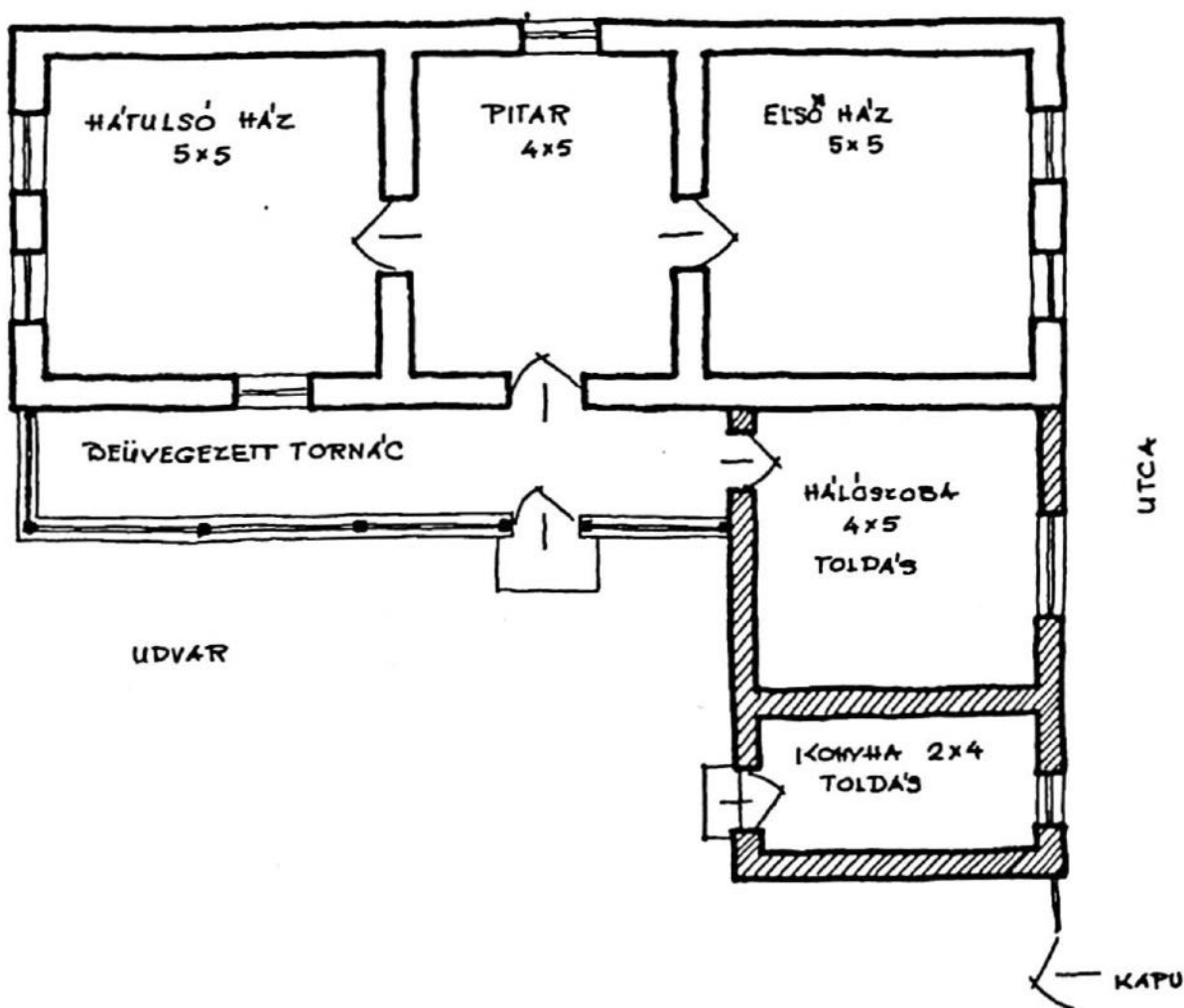
Pitar – folytatás az udvar felé – 4 × 5-ös.

Hátulsó ház: – az udvar felől – 5 × 5-ös.

Tornác: eredetileg nyitott volt, most beüvegezték.

Toldás: Hálószoba a fiataloknak az első házhoz toldva, az út mentén. 4 × 4-es.

Konyha folytatja a hálószobát az út mentén, 2 × 4-es.

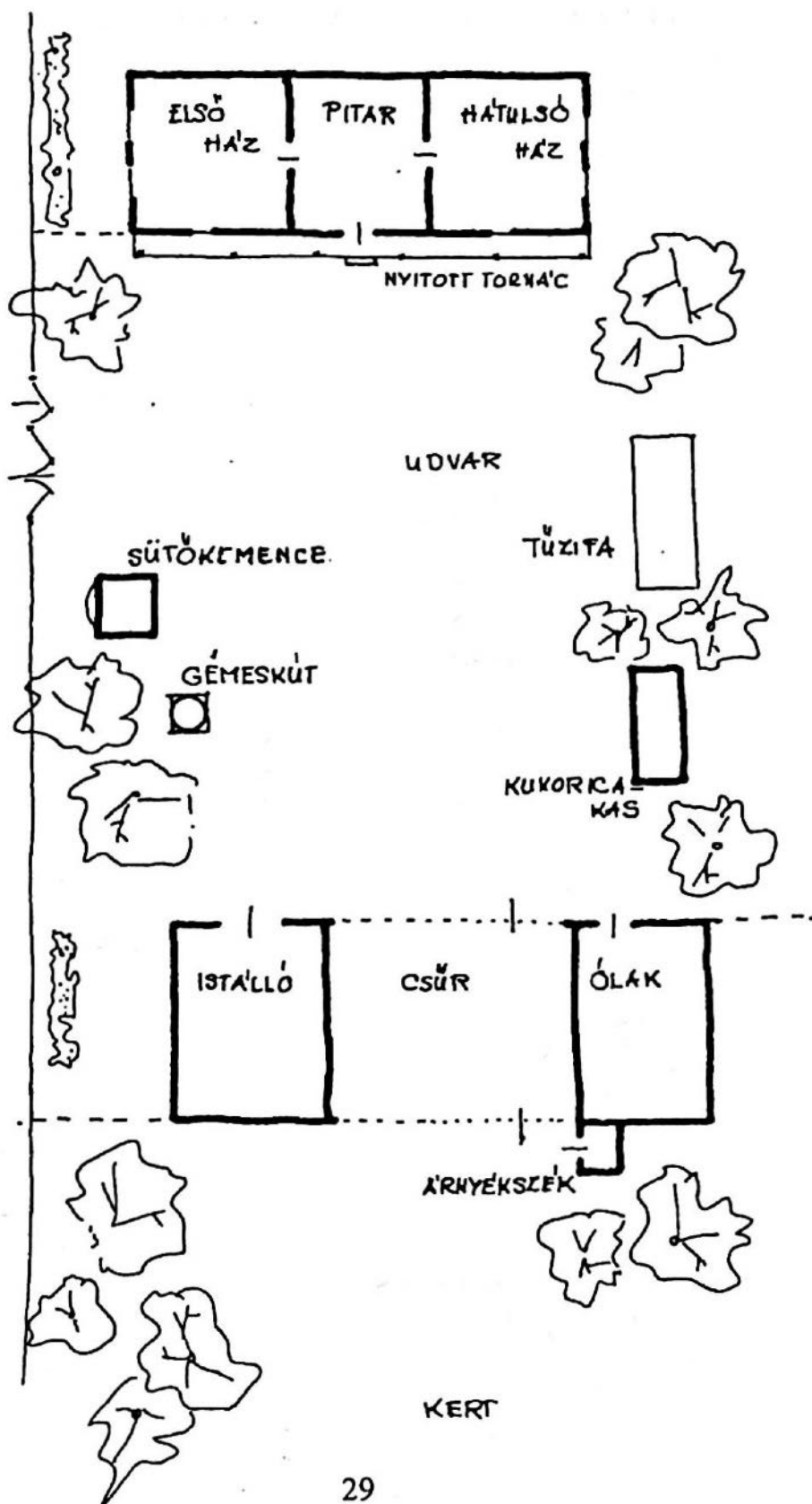

A faluban több új, emeletes, fürdőszobás ház épült 1997-ig: a református lelkész saját lakása, a Jehova tanúinak imaháza, a Baricz Antal, a Bartha Zoltán, a Muzsnai Sándor, a Tövissi Géza, a Gidófalvi Lajos, a Tordai Árpád és a Fekete Attila háza.

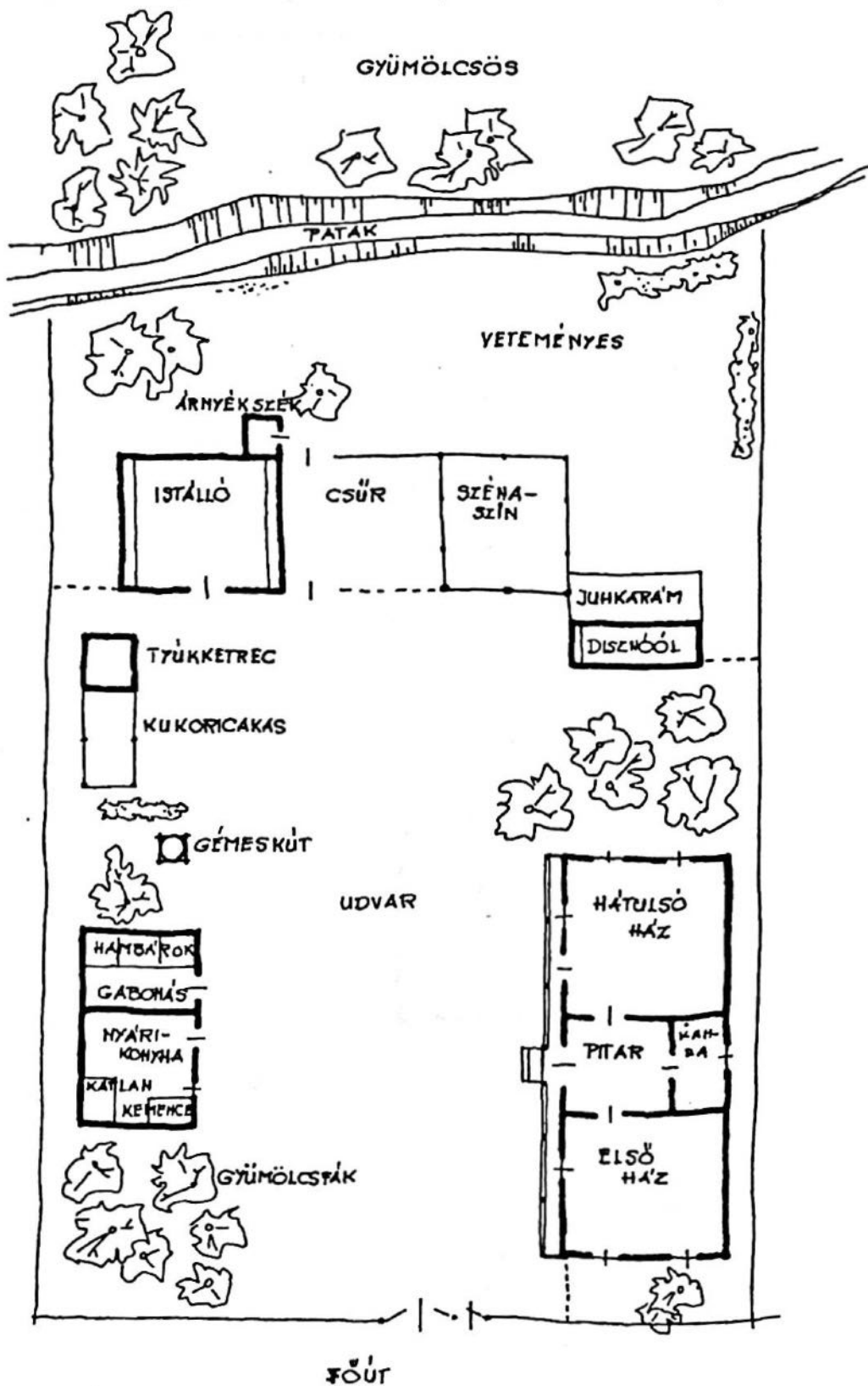
A melléképületek csoportosan helyezkednek el a telken. A **csűr az istállóval** szemben áll a kapuval, lezárja az udvart, elzárja a kerttől. Ez a legáltalánosabban előforduló telektípus a faluban. Az udvaron, a csűr mellett állnak az **ólak** (esetleg a juhkarám is), a **kukoricakas**, a **gémeskút**. A módosabb gazda telkén a házzal szemben **gabonás épült nyári konyhával**. Ennek két bejárata van az udvarról: a bal felőli helyiségben áll a sütökemence és a katlan (mosásra és pálinkafőzésre), a másikban a **gabonatartó hombárok**. A csűr és a gabonás kétsíkú nyeregtetős, vagy hód-farkú vagy hornyolt cseréppel fedve.

A ház mögött s az udvaron gyümölcsfák vannak, a szőlő felfut a tornácok fájára. A ház előtt, az ablak alatt, az utca felől van a virágoskert. Ha nincs az udvaron gabonás, akkor a sütökemence külön áll az udvaron.

SZÉP GERGELY 79 ÉVES, 4 HEKTÁROS FÖLDMŰVES TELKE

IMREH SÁMUEL 70 ÉVES 18 HOLDAS KÖZÉPBIRTOKOS TELKE, ÖSSZESEN 10 ÁR TERÜLETEN

Imreh Sámuel középgazda telkén:

A búzahombárban három évre volt bebiztosítva a család kenyérgabonája és vetőmagja. Mindig a háromévest használták étkezni.

A nyári konyhában (anyaga téglá) vizet forraltak a katlanban az állatok etetéséhez, a nagymosáshoz, de itt főzték a pálinkát is. A sütőkemence is védett helyen volt a nyári konyhában, esőben, hóban is kenyeret lehetett sütni.

Az istállóban (8 × 5 m), amely szintén égetett téglából épült, mint minden az udvaron, a bejárattal szemben volt a köz, s a kétoldalt levő jászlakhoz kötve 4 × 4 állat fért el benne egymásnak háttal.

A csűrben és a színben (anyaga fa) tartották a mezőgazdasági szerszámokat is és a szénát.

IV. A HÁZ BERENDEZÉSE

Székelykakasdon sohasem volt festett vagy faragott bútor. **Kelengyészládát**, mely egyszínű barnára volt festve és fenyőfából készült, utoljára a mostani 70-80 évesek anyja vitt férjhez a kelengyéje számára. Ennek szerepét már a század elején átvette a **sifon** (szekrény) és a **kaszten** (fiókos fehérneműtartó).

A faluban szinte minden háznál legalább egyik szobában őrzik még a régi bútorokat, s használják is őket.

A bútort a menyasszony szülei vásárolták meg a marosvásárhelyi piacon, valamelyik asztalosmestertől. Ezek mind barnára festett fenyőfa bútorok. A bútorok: asztal négy székkal, két ágy, egy vagy két sifon, kanapé (hátas pad), kaszten, üveges vagy almárium.

Szép Gergely 79 éves, 4 hektáros földműves és felesége, Szépné Muzsnai Erzsébet 69 éves kakasdi lakosok vályogtéglaháza 1904-ben épült, gerendás, földes ház, négysíkú sátozotttetővel. 1981-ben minden bútoruk régi, amit még Erzsébet néni hozott ide férjhezmenetelekor. Barnára festett fenyőfa bútor, a marosvásárhelyi piacon vették egy csütörtöki vásáron, 1932-ben.

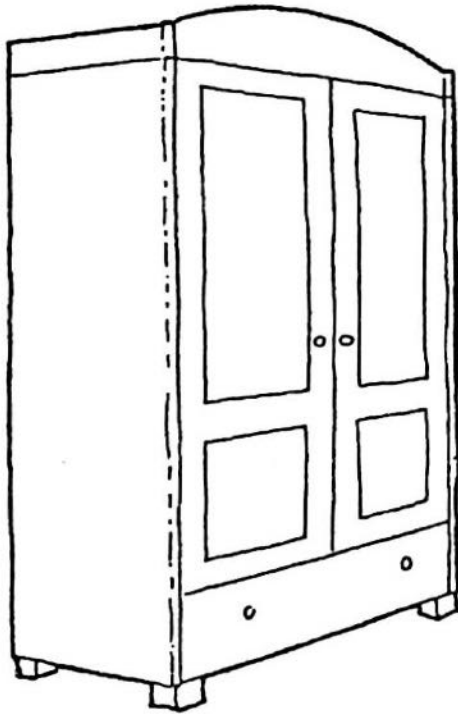
Az első házban, az utca felől, van az üveges (kredenc), benne porceláncsészek vannak a polcokon, alul a pléhedények. A kanapé felnyitható, ebben szötteket tartanak. A kasztenládában, mely még a háziasszony nagymamájától maradt, tartják a fehérneműt. Asztal áll a két ablak előtt (mögötte a kanapé), s négy szék van még a szobában, s egy sifon, a felsőruháké. A közházban, a pitarban van a hiúba vezető lajtorja, a falra akasztva a nagylapító. Itt festetlen, súrolható fenyőfaasztal áll és pad, itt szokott mosni, kenyeret dagasztani a háziasszony.

A hátsó házban, a kert felől, szintén barnára festett fenyőfa bútor van, itt laknak. Kanapéja felnyitós, az ablak alatt áll, előtte az asztal két székkal. A két ágy a két szembenéző, ajtó nélküli fal mellett áll, szalmazsákkal. Az ágyak előtt pad van, az ajtó mellett, amelyből a pitarba lépünk, s onnan a tornácra, a főzőkemence, ún. csicsókemence, kiemelkedő sütővel, mellette a falon a kalányos kosár.

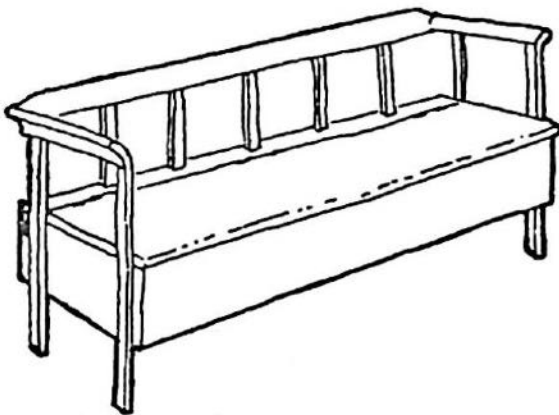
Csegziné Szép Klára 68 éves középirtokos földművesasszony a pitarban megőrizte még a régi bútorait (1987-ben cserélte ki), s felrakta a már nem divatos **vetettágyat** is, hogy megmutassa a régi szobát. „Vásárhelyről vettük a bútort a piacról, 1934-ben 3000 lejért, akkor vót a kirakódás.” Ez is barnára festett fenyőfa bútor, ezzel ment férjhez.

SZÁZAD ELEJI SZÉKELYKAKASDI BÚTOROK

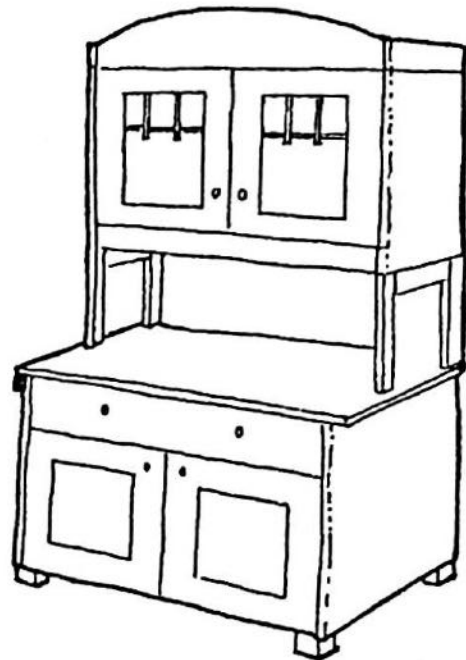
Sifon

Kasztén

Kanapé

Üveges (almárium)

A szobában balra áll az **üveges**, amit **almáriumnak** is neveznek, ebben felül az üveg- és a porcelánedényeket, alul pléhedényeket tart. Egy **kaszten** van mellette alsóruhának, szöttesnek. „Régebb, 100-150 éve Szentiványon rendelték meg a kasztenkészítőnél, később a városból vették.” Kettős ágy van a jobboldali fal mellett. A **fiókos kanapé** az ablak alatt van, benne gyapjúsötteseket tart. A kanapé előtt áll az asztal négy székkal. Az asztalon a Kakasdon kötelező három abrosz: legalul gyapjúsöttes koszorús mintájú piros-fehér, rajta fehér-fekete tárcás mintájú abrosz 10 cm széles kézi csipkével, s a tetején a hímzett futó.

A vetett ágyba kilenc **nagypárnát**, három **kicsipárnát** tettek, mindeniknek a huzata fehér, lyukhímzésű, anyagát a boltból vették. Egyik necc, azt az anyósától örökölte. A derekaljra volt terítve két paplan, egy piros és egy bordó, rajta csipkés fehér lepedő, s rajta a szőnyeg (ágyterítő). A szőnyeg **gyapattas**, tárcás mintájú, piros-zöld nagykockás. A **kanapén** **babas** takaró van, zöld pirossal, de ez vetöllős mintájú. A **kasztenterítő** fehér, **szíjus** mintával. A kasztenben vannak a szöttesei: **sályos és leptetős kendők**, piros csíkkal, van **elkötött, felhántatós csikozású** (kockás), ezek négynyüstösek. Mindenikre 10 centiméteres bogas rojtot kötött. Fehér abroszai **tárcás** mintájúak, **pókos** rojttal. Régen nem raktak bolti csipkefüggönnyet az ablakokra. Klári néni maga szötte a függönnyeket **szíjus** mintával, **72 singet** szőtt a három ablakra **gyapattból**, s külön a **drapéért**. Erre minden **karikát** külön kötött, s úgy **raggatta** aztán össze. A szélére **cakkenyes** mintát horgolt.

Az ajtótól balra áll a **sifon**, a szekrény, alul fiókkal, ebben tartja a ruháit. A szobában nem volt kályha, mert nem itt főzött, s télen nem lakott benne. 1987-ben már új bútorával fogadott, mint mondta, szégyellte a régi bútorát, s rekamiert, foteleket, kisasztalkát várta.

Imreh Sámuel 70 éves 18 holdas középirtokosnál a **hátulsó házban** őrizték meg a régi bútort, amit a vásárhelyi asztalosoktól vásároltak hajdan édesanyja szülei. Kétfelől, a két fal mellett áll a két ágy, az ablakok alatt a **kanapé**, előtte az asztal négy székkal, egy **sifon**, **üveges**, **almárium** edényekkel, kaszten ruhanemüknek, s főzőkályha (simatetejű takaréktűzhely). Ez szoba is, konyha is télen-nyáron. A pitarban áll egy széken a mosdótál, s ide helyezte a hűtőszekrényét is. Az első ház modernebb bútorokkal van berendezve: rekamiert, íróasztal, könyvszekrény, asztal, székek vannak benne, hiszen nyugdíjas értelmiségi.

V. ÉLET A CSALÁDBAN

Nyáron pirkadatkor keltek, 4-kor. Enni adtak az állatoknak, s mentek a mezőre. Délben 12-kor ebédelték a magukkal vitt ételből, vagy valamelyik nagyleány főtt ételt vitt ki a mezőre. Sötétedéskor tértek haza a mezőről, s vacsoráztak.

Télen 7-kor keltek, a gyermekek iskolába mentek. Napközben az állatokat gondozták, szöttek, az asszonyok kisgyermekeket neveltek, a férfiak a vásárba, malomba mentek, ácsmunkát végeztek, vagy a városba ingáztak gyári munkára. A leányok este fonóházba jártak, éjfélig fontak, kimennev szánkáztak, s részt vettek a farsangi mókázásban. Hét végén eljártak a kultúrotthonba filmvetítésekre, műsoros előadásokra, de a városi színházba, moziba nem, csak a 80-as években, mikor városi színházi bérletelőadásokra szervezte be a tanulókat és szüleiket Giligáné Szilvász Mária magyartanárnö.

A gazda feladatai a következők voltak: a nagy háziállatok (tehén, ló, disznó, juh) etetése-itatása, *kúrálása*, tűzifa-vágás, szántás, vetés, boronálás, kaszálás, a takarmány behordása a mezőről a csürbe, a malombajárás öröltetni, – tehát a nehezebb fizikai munkák elvégzése.

A háziasszony gyermekeket szült és nevelt (a század közepéig 4-12 gyermek volt egy családban), főzött, mosott, takarított, meszelt minden évben Pünkösdre, ellátta a kisebb állatokat, font, szőtt (a kendert feldolgozta), a zöldséget, vásznat, virágot, vagy ő, vagy a leánya a városi piacon árusította.

A gazda és felesége együtt végezték el a következő munkákat:

Tavasszal: a krumpliültetést, a zöldségmagok (borsó, murek, petrezselyem, paszuly stb.) elvetését, a káposzta, paradicsom, karfiol, karalábé, paprika palántok elültetését.

Nyáron: minden növényápolást együtt végeztek (pl. kapálást, gyérítést).

Ősszel: a termés betakarítását, beleértve a szőlő- és gyümölcsszüretelést is, valamint a téli eltevést és raktározást.

A család minden tagja rendszeresen járt templomba istentiszteletre. A gyermekeket vallásórákra járaták, konfirmáltatták. Mindezek mellett a faluban eléggé általános volt a csúf szavak használata, a káromkodás.

A vallásos ünnepeket megtartották, főleg a Karácsonyt és a Húsvétot. Ilyenkor ünneplő ruhába öltöztek, templomba mentek, úrvacsorát vettek. Szokás volt az 50-es évekig, hogy az anya, mint „angyal”, fehér lepedőben, csengettyűvel csengetve hozta be az asztalra a feldíszített karácsonyfát. Szilveszter éjszakáján, pontosan éjfélkor, mikor a harang megszólalt, a háziasszony pánkót sütött a családnak.

A vallásos ünnepeken kívül a családfő névnapját szokták megtartani (az István, János, Miklós napot), mikor a rokonok, barátok felköszöntötték a házigazdát, s bor és sütemények mellett mulattak este.

A családokban általában szerettek *énekelni*, volt olyan ház, ahol szájharmonikát, sőt tangóharmonikát is vettek a fiúgyermeknek.

A leányokhoz *udvarlók* jártak a házhoz, de nem volt kötelező a falubeliekhez férjhezmenni. A 60-as évektől városi munkahelyeiken is ismerkedtek és házasodtak a leányok.

Az *esküvőket* a fiús háznál tartották meg, vagy a háznál rendezve a lakodalmat, vagy a Táncolóházban.

A családban naponta háromszor *étkeztek*. Az asztalfőn, amely az asztal jobb oldali szélén volt, a családfő ült, vagy a legidősebb férfi. Az asztal másik végén, a főzőkályha felől ült a háziasszony, s az ablak alatti kanapén, s az azzal szembeni székeken a gyermekek. A leányok az anya közelében ültek. A gyermekeket nem engedték az ételben turkálni, válogatni.

Vendégfogadáskor a vendégeket a kanapéra és az asztal két végére ültették. A kanapéval szemben ültek a háziak, az anya a tűzhely közelében ismét, hogy könnyen felszolgálhassa az ételt. Ilyenkor a házi gyermekeket nem ültették az asztalhoz, külön ettek. A kenyeret a gazda szegte meg, keresztet rajzolva az aljára (bár református falu volt). Ez a szokás ma is él. Imádkoztak étkezés előtt és után, vagy közösen, vagy az imát az apa mondta el.

Búzahordáskor az asztalnál az ülés megváltozott: a két főhelyet a nagyszülők foglalták el. A nagypapa pohárköszöntőben köszönte meg a hordásban segédkezők fáradságos munkáját.

Csépléskor ugyancsak a nagyszülők foglalták el az asztal két végét, s középre ültették a cséplőgép gépészét és a két etetőt. Ez megtiszteltetésnek számított.

1994-ig, amíg a földgázt Székelykakasdra bevezették, az első házban nem laktak, az *tisztaszoba* volt, ahova csak a vendégeket vezették be, de állandó jelleggel nem fűtötték. Akárhánytagú volt a család, mindenki a *hátsó házban* lakott és aludt.

Két *ágy* volt a szobában az ajtótól jobb és bal felől, a falak mellett. Egyikben a szülők aludtak, a másikban a gyermekek kettesével-hármasával is. Az ágyak kihúzhatóak voltak, szembe a szoba belsejével. Szalmazsákot helyeztek rá éjszakára, s a gyermekek ezeken is aludtak. Ahol így sem fértek el, az ágy alá tolvaa állt egy kisebb, alacsony, lábakon álló deszkaállvány, erre tettek szalmazsákot a gyermekeknek. Egyik adatközlőm családjában „szomorú ágy”-nak nevezték a gyermekek ezt a pótágyat.

A csecsemőket bölcsőben tartották. Az anya fonás közben a lábával ringatta a bölcsőt. Nyáron **tekenyőben** vagy kosárban hordozta ki a mezőre a kisgyereket. Mikor nagyobbcskák lettek a gyermekek, a fiúk az apjuknak, a leánykák az anyjuknak segítettek, főleg 6-7 éves koruktól kezdve.

A **kisfiúk** szántáskor vezették az ökröket, hordáskor szintén. A borjakat, csikókat keféltették, legeltették és őrizték a juhokat, a bárányokat, teheneket, borjakat.

A kislányok – **leánkák** – a csirkéket, rucákat, libákat etették, s tiszta vizet adtak nekik. Iskolábajárás mellett a leánka ágyakat vetett meg, sepregetett. Korán megtanult csipkét horgolni abroszok közepére és szélére. Zsíros kalánnyal lenyomtatták a falvédő mintáját, s a kislányok kihímezték. Rojtozni is kiskorukban tanultak meg, s szőni is. A nagyobbacska leányok segítettek anyjuknak a saját kelengyéjük elkészítésében, az árvák maguk szőtték meg a szalmazsákokat, abroszokat, **kendőket**, takaróruhákat.

A gyermekeket ma is munkára szoktatják, s a mezőn dolgoztatják a szülők. Még a városi gyermekek is, akik nagyszüleiknél nyaralnak, végigdolgozzák a tavaszi és nyári vakációt.

A fiúgyermekeknek furulyát és szájmuzsikát vettek a városból. A fiúk vasárnap az erdőt járták, szekereztek, síztek, **szánkáztak**, **pickáztak**, s **bújócskáztak**.

A **leánkák** a szabadban játszották a következő játékokat: Körben áll egy kislányka, Dombon törik a diót, Elvesztettem zsebkendőmet, Nyuszi ül a fűben, Bújj, bújj, zöld ág, Páros cica előre fuss! **Lapikból** levest főztek, sárból tésztát gyúrtak, kenyerest játszottak. **Pettyköveztek**: 9 kicsi kövecskét dobáltak fel és fogták ki. A szobában malmozni is szoktak: papondeklire kirajzolták a malmot, s kukorica, vagy paszulyszemeket húzigáltak rajta.

A nagyok táncába nem jártak a gyermekek, hanem szombaton és vasárnap délután 5-től volt nyáron a **kistánc**. A lányos házak udvarán vagy a kapujuk előtt az utcán rendezték. Itt csárdást táncoltak, s „úrit” is, tangót, keringőt, polkát, gólyát. Volt a tánchoz kórémuzsika, néha hegedű is. Két-három lej volt a belépti díj. Ez a szokás kihalt, ma nincs kistánc.

VI. A RÉGI NÉPI GAZDÁLKODÁS

1. A FÖLDMŰVELÉS

A falu lakosságának egyik fő foglalkozása. Az erdők kiirtásával a völgyben lakó kakasdiak szántóföldeket nyertek. Szőlőt is termesztettek, Orbán Balázs is említi A Székelyföld leírásában a kakasdi jó bort. A kollektivizálással a szőlősöket jórészt kipusztították, csak az udvarokon levő szőlőlugas maradt meg, de 1992 óta a mezőn is termesztik.

A *gabonafélék* közül a búzát, árpát, zabot termesztik élelmiszernek és az állatok takarmányozása céljából. Minden közép- és kisbirtokos igyekezett saját maga megtermelni a családjá számára szükséges gabonát. A földművelést az 1930-as évekig a család maga végezte kézi erővel és ígás állatok felhasználásával. A 30-as évek végén és a 40-es évek elején a falubeliek közösen vetőgépet vettek, s ahol a terület megengedte, ott azzal vetették a gabonát. A hordást és a cséplést a rokonság és a barátok közreműködésével végezték, kalákában, mulatsággal befejezve.

A legtöbb családban a század első felében a búzavetéshez ekével szántottak. Vetni ősszel szoktak, a tallót is szántották aratás után a búzavetés alá. A magot megporzózták. „Zsákot vettek a nyakakba az emberek, s úgy vetettek, marékból.” Tavasszal, mikor arasznyi volt a búza, mentek a töviseket gyomlálni, hol kézzel, hol gyomlálóval. Péter-Pálkor megszakad a búza töve, s ezután érik. Júliusban arattak, kaszával, s a kaszára rákötötték a gereblét, hogy a búza menjen rendibe. Három asszony, gyermek ment a kasza után, ölszámra szedték fel. Két öllel felvettek, az volt egy kéve. Mezitláb arattak, megszokta a lábuk a talló szúrását. Huszonöt kéve volt egy kalangya, s a búzát körasztagba rakták.

Az 1920-as években még lovakkal csépeltek és rostáltak. A lovak a búzán körbejártak, s utána a rostát is lovakkal forgatták, a búza tisztítására.

A 30-40-es években az udvarra hordott, asztagba rakott gabonát cséplőgéppel csépeltek ki. A városból fogadták meg a magángépészt, a falunak nem volt cséplőgépe. Az udvaron csépeltek, s vámot kellett fizetni érte. A kollektív gazdaságban aztán kombájnnal arattak és csépeltek.

A faluban nem volt malom, ma van, régebb a meggyesfalvi volt a legközelebb, oda jártak őrölni, de ma ez nincs meg. A Nyárád mellett volt vízimalom, oda is lehetett menni a gabonával.

A búzát hámbárokban tartották a gabonásban vagy a kamrában, a lisztet pedig a lisztesszekerényben a kamrában. Ennek négy lába volt, s fedele, elrekesztve a bú-

zalisztnek s a kukoricalisztnek. A búzalisztból kenyeret sütöttek, rántást, habarást, laskát, süteményt készítettek.

Egyik földbe kukoricát vetettek, a másikba búzát, árpát, zabot. Cserélték a földben a vetést, az öreg gazdák mindig tudták, hogy kell beosztani a földbe a vetést, s mikor mit kell vetni.

Az árpát, zabot takarmánynak természetették. Szintén zsákból vetették, később vetőgéppel. Gyomlálták, s sarlóval vagy kaszával aratták, asztagba rakták, kicsépeltek. A gabonafélék cséplése ünnepnek számított, az asszonyok sütöttek-főztek, mulatságot rendeztek.

A kukoricát Szentgyörgy-nap (ápr. 24) előtt két héttel kell vetni. Azután még két hétig lehet, de utána nem, mert már nem lenne gabona belőle. A kukoricát marékkal, fészekbe vetették, vagy borozda alá, kézzel, minden harmadik vagy negyedik borozdába. Kétszer kapálták, de ha érkeztek, háromszor is, mert többet termett. Szeptemberben-októberben szedték le, lapistól, s kalákában hántották meg. Ha jó ős volt, már szeptemberben megért. A meghántott kukoricát az udvarra épített kukoricakasokba rakták be, melyek rácsos, szellős faszekrények voltak, nem penészedett meg bennük a szem. Az étkezésben nagyon fontos szerepe volt, a puliszka mindennapos élelmiszernek számít ma is. Vannak olyan ételek, amelyeket csak puliszkával esznek (pl. salátaleves, lucskos káposzta, paszulyleves, pörköltök, paprikások stb.). De kukoricán nőttek fel az aprójószágok, a tyúk, ruca, liba, pulyka, s ezzel hízlalták a disznókat is.

A földeken még krumplit, cukorrépát, takarmányrépát, disznótököt, napraforgót, lóherét, lucernát természetettek, mióta az öregek emlékeznek. A visszaállított gazdaságokban 1993 óta nagyobb lendületet vett a napraforgó és a cukorrépa termesztése, mert beveszi az állam.

Akinek csak egy-két hold földje van, vagy földnélküli, bérbe vesz, vagy részben dolgoz meg földet az öregektől, akik nem tudják megművelni. A kollektivizálás előtt a falu leggazdagabb földművesei Gidófalvi Károly, Gidófalvi Ödön, id. Imreh Sámuel, Tövissi Gergely, Agyagási Lajos, id. Csegzi Ferenc voltak, egyenként 20-25 hold szántófölddel, erdővel.

A régi falusiak a század első felében a vasúthoz jártak dolgozni, ha nem tudtak a földjük jövedelméből megélni. Csak az árvák, és a szegényebb leányok álltak be városra vagy a falusi gazdagabbakhoz szolgálni, itt szégyennek számított, ha szolgál a leány.

Ma a földeket részben géppel dolgozzák meg. Bérelni lehet a volt Gép- és Traktorállomástól mezőgazdasági gépeket, melyet magánosítottak 1990 óta, a volt főnöke és a traktoristák vásárolták meg. Az egyház is ad bérbe a gazdáknak traktort, ekét, tárcsát, utánfutós teherautót, melyet holland segítségből szerzett. Vannak a fa-

luban olyan földművesek is, akik gépeket vásároltak, traktort, utánfutós teherautót, vetőgépet, krumpliültetőt (Gyéresi Lajos, Gidófalvi Sándor, Baricz Antal, Tróznai Ferenc), akik pénzért dolgoznak a faluban azoknál, akik megfogadják őket.

Veteményt mindig termesztettek a faluban, mióta az emberek emlékeznek. A telek mögött levő kertben, s a szőlőhegyi kertekben például murkot, petrezselymet, hagymát, fokhagymát, paszulyt, krumplit, répát, céklát, káposztát, karalábét, paradicsomot, paprikát, mákot termesztnek. A veteményt kétszer-háromszor kapálják. Régen nem használtak gyomirtót, csak kapáltak, gyomlátkak. A spenótot, salátát, retket, dughagymát, borsót állandóan a vásárhelyi piacra hordták eladni, s az ugorkát, káposztát, murkot, petrezselymet, zellert, karalábét, karfiolt, vinetát, paradicsomot is. Fűszernövényeket is termesztettek: tárkonyt, csombort, kaprot, s gyógynövényeket. Minden család melegágyat készített trágyából és jó földből, üvegtáblákkal, később fóliával fedve, s palántákat növelt: káposztát, paradicsomot, paprikát, stb. Áprilisban magról salátát, ugorkát, murkot, petrezselymet vetettek. Ahogy kibújt a földből, mindjárt kapálni kellett, de már azelőtt is naponta öntözték. Kapálni azért kellett, mert „férges volt a föld”. A veteményt háromszor is megkapálják, ha burjános. A salátát, gyalogpaszulyt lehet leghamarabb szedni, s a zöldhagymát, amely dughagymából nőtt. Utána termett az ugorka, a „karós faszujka”, a paradicsom. Azért is hordtak sok zöldséget a városi piacra, mert a család nem tudta mind elfogyasztani. A paradicsomot, káposztát, paszulyt, hagymát, murkot, petrezselymet elteszik télire.

A *szőlőt* az udvaron, a tornácra felfuttatott lugasokban és a verőfényes domboldalakon termesztik. A lugasokban izabellaszőlő terem. Régen mindenkinek volt szőlőse. 1930 után oltott szőlőket telepítettek a dombokra: leánykát, saszlát, szürkebarátot, muskotályt. Ezt fel kellett szántani. A gazda szántott a szőlőben, s utána boronált. Azután szerzett jófajta szőlővesszőket, s még aznap kiment a földre, s a sima, puha földbe bedugta a vesszőket. Minden nap kiment a szőlősbe, s megöntözte a szőlővesszőket. Azután megnézte minden dugványon a kihajtott kicsi rügyecskéket. Ez azt jelentette, hogy a dugvány megfogamzott. A gazda ebben az évben még nem várt termést. A második év tavaszán istállótrágyát hordott ki, és elhintette a növények tövére. Április-májusban ismét kiment a szőlősbe, s két-három ember segítségével megkarózta a szőlőtökéket, és a meddő, száraz ágakat levágta. A tövön 2-3 termőágot kellett meghagyni. Ezt a munkát egy évben háromszor-négyszer végezte el, hogy elősegítse a termőágak és a szemek fejlődését. Két-három napra rá a család ismét kiment megkapálni a szőlőt. Ezt is évente kétszer-háromszor kellett elvégezni. Ezután a gazda megpermetezte a szőlőt kékkőoldattal, hogy a bogarak és a betegségek ellen megvédje a szőlőt. Mikor a zsenge szemek elkezdtek érni, a gazda a kutyájával kiment őrizni a termést. A család naponta kétszer vitt ki neki meleg ételt. A gazda a szőlősben aludt, kalibában. A falunak 1800-tól a Szőlőhegyen volt a teme-

tökertje. Itt minden falubelinek volt kertdarabja, kivéve a cigányokat. Bekerítették gyepűvel, kerítéssel. Imreh Márton volt a szőlőcsész 22 éven át. Ugyanis a kertdarabkájában mindenki zöldséget, gyümölcsöt és szőlőt termesztett, s a halottait a kertrészébe temette. Volt itt egres, ribizli, meggy, cseresznye, barack, dió a szőlőn kívül. Mindenre a csész vigyázott. A csész kalibában lakott, mely ma üresen áll a temetőkert szélén. Csak szerdán és szombaton engedte be a gazdákat gyümölcsért, zöldségért. A látogatónak meg kellett szólaltatnia a széles deszkából készült tókát, jelezve a bemeneteli szándékot. Ha valaki jelzés nélkül a kapun bement, és utána hiányzott a kertből valami, Imreh Marci bácsi átadta az illetőt a szőlőbírónak, aki megfizette vele a kárt. A Szőlőhegyet is kollektivizálni akarták, de a falu erős ellenállásába ütközve elálltak tőle, temetővé nyilvánítva a területet. A felvigyázás azonban akkor megszűnt, a csész kiállt a szolgálatból, de a gyümölcs és zöldségtermesztés itt ma is folyik.

1950-től, a kollektivizálástól, elhanyagolták az oltott szőlők ápolását, s azok kipusztultak. Helyükbe a jóval igénytelenebb novaszőlőt telepítették. Újabban ismét szőlősök vannak a visszaadott földdarabokon, s ismét oltott szőlők jelentek meg a határban. Ezeket a gyermekek, a serdülők őrzik. Füstölnek állandóan a madarak ellen gumikerékkel, füvekkel, este pedig, mikor tűzre van szükségük, fenyőágot égetnek.

A veteményeskertekben, udvarokon *gyümölcsfák* vannak. Besztercei-, húsos- és fehérszilvát, különböző fajta almákat (pl. piros nyári almát, batult, nyári vajalmát), körtét, borsas vackort, aratási- és sárgakörtét, diót, fai epret, barackot termesztnek. Még eladni is hordták be a vásárhelyi piacra. A besztercei szilvából szilvaízt főznek, a hullott szilvából s a húsos és fehér szilvából pálinkát. Régen nem árultak facsemetéket, a gazdák ótóágot vettek, s béótották a fákat.

Az udvarokon, főleg az ablak alatt, a házak előtt az utca felől vannak a *virágoskertek*, de eladási célra a zöldségeskertbe is ültetnek virágokat. A leggyakoribb virágok a kakasdi kertekben a viola, a kisasszonypapucs, a mályvarózsa, a tátingó, a Zsuzsikavirág, a rózsza, szegfű, tulipán, margaretta, bazsalikom, ablakvirág, bormuskátli, boldogasszony-lapi, őszirózsa, krizantém. A virágokat is kapálni, gyomlálni, öntözni kell, ez régen a leánkák dolga volt. Az ablakba ma is muskátlicserepeket tesznek.

2. AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS

A földművelés mellett alapfoglalkozás Kakasdon az állattenyésztés. Már a század elején a 2-3 hold földdel rendelkező földművesnek volt két tehene, két borja, egy lova, egy tinója, egy csikója, s két-három disznója-süldője. Mindezekre a föld-

művelésben, a táplálkozásban és a szállításban volt nagy szüksége. A közvélemény azt tartotta, hogy aki csak adja-veszi az állatot, az nem gazda, hanem kupec. De ilyen alig akadt a faluban, legtöbb gazda a saját portáján tenyésztette ki az állatait. Az idősebbet eladta, miután a fiatalabbakat betanította **hámba** vagy **járomba**. A középgazdáknak három-négy tehenük is volt, tejet hordtak a városba, beszegődött házakhoz. A tehénnek kóstit adtak: lucernát, lóherét, szénát, s a fejőstehénnek még egy kupa liszt is járt naponta. Reggel a legelőre hajtották a marhákat. Mikor estefelé hazahajtották őket, az állat megismerte a portát, a szarvával nyitotta ki a kicsi kaput, úgy ment be. Az állatokat tisztán kellett tartani, vakarni. A fejés reggel és este volt, s ha kisbornyús volt, délre is kellett fejni, ha nem tudta a bornyú kiszopni a tejet. Rövidszőrű, kerek kefével takarították a teheneket. A ló a betakarításnál, s a szállításnál volt fontos. Juh kevés volt a faluban, ezért a megyesfalvi juhnyájba adták be őket. Az utóbbi években felszaporodott a juhok száma, s a falu saját juhászt fogadott.

Az állatokat be kellett adni a kollektív gazdaságba. Mikor az 1991-ben felbomlott, az állatokat kiosztották annak, aki igényelte. A pénzjáradék, amit kiosztottak, 17.000 lej volt hektáronként, s aki a pénzt nem vette ki, állatot (tehenet, lovat) kapott helyette, ha kérte. Még vásároltak is azóta állatokat, úgy, hogy 1995-ben kb. 40 tehen, 25 ló van a faluban (a lovak főleg a fogatosokéi). A teheneket ismét legelőre hajtják reggel 7-kor, s este haza. Télen az istállóban telelnek.

Disznót minden család tartott a faluban, még a legszegényebbek is, s ma is tartanak, legalább egyet-kettőt, hiszen ez a téli élelmezés alapja.

Majorságot is mindenki tartott és tart a faluban. Kótlót ültetnek, csirkét, tyúkot, rucát nevelnek, s utóbb libát is. A vásárhelyi piacon kedvelik a Kakasdról bevitt tyúktojást. A libákat kicsapják az útra, ahol az árok szélén csipegetik a fűvet. A rucáknak teknőbe töltötték vizet az udvaron, vagy újabban cementvályúba. Majorságot ritkán adtak el, inkább levágták, ez szolgáltatta a friss húst leveseknek, paprikásnak, sültnek.

A marosvásárhelyi piacra bornyút, disznót, malacot, tojást, néha majorságot, zöldséget, pityókát, gabonát, tejet, virágot vittek a faluból eladni. A szerzett pénzzel edényeket: cserépedényt, zománcos edényt és ruhaneműt vettek: karton-, selyem- és vászonkendőt, nagykeszkenőt (ezt a völegény vette a menyasszonynak), a ruhaanyagokat, melyeket a helybeli szabóné varrt meg. A menyasszony szülei a csütörtöki piacról vásárolták meg a fenyőfa bútort valamelyik asztalostól. A csizmát megszegődtek.

Az ingázó munkások otthon minden mezei munkát a gyári munka után elvégeztek, s elvégeznek. A kollektív gazdaság idején a háztáji gazdaságot, ma a visszakapott földeket dolgozzák meg éppúgy, mint a falu többi földművesei.

VII. A NÉPI TÁPLÁLKOZÁS

Legfontosabb élelem Kakasdon is a *kenyér*. A háziasszony minden héten hét-nyolc kenyeret sütött, és süt ma is sok helyen, a család nagyságának megfelelő arányban. A mostani öregek gyerekkorában csak kovással sütötték a kenyeret, azóta vegyesen tesznek bele kovászt is, élesztőt is. A megsütött kenyeret visszatették a megmosott tekenőbe, s kenderabrosszal terítették le. Málékenyeret is sütöttek, vagy beleforrázták a málélisztet sütéskor a kenyérlisztbe. Legtöbben főttkrumplit is tettek a kenyérbe.

Főztek málélisztből *puliszkát*, s az ételek egy részét azzal fogyasztották. A század első felében *árpapulizskát* és *búzapuliszkát* is főztek az asszonyok (forró sós vízbe beleszórták a lisztet, s kavargatva megfőzték).

Mindenkinek volt tehene, s tejből cukorral, búzaliszttel sóval *higpalacsintát* sütöttek. Zsírban *lapótyát* sütöttek serpenyőben, vagy kenyérsütéskor a kemence főggyin *lángost*, miután jól meghevült a kemence. Üres-, juhtúrós- és tehéntúrós *lángost* sütöttek a sütökemencében.

A megszáradt kenyeret megpirították olajban, hogy ne penészedjék meg, s úgy fogyasztották el.

Az ételeket kenyérral ették, de a savanyú leveseket és zsíros húsokat pulizskával (salátalevest, egreslevest, fuszulykalevest, lucskos káposztát, mártásos és zsíros hússokat).

Keménypuliszkát főztek a faluban, eresztett pulizskát nem. Tehát a pulizskalisztet egyszerre dobták bele a fővő, sós vízbe (személyenként egy maroknyit számítva), s mikor megfőtt, *puliszkakeverővel* kikavarták. Vasfazékban vagy üstben főzték. Lapítóra borították ki, s cérnával szeletelik ma is, vigyázva, hogy a kutyának és a macskának is maradjon.

Koranyáron az *almaleves* volt az első, amit főztek. Még olyan kicsi volt az a nyári piros alma, hogy meg sem kellett hámozni, s *azonmódúlag hajasan* főzte meg a nagygazdáné is. De nagyon finom volt, mert füstölt disznócsontot főztek bele. Mikor érik a szilva, az almalevesbe dobnak szilvát is, hogy megsavanyítsa. Eresztéssel főzik ma is, amit tojássárgából tejjel, cukorral kavarnak össze, hogy sűrítse a levest.

Az *aszaltszilva levesbe* dobnak egy pár murkot, s petrezselymet, „az adja meg a jó ízt neki”, sokszor új szilvával vegyítik.

Az *egreslevest* is murekkel, petrezselyemmel főzik, s eresztéssel sűrítik.

A *ribizlileves* csak piros ribizliből készül, a fekete csak bornak való.

Ha *tésztát* sütnek gyümölcscsel, *szódaporosan* vagy *köttesen* sütik, az almát reszelve használják a tésztába.

A *hagyományos heti étrend* Székelykakasdon a következő volt:

„*Hétfőn* többnyire fuszulykát főztünk, s árvaételeket is, pityókalevest például, ha nem volt hús.

Kedden reszeltlevest, vagy laskalevest.

Szerdán volt édes leves, vagy pityókaleves, vagy gulyás.

Csütörtökön és vasárnap főzték inkább hússal a levest, szoktunk csürcét vágni, vagy mentünk a hiúba, s vágunk disznólábat.

Pénteken megint fuszulyka volt, vagy káposzta.

Szombatra már változtattuk a levest, salátát is tettünk el üvegbe, egrest is, azt főztük.

Vasárnap legtöbbszörre édes leves volt, laska, galuska vagy rizskásaleves, utána majorsághús. Tésztát is sütettünk, pánkót, palacsintát, paranyót, csörögét.

Vacsorát nem főztünk, vettük elé a déli maradékot.”

A mezőre szalonnát, kenyeret, füstölt sonkát, hagymát vittek magukkal. Nehéz munka idején az asszony vitt ki *kantárban* ételt a mezőre, többnyire savanyú ételt, tárkonyost disznóhússal, meggylevest, almalevest hússal, vagy fokhagymáslevest majorsághússal.

Az első házban, az *üvegesen* tartották azt a kétfülü *porcelán lábost*, amelybe a betegasszonynak vitték a húslevest. A lábost tányérra tették, s beléfogták *szervétes cifratakaróruhába*, felül összekötve a takaróruha csúpját. Ebből *merengetni* nem szoktak, a vendéglátó kiönti belőle az ételt.

Ünnepi ételek:

Keresztelőn csak egy komapár vett részt, s csak egy ebédet tálaltak, amire a papot is meg kellett hívni, mert a háznál keresztelt. Az ebéd tölteletes káposzta, s régi-es tészták: pánkó, diós kalács, mákos kalács, csöröge. Pálinka volt melléje, s ebéd után bor is.

Lakodalmon húsleves volt, s tölteletes káposzta, paradicsomszószz hússal, zsemlekásával, s mindenki otthonról vitt tésztafélét.

Vallásos ünnepekre mindenki töltött káposztát főzött, és főz ma is. Régen kukoricadarával és szalonna- vagy sonkadarabokkal töltötték meg a savanyú káposzta leveleket, a század közepe óta rizkásával és darált disznóhússal. Este, mivel fával fűtöttek, a csendes tűznél tették oda föni ünnep szombatján, s reggelre megfőtt. Melléje kalácsot sütöttek, pánkót, csörögét, poronyótésztát, diós- és mákos kalácsot, a század elején. Az 50-es évek óta a fiatalasszonyok tortát sütnek húsvétra, zserbó-

szeletet, hájas tésztát, mézestésztát krémmel töltve. Az öregek ma is a hagyományos, régi tésztákat sütik.

Nagy gondot fordítottak a hús, a zöldségek és a gyümölcsök téli eltevésére.

Két-három *disznót* is vágott a család, húsát besütötték egy kis füstölés után, vagy csak felfüstölték. A besütött húst üvegkannákban tárolták a kamrában.

A *paradicsomot* befőzték, volt aki a zöldsaszulyt is befőzte paradicsommal, sőt száraz paszulyt is főztek be paradicsomlével.

A régiek a *zöldsaszulyt* megfőzték hüvelyesen, s megszállták a napon, azt főzték meg télen. „Télen ettünk szárazat, s nyáron zödet” – mondják az öregek.

Az *uborkát* sós, ecetes vízben tették el, kaporral, csomborral, zöld szőlőszemekkel, kicsi tökökkel.

A *hagymát* a padláson tárolták, a *murkot*, *petrezselymet*, *pityókát* a pincében, vagy elvermelve.

A *káposztát* a pincébe tették hordóba, savanyítva. A hordót előbb kimosták, kiforrázták. Kivájták a káposztatorzsa felső részét, sóval megtölték a helyét. Behelyezték a hordóba a káposztákat, közbe hintettek egy-egy rend durva sót, a sóra raktak egészben birsalmákat, kaprot, csombort, egy pár cső kukoricát, rétegesen. A tetejére nyomtatórácsot és nyomtatókövet helyeztek. Végül megtöltötték vízzel. Általában hetente kétszer a csapon kiengedték a levét, s a hordó tetején visszatöltötték, hogy levegőzzön és keveredjék. Ha melegebb idő volt, gyakrabban kellett a vizet forgatni. A káposztaeltevés ma is folyik a faluban.

Fűzfavesszőből rácsot készítettek *gyümölcsaszalásra*. Gödröt ástak az udvaron, meleg, kihunyt faszenet raktak a gödörbe, amely már nem füstölt. A rácsot rátették a szenes gödörre, s a rácsra szórták a szilvát, almát, vackort. A gyümölcsöt kellett forgatni, s a szenet cserélgették, mert volt, amit kétszer is megszálltak keményre, hogy alig lehetett megrágni. Ez böjtös, nagypénteki leves volt megfőzve, télen pedig csemege, rágcsálták édesség helyett. Volt, aki az almát felszeletelte, s cérnára fel-fűzve aszalta meg.

Házi *ecetet* szőlőből és almából készítettek. Előbb a bor készült el, s ami megmaradt, s idejében nem fogyott el, magában megecetesedett, ezután ecetként használták. Almaecetet almahéjból készítenek ma is. Összevagdalt almahéjat nagyobb befőttes üvegbe begyúrva vízzel feltöltöttek, hogy két-három ujjnyira ellepje, s a víz súlya szerint egy tizedrész cukrot tesznek bele. Ronggyal lekötve áll meleg helyen 10-15 napig, akkor leszűrjük, s ülepedés után használható.

A *borkészítés* régi szokás Kakasdon. Szüret után a szőlőt ledarálják nagy szőlődarálón. Utána kipréselik, a mustot hordókba rakják, s megcukrozzák. A mustba beletesznek egy tyúktojást, s ha nem elég édes, akkor az lesüllyed, ha pedig feljön a tetejére, akkor elég cukros. Eszerint kell hát édesíteni. A must hetek múlva kezd

főni, s akkor hagyni kell főni, amíg kiforr, s bor lesz belőle. Ha megáll a bor fővése, várni kell, mert újratezdődik. Korsókba töltik, ha kiforrt, s ledugaszolják, hogy ne érje levegő. Nem bontják ki, amíg használni nem kezdik. A korsókat pincében, vagy hűvös kamrában tartják. Vigyázni kell, hogy se meleg, se levegő ne érje, mert akkor még egyszer felforr, s nem használható. A bor a dédszülők receptje szerint ma is így készül a faluban.

Feketeribizlit is természetnek *bornak*. Egy veder vízhez kell 2 kg cukor, hogy elég édes legyen. Ahány kg ribizlit használunk fel, annyi veder vizet, s annyiszor 2 kg cukrot keverünk hozzá. Hat hétig áll. Nem szűrik le, korsóba teszik, hajastól, mindenestől. Azt mondják, jobb korsóba tenni, abból gumicsővel ki lehet szívni. Aki hordóba teszi, gézen átszűri a héjat s a magot. 1 kg ribizli 2 kg cukorral, 1 veder vízzel 12 liter bort ad. A család használja, a vendégeknek is kínálják. Sokszor meg se forr, s megisszák. Mikor tökéletesen megérett, már nem olyan édes. Az utóbbi években kezdik kivágni a feketeribizli bokrokat a kertekből, mert a bora magas vérnyomást okoz.

Pálinkát szilvából főznek, ez hamar el is fogy. De a bor ki nem fogy a házból. Csak egy lugas az udvarról kiad 5-6 veder bort. Akinek a hegyen is van szőlője, el is tud adni bort.

VIII. A VISELET ÉS A KÉZIMUNKA

1. A VISELET

A székelykakasdi viseletet az öregek emlékezései és régi fényképek alapján rögzítettem.

A század első felében a gyermekek és a férfiak még házilag készített ruhákban jártak. A gyermekeket csepűruhában járatták nyáron. A fiúk kopacra nyírva, csepűingben-gatyában, s csepűnadrágban voltak, melyet anyjuk készített. A nadrágot a háziasszony kékre festette, hogy ne piszkolódják. A kislányok haját középen elválasztották, befonták, s szalagot kötöttek bele. A leánkák vászonban jártak. Az anya egy szál fehér és egy szál kékre festett kendert szőtt össze csepűköntösnek. Mindenki mezítláb járt, gyermekek, felnőttek egyaránt, csak őszől, a hideg ellen, s nyáron vasárnap húztak cipőt. A férfiak és a fiúk bakancsot viseltek, a leányok és az asszonyok magas szárú, fűzős cipőt.

Mikor a leánka felserdült, anyja műrostos anyagokat vásárolt neki a boltból, s azokat varratta meg a helybeli szabónéval. A férfiaknak a gazdasszony gyapjúból szőtt ruhánakvalót. Fehér gyapjút vetett fel, feketével verte le a szövőszéken, s így szürke lett a ruhánakvaló. A falusi férfiszabó szabta ki, s varrta meg a posztónadrágot, s a kabátot télire.

A leányok leengedett haját viseltek, egy ágba fonva, szalagcsokorban végződve, az asszonyok kontyot. Asszony kendő nélkül nem járt, az utcára egyáltalán nem léphetett ki fejkendő nélkül, még a kapu elé se.

A múlt század végi *női viselet*: csipkés lékri vagy blújz világos színű gyolcsból vagy selyemből, bevarrott ujjal, gallérral, többsoros gyöngyfűzérrel a nyakon. A földig érő szöttes fersing volt az alsónemű, rajta az ugyancsak földig érő szövet szoknya, s előtte a szögletes vagy kerek fodros kötény kartonból vagy selyemből. A lábára a nő hosszúszerű cipőt vagy keményszárú csizmát húzott (három ráncsal). Télen erre a ruhára kabátot, vagy rövid bundát vettek fel, báránybőrből. Egy másik idős adatközlő így írja le a múlt századi női viseletet: „Selyemkendőre tettek fűkötőt, három rend fekete csipkét kellett varrni rá, s 2-3 sor gyöngyöt. A csipkét cakkenyesen tették, szép vót. Vót édesanyámnak piros lajbija, piros szoknyája, gyöngyös köténye. A piros szoknyán 3-4 sor zsinór vót. A lajbit gyönggyel rakták ki.”

A kivetkőzés oka a városhoz való közelség volt. Munkára a mezőre a nők is még sokáig viseltek csepűruhaneműt, de az alkalmi, az ünneplő ruha elpolgáriasodott. A

30-as évektől **rakott szoknyában** jártak fehér vagy krémszínű vászonköténnyel (levasalatlan rakásokkal), az alján hajtásokkal, körben csipkével vagy fodorral. A kivetkezés során a kötény lassan elmaradt. A blúz fehér volt, piros babokkal, kartonanyagból, gallérral, kézelővel. A száras cipő továbbra is megmaradt.

A múlt század végi *férfiviselet*: fekete, szalagos segesvári kalap, magas gallérú, bőujjú, kézelős ing, fekete, segesvári posztóból készült lajbi, fehér, vagy szürke **harisnya** vagy zsinórozás nélkül, vagy Nyárád menti típusú fekete zsinórozással. A lábukon keményszárú **letűrős** (visszatúrt) csizmát viseltek. 1930-tól fekete **priccsesnadrágban** jártak, mely segesvári posztóból készült. A lajbi is fekete posztó, fazonnal, kétsoros gombolással, a 6 kicsi gomb félaraszonként kétszer ismétlődik meg rajta, s a lábízesebből kilátszik a hímzett, csipkés zsebkendő. A felső zsebből egyik gombhoz óralánc vezet. A lajbira fekete vagy szürke kabátot vettek fel, mely szintén posztóból készült. Az ing fehér gyolcs, a gazdagabbaknál az ünneplő ing selyem. A kabátokat a helyi szabó varrta, hátul pánttal, elől 6 gombbal, fazonnal, zsebbel.

A nők ruházata korukat is jelölte. 40 éves korukig világos ruhákban jártak, 40-en felül még a lékri, a szoknya és a kötény is sötét. 55 éves koruktól tiszta feketébe öltöztek az asszonyok.

Az idősebbek megtartották a népviseletet, csak a fiatalok vetköztek ki a 30-as években. A régi szokás maradványaként öregasszony ma sem lép ki a házból fejkendő nélkül.

Ma mindenki a városival egyforma polgári ruhát visel a faluban.

2. A KENDER TERMESZTÉSE; A FONÁS-SZÖVÉS

A falu legtermékenyebb területén volt mindenkinek egy-egy darab kenderföldje. Tavasszal kézzel vetették el a kendert, s mikor **porzott, nyőtték**. A szélén a **magos kendert** meghagyták, s a többit marokra fogva **fejenként, kinyőtték**. Kalangyába rakták, s a Marosra vagy a Nyárádra vitték **áztatni**, ahol kövekkel lenyomtatták. Egy hét múlva, vagy ha hideg volt a víz, később, **megmosták**. Hazahozták a szekérral, **kiterítették**, korlátokhoz, kerítésekhez támasztották. Mikor megszáradt, előbb **sulyakkal** (sulykolófavál) apróra törték, azután **tilolták**. Egy öregasszony **héhelt**, aki házról-házra járt a héhelőjével a faluban, de ha volt héhelje, a háziasszony végezte el. **Fejenként felcsomózták**. Ami a héhelésből kihullott, az a kender gyengébbje, a **csepű**, azt **gerebenezték**. A csepűt a leánykák fonták, azon tanultak meg fonni. A **fonás fonóházban** történt, ami több helyen is volt a faluban. A munka is jobban ment a fonóban, mert itt a legények megtáncoltatták a leányokat, sokszor

muzsikásokat is vittek, jól eltelt. Fonni farsang végéig lehetett, azután már szöttek, de a fonalat előbb megmosták, felmatollálták az orsóról, s hamuval, mésszel, szép sárgára szapulták, még a sütökemencébe is bedugták zsákban, sütés után, s jól megsárgult. **Vetőszezen vetették meg, s úgy fogták a fonalat az osztovátába.**

Az ügyes kakasdi háziasszony egy télen szőtt vagy nyolc vég vásznat, párnahajat, abroszt, lepedőt, surgyét, kalándörgölőnek valót, zsákot, stb. Mikor lehetett pakk gyapottakat venni, szöttek kenderrel inget, alsónadrágot. Gyócsot akkor nem lehetett kapni, s olyan inget szöttek, hogy piros csík is volt rajta. Az öregemberek kender ingben, kender gagyában jártak a mezőre, nadrág nélkül. Persze ez hosszú-szárú gagya volt. A vásznat fehéritették. Megszapulták hamuval, s a kútnál nagy-cseberben kisulykolták három léből, a mosópadon.

Szöttek négynyüstös kendőket (törülközőket), abroszokat, kétnyüstös zsákokat (hogy vastagabb legyen). Még ötnyüstös abroszokat és szőnyeget (ágytakarókat) is szöttek. Az abroszminták: koszorús, babas (babos), tárcás, kockacukros (kistárcás). A szőnyeg lehetett tárcás, vetöllős mintájú, két színből: piros-zöld, piros-fehér, gyapjú gyapottal összeszöve. Kasztenterítőnek fehér szíjus mintát szöttek. A kendőminták (törülközők): sályos, vagyis leptetős piros csikkal, néha a csíkot elkötötték, hogy felhántatós legyen (mintha kockákból állna a csík). A kendő lehetett még macskanyomos piros csíkokkal a szélein, s ilyen kendőket szöttek csík nélkül az ablakokra is, „nem vótak még ezek a csipkefirhangok”. A függőnyt rúdra tették, s a végét visszahajtották.

Egy középgazda leánya a következő *kelengyét* kapta és szötte meg magának: 8-10 abroszt, 12 törülközőkerdőt, 10-12 takaróruhát – ezek mind kender-gyapot anyagúak. Tiszta kenderből szöttek 9 zsákot fejtöböl beleszött csikkal. Az ágynemű is gyapottas kender volt: 6-7 párnahaj (kockásan szöve gyapotból fejtövel), 2 derékalj, 9 nagypárna, 6 kispárna, 5-6 pokróc és szőnyeg (ágytakaró), 10 fehér lepedő az ágyba. Edénytörlőt kenderből szöttek 6-8 darabot. A fiúnak is adtak egy ágyat, mikor megnősült, s ami az ágyba kell: lepedőket, szalmazsákot, pokrócot vagy paplant és párnát.

A falu egyik leghíresebb szövőasszonya, Kiss Miklósné Szép Júlia hét gyermeket nevelt fel és taníttatott a szötteseiből. A hátulsó házban, ahol laktak, állandóan fel volt állítva az asztalnyi nagyságú, függőleges szálú kicsi szövőszék, s minden szabadidejében szőtt. Szöttesei a földtől a mennyezetig betöltenék a két szobát, ha ma is megvolnának. A marosvásárhelyi piacra, az „Ócskára” (Ószerre) vitte őket hetente eladni szekérrel, a többi vásárra való terménnyel együtt. 1981-ben, mikor először jártam nála, 70 éves volt, már egyedül élt, gyermekeit kiházásította. Leányait sok szötteménnyel adta férjhez, mégis, még akkor is sok szöttes volt a házában. Kislány korában, még konfirmálása előtt tanult meg szőni a nagymamája három

méter hosszú szövőszékén (édesanyja meghalt, mikor ő 14 hónapos volt). Elleste a tudományt a nagynénjeitől, s a nagyanyjától. Pénzért járt kapálni, gyapottat vett, s azt szötte össze kenderrel, vagy külön-külön a két anyagot. A vásárhelyi piacon keresettek voltak a zsákjai, abroszai, törülközőkendői, asztalkendői, szalmazsákjai. 1981-ben még őrizte az édesanyjától örökölt *díszabroszt*, ez 4 nyüstös, két szélből, vízfolyással összevarrott, tárcás mintájú, kereken rojtozva.

Saját szöttesei:

- Piros-fehér színű, apró kockás, tárcás mintájú, 4 nyüstös felsőabrosz – tárcás felvetéssel, kockás béfogással, fénypamutból.
- 4 nyüstös abrosz, benne egy szál gyapot s egy szál csepűfonal van felnyújtva tárcás felvetéssel, kockásan leverve (drapp-fehér színű).
- 4 nyüstös, kék-fehér színű fénypamut tárcás felsőabrosz.
- Három darab 4 nyüstös, tárcás felsőabrosz.
- Fehér alsóabrosz, sárga gyapot felvetve, fehér fénypamutal leverve.
- 4 nyüstös tárcás felsőabrosz, ez fehér bontott zokni (nem lehetett akkor gyapottat kapni), piros fénypamutal.
- Kék-fehér kockacukros mintájú (kistárcás), 50-60 éve szőtt felsőabrosz.
- Fehér tárcás abrosz, 2 szélből, 2 ujjnyi széles csillagos mintájú csipkével összedolgozva – ez is 50-60 éves.
- Tárcás kasztenterítő, kék-fehér színű, 50-60 éves, horgolt csipkével a szélén.
- Takaróruha, piros tárcás, ebbe kötve vitték az ebédet a mezőre, vagy a piacon ráhelyezték csomózva a zöldséget.
- Pohártörölő kék csíkkal, gyapottból, 4 nyüstös.
- Kendők (törülközők) leptetős vagy másképpen macskanyomos mintával – 6 darab piros, kék, zöld felhántatós (kockázott) csíkokkal a szélein, rojtos széllel. Ilyen rojtos kendőt terítenek a koporsóba keresztben a halott dereka alá, s a két széle kilóg a széles rojttal
- Szőnyegek: (gyapjú ágytakarók)
 - 5 nyüstös, tárcás, sárga-feketével.
 - kicsinyüstös (2 nyüstös) tárcás, sárga-barnával.
 - barna-sárga tárcás, szentmiklósi mintával (ott tanulta a mintát).

Ilyen szép szöttesek minden háznál találhatók Székelykakasdon, pl. Imre Lilla szöttesei és édesanyjának, Tövissi Zsuzsánnának a hagyatéka, Csegziné Szép Klára, Bajcsiné Kovács Zsuzsánna, Gidófalvi Rózsa munkái.

3. KÉZIMUNKÁK

A templom számára készült régi kézimunkák a következők: 1772-ből báró Wesselényi Kata úrasztali terítője, piros láncöltéssel a négy sarkán, 83 × 90 cm. 1778-ból báró Wesselényi Kata fehér vagdalásos úrasztali terítője. 1803-ból fehér damaszt terítő laposöltéses mintával. 1903-ból György Róza tűfestéses, úrhímzéses terítője és piros cémával hímzett vagdalásos terítője.

A falusi házaknál jellegzetes maroszséki hímzést nem találtam. Írásos párnákat varrnak az üzletből vett előrajzolt mintával, s felírtos konyhai falvédőket lehet mindenütt látni.

A falu kézimunkában a **rojtozásáról** híres. Az abroszok, kendők, kasztenterítők szélére 10-15 cm széles rojtot kötöttek. Minden asszony maga kötötte a szöttesei szélére a rojtot, az öregasszonyok ma is tudnak rojtozni. Csegziné Szép Klára 68 éves (1981-ben) ma is a legjobban ért a rojtozáshoz, ezért a helyi iskola vezetősége őt kérte meg 1980-ban, hogy tanfolyamot vezessen az iskolás lányok számára a rojtkötés megtanítására. „Egy vég kirojtozása egy napig is eltart, reggeltől estig, szaparátlanabb, mint a csipkekötés” – mondja. Mintái: **bogas**, **pókas**, **vesszős**. 1983 nyarán a Marosvásárhelyi 1-es Számú Általános Iskola néprajzkörös leányait is kivittem hozzá, a rojtkötést megtanulni. A műveletet így magyarázta meg: „Bészegem a **kendőt**, utána a fénypamutot, amely matringban van, egy helyen elvágom, hogy elég hosszú legyen rojtnak. A **pókas** így készül: hat szálával horgolótűvel áthúzó, s mikor átveszem **urakra** (hu.okra), a két végét egy helyen közepén áthúzó. Végig behúzó a rojtot. A Bibliával a kendőt lenyomtatom az asztalon, s így dolgozok vele. Fogok össze három párt, összefonom, közben egyet áthurkolok, kétszer ismételve, s egy bog jön ki. Hatot kell kötni, alája ötöt, az alá hármat, kettőt, egyet vessző közé, s kocka jön ki. A **vesszős** így készül: megfogok egy szálát, s a többit veszem átál. Három sor **vessző** veszi közre a kockát. A **pókos**: fölötte **zsinór** áll, be van fogva három pár a **vesszőből**. A **zsinór** 6 szálból van fonva, ugyanazzal a fonással, mint a kocka, csak több szállal. A **pókban** egyesül 42 szál, a 6 kocka. Jobban mutat, ha vastagabb a rojt. A **bogas** mintában a bog így készül: fonok egy **zsinórt**, a végét összefonom, átveszem, s **urkot** csinállok. Ez a legkönnyebb minta. Vagyis ez egy **zsinór** felemelve, s átkötve. A **bogakat** **vesszők** közé kell tenni. Mikor megvan, a bojtához sokszor pótolni kell, még szálakat behúzni, bogot vetni, s kifésülni. Édesanyám is tudott rojtozni, az ő anyjától tanulta. Nagyanyámnak a vetett ágya csipkéibe is bojt vót behúzva, s a lepedőkön is rojt vót. Én nem találtam ki új mintát, az ágyóm mintáit kötöttem, s az édesanyámét.”

A rojtos és kézi csipkével díszített törülközőkendőket nem használták, hanem a falra akasztották dísznek kétfelől az ablakra, de Petőfi Sándor arcképe köré kerítve is láttam a tisztaszobában.

IX. AZ ÁCSMESTEREK MUNKÁI A FALUBAN

1. A KAPUK

A faluban többféle kerítést is lehet látni. Az utca felől leggyakoribb a deszka-kerítés, újabban a vaskerítés, a csűr mellett, a kert felől még lehet látni sövénykerítéseket. A nagy, galambdúcos székely kapu a porták elől teljesen hiányzik, sohasem volt szokásban, bár a falu piacán állt a kollektivizálásig egy székely kapu. Itt deszkázott kiskapukat és nagykapukat lehet látni, a kettőt egymástól különállóan építve, külön sásfákkal. A nagykapun a szekerek járnak be. A deszkázott kiskapuknak a faluban elkorhadt már a tetejük – legalábbis a század elején készültekének, – s levágták őket. Van olyan kiskapu is a rajzok között, melyet 1981-83 között lerajzoltam, de már 1990-re annyira elkorhadt, hogy azóta kicserélték. Így a kapufélfafaragások is nagyrészt a múlt emlékei. A kapufélfákat a helybeli ácsmesterek karcolt, saját tervezésű mintái díszítik, ezek indák tulipánokkal vagy a fejfák mintáihoz hasonló cserépből kiinduló virágbokrok. Egyetlen új, faragott kiskapu van a faluban, amely 1981-ben készült, az iskolával szemben, a Gidófalvi Imre háza előtt. A faluban nem szoktak padot állítani a kapuba, nem ülnek ki a ház elé beszélgetni. A következő deszkázott kiskapukat tanulmányoztam és rajzoltam le:

1. Deszkázott kiskapu	Imre Antal háza előtt,
2. Deszkázott kiskapu	Tövissi Antal háza előtt,
3. Deszkázott kiskapu	Szép Lajos háza előtt,
4. Deszkázott kiskapu	Sepsi Albert háza előtt,
5. Deszkázott kiskapu	Szép Imre háza előtt,
6. Deszkázott kiskapu	Imre József háza előtt,
7. Deszkázott kiskapu	Gidófalvi Imre háza előtt

FARAGOTT KAPU

Deszkázott kiskapu Imre Antal háza előtt (Alszeg, 55. szám)
1908-ban készült.

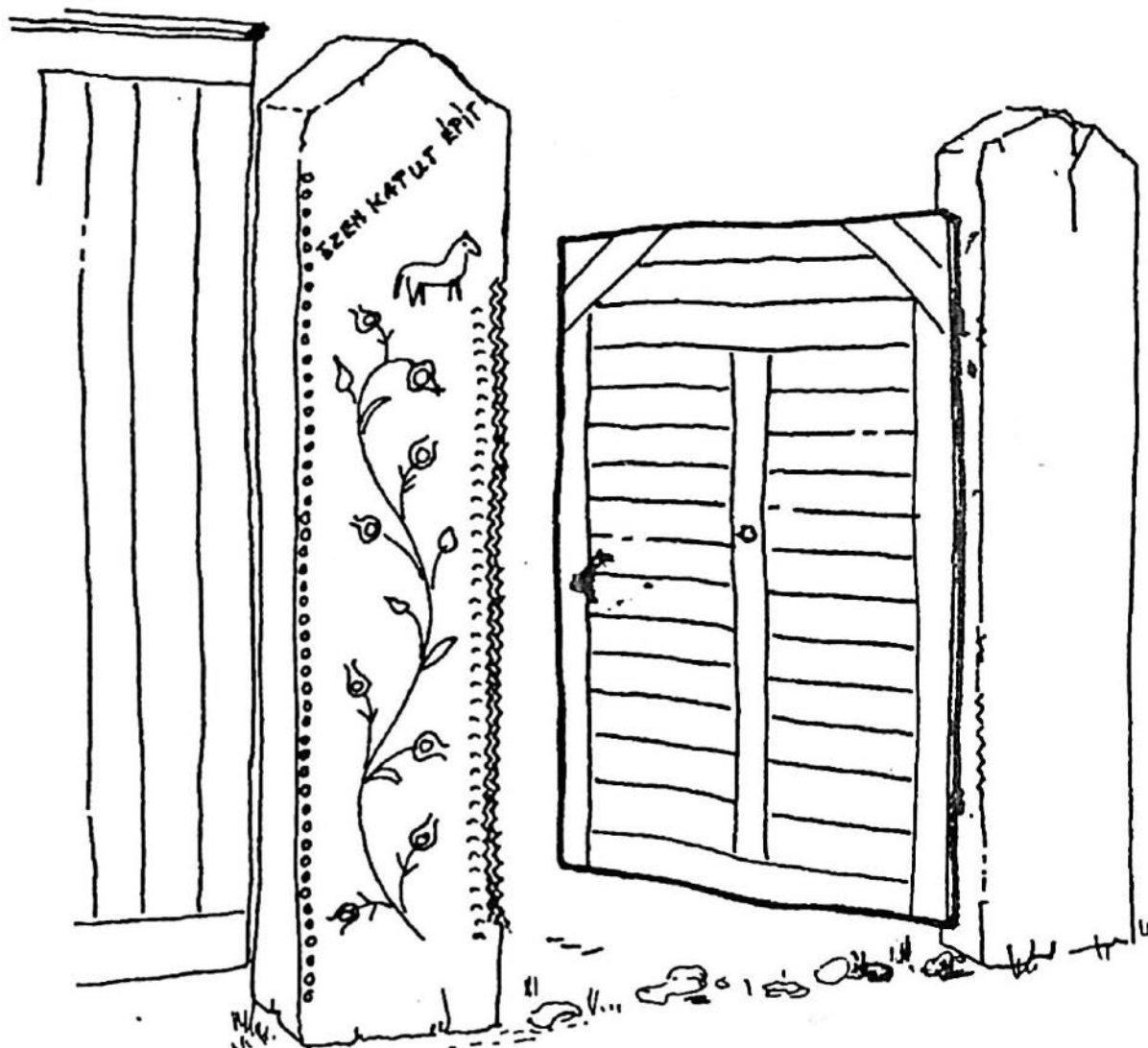
Készítette Gidófalvi István ácsmester (meghalt).

A kapunak teteje is volt, de elkorhadt, ezért levágták.

Mintája: viráginda, tulipánokkal és apró levelekkel. Az inda fölött a kapu felé néző ló áll. Az indák szélein: kívül babok, egymás fölé vésve, belül félkörök és hullámvonal.

A minta karcolt, színezetlen.

Anyaga: cserefa.

FARAGOTT KAPUFÉLFA KISKAPUHOZ

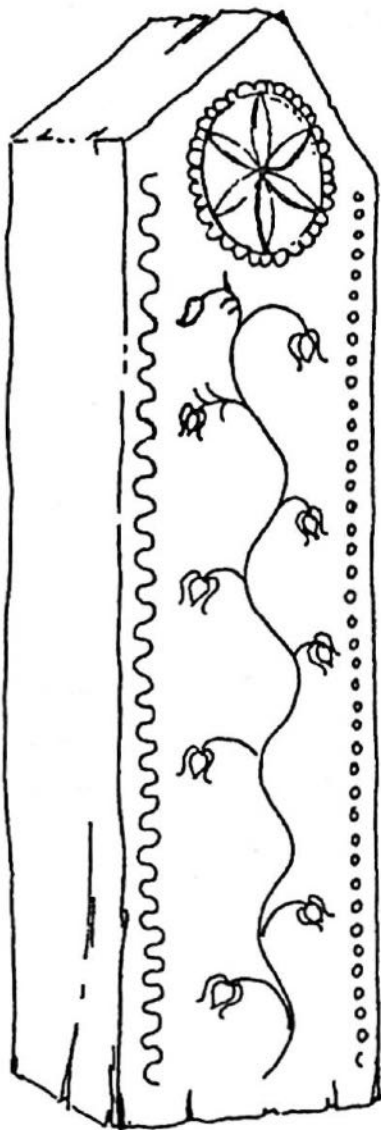
Deszkázott kiskapu faragott félfája Tövissi Antal háza előtt (Alszeg, Főút).

Kb. 70-80 éve készült, ácsmester munkája, de készítőjéről nem tud a család semmit.

Anyaga: cserefa.

Tetejét levágták, mert elkorhadt.

Díszítése: felül rozetta, alatta inda tulipánokkal. Széleit belül vésővel vájt babok, kívül hullámvonal szegélyezi.

FARAGOTT KISKAPU

1932-ben készült, deszkázott kiskapu.

Készítőjéről a család semmit sem tud.

Szép Lajos portája előtt áll.

A tetejét levágták, mert elkorhadt.

Mintája: karcolt indadísz van rajta, a tetején cserefalevelekkel. Bemeszelték az egész kaput, ezért mintája nehezen kivehető.

Anyaga. cserefa.

FARAGOTT KAPU

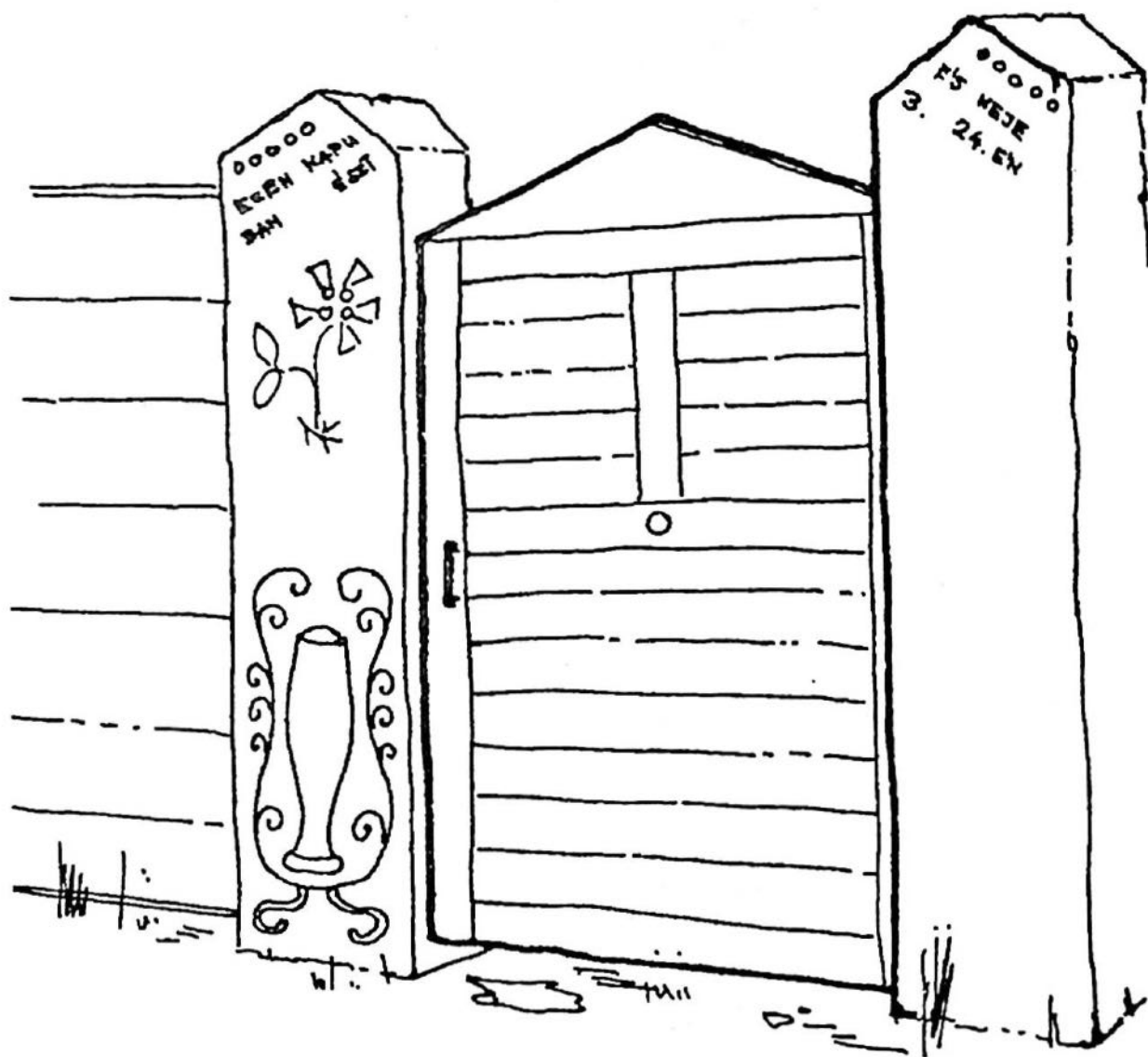
Deszkázott kiskapu (régén fedeles volt, de levágták, mert elkorhadt).

Tulajdonosa Szép Károly (Felszeg, a templom mellett).

Számításai szerint a kapu kb. 80 éves.

Díszítése: az egyetlen kelyhes díszítésű kapu a faluban.

Anyaga: cserefa.

FARAGOTT KAPUFÉLFA

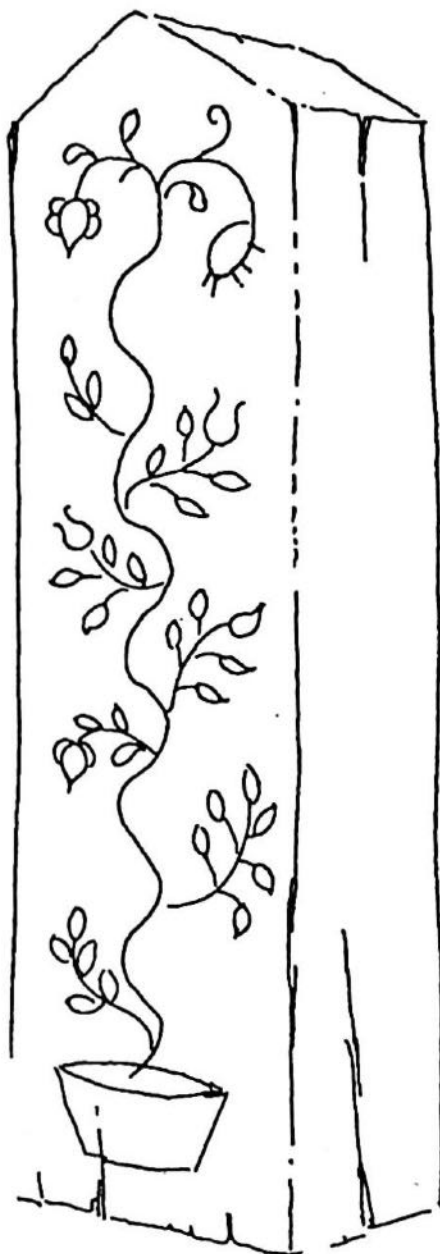
Deszkázott kiskapu félfája.

Tulajdonosa: Sepsi Albert (Felszeg, 95. szám).

A kapu egy 70 éves vályogház előtt áll. Régen fedeles kapu volt, elkorhadt, és levágták a tetejét.

Díszítése: cserépből kiinduló inda, sűrű mintázattal, tulipánokkal, ágakkal, levelekkel.

Anyaga: cserefa.

FARAGOTT KAPUFÉLFA

Deszkázott kiskapu félfája.

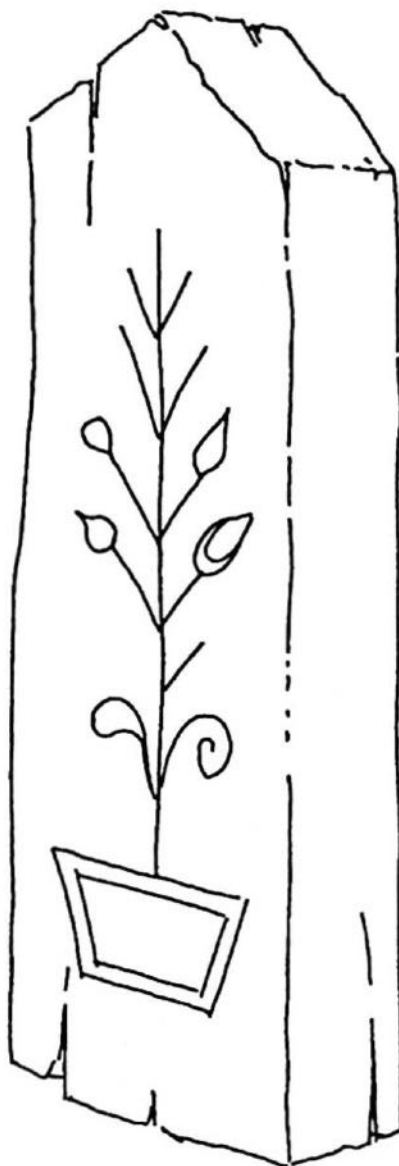
Tulajdonosa: Szép Imre (Felszeg, 96. szám).

A család nem ismeri a kapu korát, készítőjéről sem tud semmit.

Fedeles kapu volt, de elkorhadt, az eredetinek csak egyetlen kapufélfája maradt meg, karcolt díszítéssel.

Mintája. cserépből kiinduló levélbokor.

Anyaga: cserefa.

FARAGOTT KAPUFÉLFA

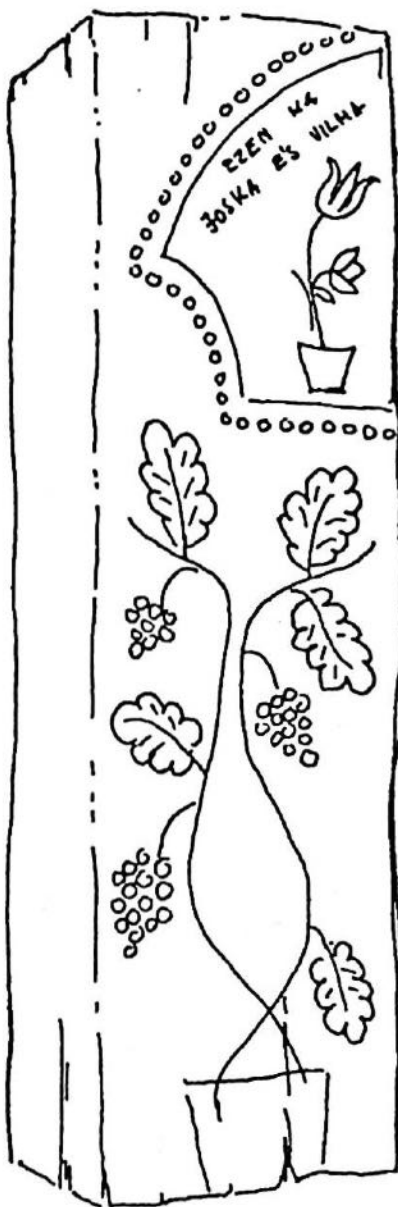
1933-ban készült deszkázott kiskapu, csak egyik félfája maradt meg.

Imre József háza előtt áll, a telek és a kapu a nagyszüleié volt.

Készítőjéről semmit sem tudnak.

Díszítése: két, egymás fölé helyezett virágcserep. Egyikből tulipánág, a másikkól szőlőinda kanyarog fölfelé.

Anyaga: cserefa.

FARAGOTT KISKAPU

Készült: 1981 nyarán, az Alszezen, szemben az iskolával.

Gidófalvi Imre háza előtt álló deszkázott kiskapu, a legújabb faragott kapu a faluban.

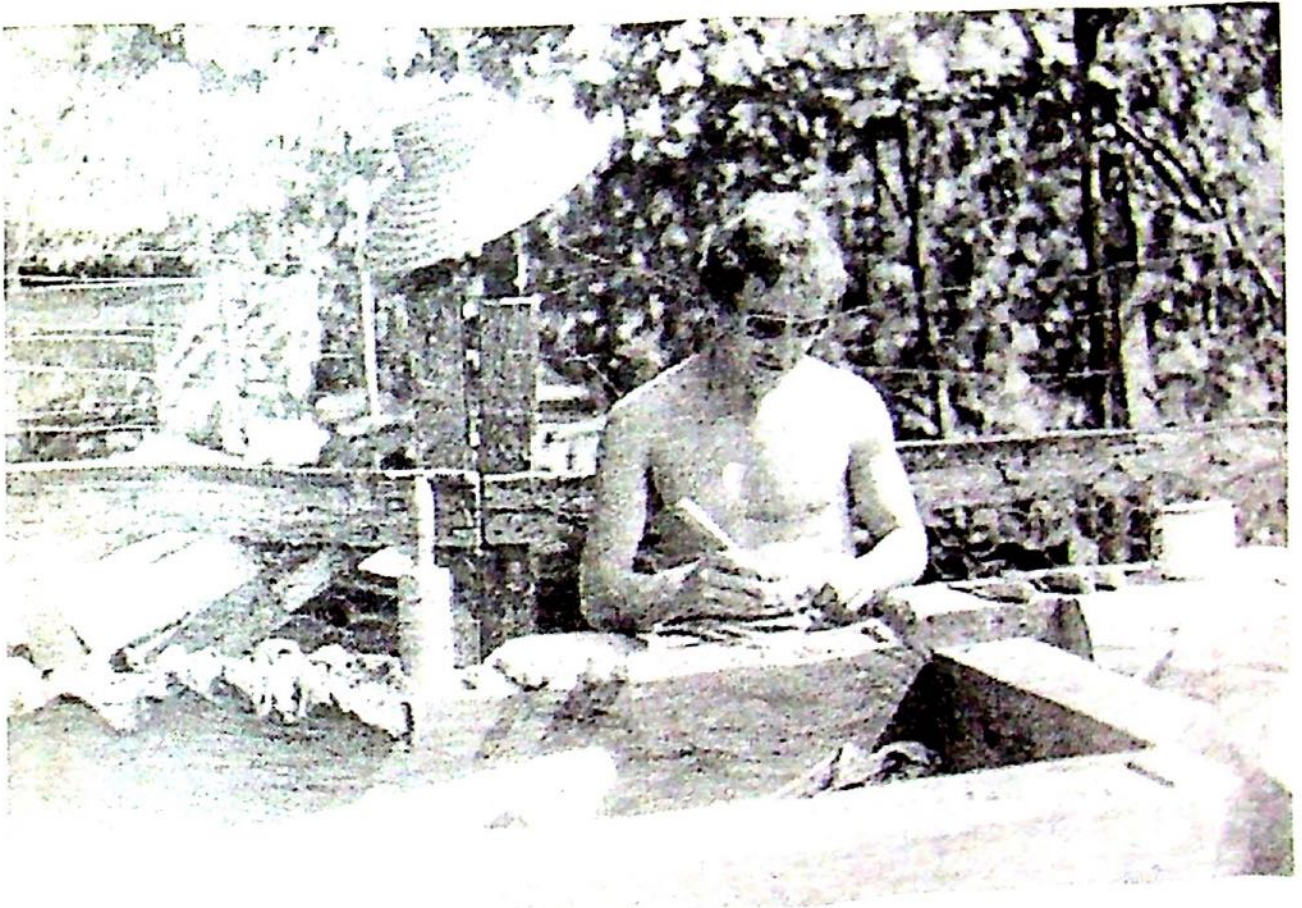
A század eleje óta ez az első faragott kapu, tehát hagyományt újított fel.

Nem karcolt mintájú, mint a régiek, hanem domború faragású.

Készítette: Imre Sándor, képzett faragásmester, helybeli lakos, a Marosvásárhelyi Augusztus 23. Bútorgyár faragásza. A kapun az ácsmunkát a helybeli szakemberek végezték: Bajcsi Kálmán és Bajcsi Károly ácsok.

Díszítése. alul szőlőerezd, fölötte cserépből kiinduló tulipános inda.

Felirata: „Ezen kaput készítette Gidófalvi Imre és neje Róza, de nem azért, hogy valakit kizárjon, hanem hogy megmutassa, itt a bejárat. 1981.” Anyaga: cserefa.

2. A FEJFÁK

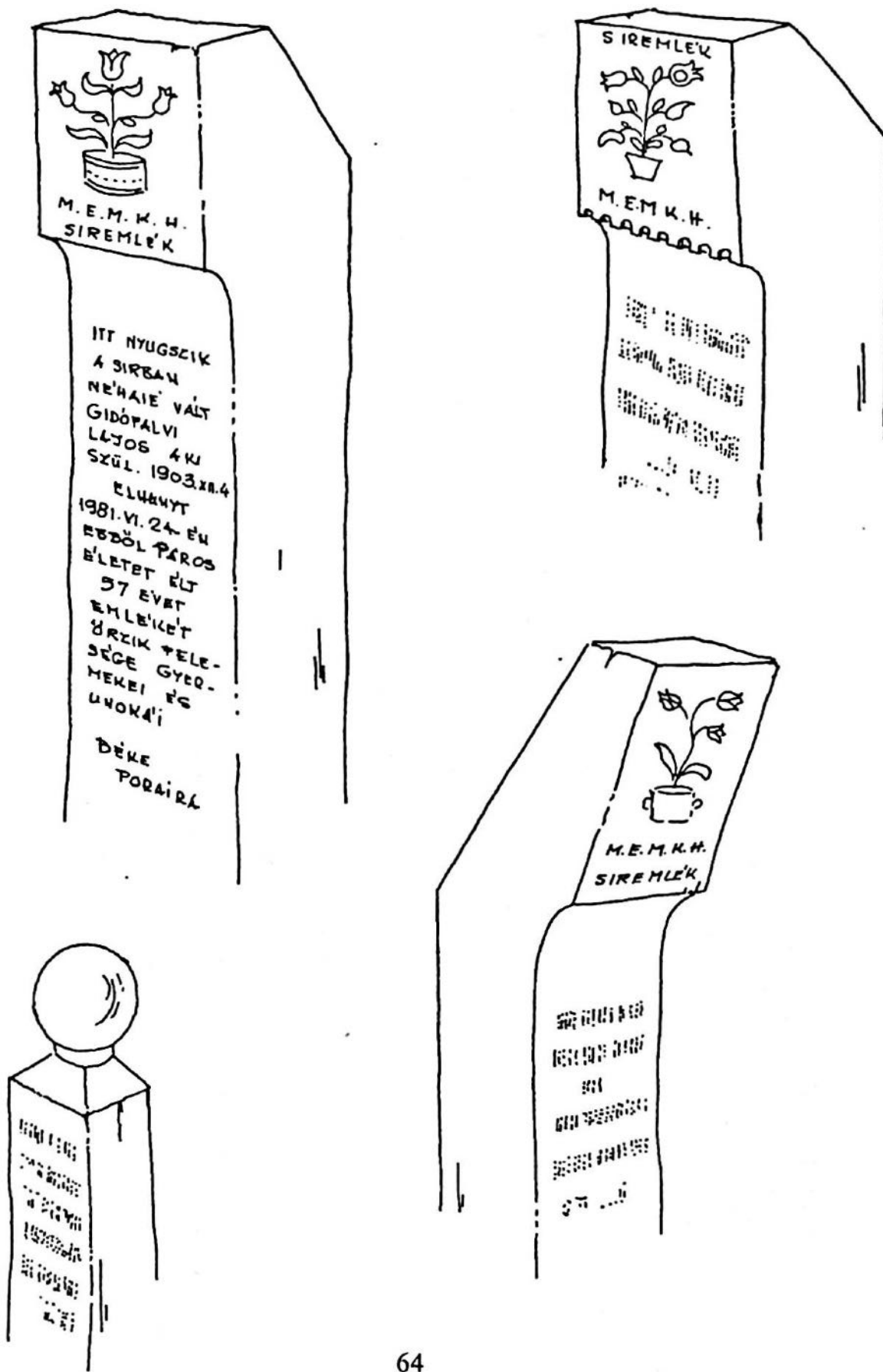
A falubeli ácsmesterek készítették és készítik ma is a temető fejfáit. Az 1980-as években Bajcsi Kálmán és Bajcsi Károly, azelőtt Berkeszi Sándor voltak híres ács-mesterek.

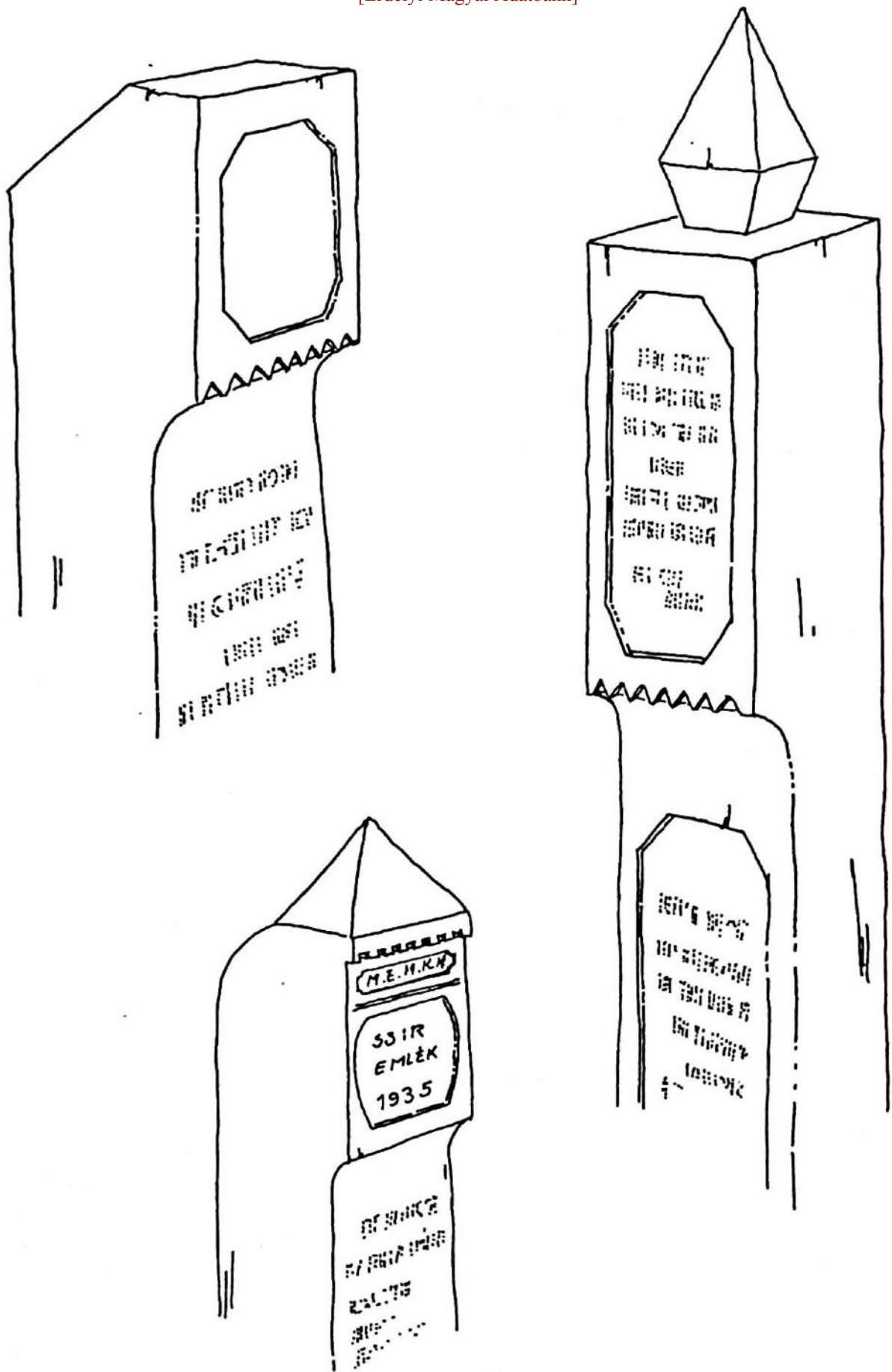
A halál beállta után rendelik meg a fejfát, s a család igényli a díszítés módját és a felirat szövegét is megadja. Anyaga bükkfa vagy eperfa szokott lenni. Minden fejfa „emberalakú”, fejjel, törzssel, végtaggal, előredölt emberhez hasonló, akárcsak a Küküllő menti fejfák. A fejrészen kis mintát karcolnak a fába, s a vésésbe színes festéket tesznek, hogy tarka legyen. Nem jelölik külön a férfi és a női fejfákat, hanem, „ahogy a fa kiadja magát”, úgy készítik, gömbben, hegyben csúcsosodva. Minden fejfára felvésik a következő betűket: M E M K H (Minden Embernek Meg Kell Halnia). A fa fejrészen van a kis virágminta, az előbb leírt betűk, s a felirat, hogy SÍREMLÉK. A fejfa törzsére vagy a „tükörbe”, vagy a beugrásba („ereszbe”) vésik a halott adatairól szóló szöveget, vagy nyomtatott, vagy írott betűkkel. A fejfa lábát a holttest fejéhez szúrják, s tetejére ráakasztják a koszorút. A fejfát szekérral viszik ki a temetőbe, mint régebben, a temetés napjának reggelén, s a kiásott sír mellé helyezik.

A fejfa mintája „recés lapí”, cserépből kinövő virág (tulipán, rózsza, bimbó). Faragása kissé előredötött, s az írást ereszbe (bemélyedésbe) vésik, hogy védjék az esőtől, vagy tükörbe írnak (körben bemélyedést, szegélyt vésnek). Kátránnyal szokták bekenni, hogy tartósabb legyen, de így is hamar korhad a hótól, esőtől, a század eleji fejfák felirata már kibetűzhetetlen.

Újabban megjelentek a sírkövek is. Még csak néhány van a temetőkertben, egyrészt városi mintára, másrészt a kő tartósabb.

X. NÉPSZOKÁSOK

1. A CSALÁDI ÉLET SZOKÁSAI

A KERESZTELŐ

A betegágyas asszonynak majorság- vagy marhahúslevest vittek, galuska- vagy laskalevest, s tésztát: pánkót, csörögét. Takaróruhába kötötték a levesestálat is, a tésztát is. Az első hat hét alatt lehetett ételt vinni a szülőasszonynak, a rokonság és a közeli szomszédok részéről. Ezt illet visszaadni. Látogatáskor a gyermeknek – az újszülöttnak – nem vittek ajándékot.

A keresztelőn csak egy pár koma vett részt. Mikor hideg tél volt, a pap a háznál keresztelte meg a gyermeket, máskor a templomban. A papot mindenképpen meg kellett hívni a keresztelői ebédre, ahol rajta kívül csak a komapár, a szülők, a nagyszülők s a gyermekek voltak jelen. Ebédre töltelékes káposztát főztek, s régies tésztákat sütöttek, pánkót, diós kalácsot, mákos kalácsot, csörögét. Pálinkát vettek melléje, s ebéd után házibort ittak. A múlt században s a század elején a komák még nem hoztak ruhát a gyermekeknek, ez későbbi szokás. Régebb a gyermeket olyan nagy korában kereszteltek meg, mikor már beszélni és járnai tudott. A gyermekektől kérdezték meg, hogy kit választanak keresztanyjuknak. A gyermek is, akit akkor kereszteltek, az asztalnál ült és evett a saját keresztelőjén.

Napjainkban húslevest, csirkesültet szalmakrumplival, likórt, sört, poronyótésztát, az idősebbek csörögét, a fiatalok krémest visznek a betegágyas asszonynak. Most a csecsemőket keresztelik meg, s a komák keresztelői ruhát visznek ajándékba a csecsemőnek.

PÁRVÁLASZTÁS

A párválasztásban fontos szerepe volt Kakasdon a kalákatáncnak. Minden második vasárnap táncoltak. Előre kellett fizetni a Táncolóházba hét vasárnapra. Cigánybandát fogadtak a Nyárád mentéről, Újfaluból. Megkezdődött a táncbajárás nyáron, kapálás előtt, s őszig tartott. Azért hívták kalákatáncnak, mert négy vőfély vezette le, s a leányok sorba kapáltak mindenik vőfélynek egy-egy délután. A ci-

gánymuzsikusoknak a leányok ebédet, a fiúk vacsorát adtak, ezt is a vőfélyek szervezték meg.

A táncot vasárnap kezdték, délután, s eltartott éjjel utánig, volt, mikor hajnalig is. Táncoltak csárdást, verbunkot, polkát, fordulót, keringőt, gólyatáncot. A cigányokat szalonnával etették meg éjjélesre. A kalákatánc szokása a 60-as évekig tartott.

A fiatalok szórakozását és a párválasztást szolgálták a *játékok* is. Pl. *gulyáztak*: két sorba felálltak a fiatalok, öt-öt személy egymással szemben. A kicsi *gulyafát* eldobták a naggyal, ha leesett, lökdösték egymás felé a kicsi fával a nagyot, s aki elérte, felkapta. Sorban dobták a botot, ahova leesett, onnan kellett tovább dobni. Másik régi játék Kakasdon a „Tetszik kendnek ökelme?”. A fiúk és a leányok körbeálltak, egyik közepén megkérdezte: „Tetszik kendnek ökelme?” – s ha az azt válaszolta, hogy igen, helyet cseréltek a körben, vagy ha azt, hogy nem, folytatódott a játék.

Ma a *bálban* és a *diszkóban* ismerkednek és szórakoznak a fiatalok. A bálakat a kultúrházban tartják. A falunak most már vannak saját zenészei a következő hangszerekkel: elektromos orgona, dob, gitár, szaxofon, trombita. A zenészek játszanak csárdást, keringőt, könnyűzenét, modern tánczenét. Bált minden hónap végén és vallásos ünnepeken rendeznek. Diszkó a kultúrházban és a bárban van, az iskola közelében, de a bár a falu központjától távol esik, s idegenek is látogatják, ezért nem szívesen járnak ide a falubeliek, mert nem tudnak jól szórakozni. Diszkó minden pénteken és vasárnap este van. A faluban lakó cigányfiatalok nem járnak sem a bállokba, sem a diszkóba.

Régen a párválasztást itt is elsősorban a leány vagy a legény vagyoni helyzete szabta meg, a kollektivizálás óta a fiatalok érzelmei a meghatározó tényezők, s ez ma is így van.

LAKODALMI SZOKÁSOK

A kakasdi lakodalmi szokásokra Bolyai Farkas¹⁷ is felfigyelt, s leírta őket 1834-ben Marosszéki lakodalmi szertartások című munkájában. Részletesen elemzi az esküvő és a lakodalom fontosabb mozzanatait. Egyik érdekessége, hogy az esküvők akkor hétköznapiakon játszódtak le. Azóta valószínűleg a gyárakba való ingázás miatt került át hétvégekre és ünnepnapokra, amikor szabadok voltak az emberek.

Bolyai Farkas leírásában az első mozzanat a *leánykérés*: a legény két-három barátjával megkéri a leányt, természetesen előzetes megegyezés után. Itt beszélük meg, mikor lesz a *jegyváltás*. A közrendű, azaz közepes módon élő legény jegyajándéka két-három tallér, s néha arany vagy gyűrű, a leány ajándéka gyűrű és keszkenő.

Az esküvőt a pap háromszor hirdeti ki a templomban. „A harmadik kihirdetés vasárnapján, délután vagy hétfőn reggel vőlegény választotta vőfej (vagy vőfény) egyik házas, másik legény pántlikás, pálcával vagy néha lóháton s pisztolylyal bokrétás kalappal megindulnak, s a két fél kinevezte vendégeket meghívják hétfőn este **siratóba**, kedden estvére pedig nászba. Násznak hívják a mulatságot s vendégséget vagy lakomát. Választanak a két gazdák egy násznagyot, ki a nászt vagy lakomát elintézi, s igazgatja. A férjhezmenendő leány választ magának egy nyoszolyaleányt (vagy nőszlányt), ki neki fűsüt vagy alrenden pántlikát vásárfiáz.”

A *hívogatás* után következik a *sirató*, hétfő este, s kedden délután a *lakodalom*, a „nász”. A leányt a nászép elkíséri a vőlegény házához, s onnan a templomba. *Eske-tés* után a lakodalmas nép a vőlegény házához vonul az új párral, s kezdődik a *vacsora*. „Vacsora alatt a vőfejeknek kötelességök minden étel feladásakor verset mondani: melly végre használják e című munkát: »Vőfények kötelessége. Iratott Mátyus Péter által (1829).«” A süteményt a násznép otthonról viszi a lakodalomba. Vacsora után a násznép hazavonul, de *reggel* ismét összegyűl, ekkor van a menyasszonytánc. A menyasszony sántának, betegnek tettei magát, s a vele táncolót kárótlásra kényszeríti, aki egy tányérba teszi le a pénzt az asztalra.

A XX. század elejére már változtak a lakodalmi szokások, melyekre még adatokat lehet találni a ma élő öregektől.

Szép Gergely 79 éves földműves és felesége, Muzsnai Erzsi 69 éves asszony így mesélte el a lakodalmukat 1982-ben:

„A mi lakodalmunk 1932-ben volt, én 30 éves voltam, a feleségem 20. A menyasszony a saját ruhájába öltözött, az itteni szabóné varrta. Koszorút vett a városból, mirtuszt. A menyasszony koszorúja fehér volt, a **nyüszülányoké piros**. A ruha darabjai: rakott szoknya, száras cipő, kerek, fodros kötény, **hosszúkarú ing**. Volt fehér **fersingünk** is alul, **derekas szoknyából**. A leányok a hajukat simán hátrafésülték, egybefonva, vagy kettőbe. A férfiakon keményszárú csizma volt, a **pricces nadrágon**.

A vőlegény piros muskátlit tűzött a gomblyukába. Két vőfély volt, egy héttel hamarabb hívogattak. Három hét volt a kikérő. Rá három hétre volt a vendégség, szombati napon. A kikérőben a két apa a leány családjánál, s a szekeres, aki vitte a fiú apját, megevett egy ebédet, vagy egy vacsorát. Szokás volt más faluból nősülni, **hétfogattal** mentek oda. Elkötötték az utat, lett egy nagy verekedés, ha nem fizettek egy veder bort. Itt ritkán szöktették meg a leányokat, nem volt divat. Csak akkor történt meg, ha tiltották őket egymástól a szüleik.

Szombaton kezdődött, vasárnap délelőtt 10 óráig is mulattak a **gajdos férfiak**, ha volt muzsikás. (Akkora vendégsége volt Mózsi bátyámnak, hogy még a hídról is

szedtem össze másnap az üvegeket.) Pálinkát ittak evés előtt, más bort, kinek mi gusztált.

A leányos házhoz mentek a leány rokonai, a fiúhoz a fiú rokonai. A fiús násznép ment a menyasszony után. A menyasszony kiadása úgy történt, hogy miután kérték, mind másokat vittek a vőlegény elé: cigánynét, öregasszonyt, s csak később hozták a menyasszonyt. A vőfélyek búcsúztatták el a vőlegényt is, a menyasszonyt is. Indultak a templomba, s onnan a legényes házhoz, ott volt mindig a multság. Tálaltak levest, sültet, húst, hajnalban tölékes káposztát. Rigmust mondtak s vicceket a vőfélyek. Tészták voltak, megsütették előre összegyűlve az asszonyok, például szerdai napon szombatra. Régebb, mikor apám még legény volt, mindenki összeadta a hozzávalót, s vitték a kanalat és a villát is otthonról. A mi időnkben nem kellett otthonról vinni semmit. Az ajándékot este a vőfélyek szedték, kikiáltották, s ki mennyit akart, annyit adott. Adtak edényeket, ruhaneműt is, de inkább pénzt. A menyasszonytanc asztalülés után volt, mikor felkontyolták a menyasszonyt. Mikor én legény voltam, a feleségemnek kellett hogy vegyek keményszárú csizmát, 1000 lejes nagykeszkenőt, selyemkeszkenyőt. Ő vett nekem egy lajbit, egy inget s egy kalapot. Ezeket még azelőtti héten megvettük, mielőtt volt a vendégség. A bűtort csütörtöki nap vettük, tehénszekérrel jött a vőlegény, vitte a bűtort a házához. A szekéren, a kanapén ült a menyasszony. Az első házba rakodtuk, mert hátul laktak az öregek, s a menyasszony mondta, hogy a házban milyen bűtort hova tegyenek.”

Régi hagyományos szokás volt, hogy amikor a menyasszonyt vitték a vőlegény házához, egy seprűt fektettek keresztbe a küszöb elé, és ha a menyasszony felvette, akkor azt mondták, hogy jó gazdasszony lesz, ha pedig nem, akkor rossz gazdasszony lesz, mert nem látja meg a rendetlenséget.

Amikor a vőlegény és násznépe ment a menyasszony után, más emberek a faluból (nem a násznép), elzárták az utat, és csak úgy engedték át, ha a gazda abból a dologból, amit kértek (bor, étel) ad. Ha megkapták, elvágták a szalagot, s átengedték őket. Ez ma is élő szokás.

Mikor a vőlegény és rokonai a menyasszonyos házhoz érnek, ott nagy sürgéstartást találnak, meszelnek, sepregetnek, fát vágnak, s azt állítják, hogy nincsen náluk lakodalom és semmiféle menyasszony. (Ez is élő szokás.) A násznagy ilyenkor bemászik a kapun, s kinyitja, hogy bemehessenek. Ott aztán egy öregasszonyt, és a menyasszonyt egyaránt letakarják, s a vőlegénynek ki kell választania, melyik a menyasszony. Hogy ne valljon szégyent, a menyasszony meg szokta rúgni a vőlegény lábát, így könnyen kitalálja. Máskor szokás öregasszonyt, vagy fiatal leányt kiadni a menyasszony helyett, s a vőlegény násznagya vitatkozik velük, hogy nem ez az igazi, nem ezért jöttek, de ez beválik szolgálónak. Végül kihozzák az igazi menyasszonyt, a vőlegény megcsókolja, s a násznagy ezt mondja: „Ez az igazi, ezt keres-

tük, hét falut végigjártunk, míg megkaptuk!” S akkor mindenki felkiált:
„Ujjujujujujú, éljen az új pár!”

Szokás az is, hogy mulatság alatt ellopják a menyasszony cipőjét. Legtöbbször
gyermekek lopják el, s jó pénzért adják vissza.

Mindezek a szokások ma is élnek a székelykakasdi lakodalmakon, még ki is bő-
vültek, pl. azzal, hogy újabban a menyasszonyt is ellopják, míg a násznép mulato-
zik. Pl. 1995-ben egyik esküvőn egy asszony lopta el, s egy láda sörért adta vissza, a
gyermekek pedig 10.000 lejt kértek az ellopott cipőkért.

Lakodalmi csujogatók:

Csak az asszonyok csujogatnak, mikor a lakodalmi menet az utcán vonul, férfiak
és fiatalok nem.

Három hete, hogy jövünk,
Még egy falást sem ettünk!
Hujjujujujujú!

Úgy elmegyünk, mint egy rózsa,
Itt maradtok, mint egy csóva!
Hujjujujujujú!

Aki rajtunk csudálkozik,
Az is közénk kívánkozik!
Hujjujujujujú!

A menyasszony bújába
Bújjon el a csihányba!
Hujjujujujujú!

Ez a leány paripa,
Forog, mint egy karika!
Hujjujujujujú!

Szép menyasszony tubarózsa,
Virág borul a karodba!
Hujjujujujujú!

Nem hervad más a karomba,
Csak egy (Erzsi) nevű rózsa!
Hujjujujujujú!

A TEMETÉS

1800-ig a Szőlőhegy mellett, a Csókahegyen volt a falu temetője, de betelt, s többet nem használták. Azóta a magyar lakosság a Szőlőhegyen levő saját kertjeibe temetkezik. 1981-ben, az akkor 78 éves Imre Márton bácsi (aki a következő évben halt meg), s 22 évig volt a Szőlőhegy csősze, arra a kérdésemre, hogy miért kezdtek a kertekbe temetkezni, így válaszolt: „Ez ősi székely juss!” Ezt a magyarázatot több adatközlőtől is hallottam még ezután, de bővebben nem tudtak felvilágosítani arról, miért és mióta ősi székely juss ez. Annakidején a falu népe határozott így. Akinek nem volt itt gyümölcsös vagy zöldséges kertje, a rokonai kötelesek voltak adni a magukéból egy darab földet, kártérítés, fizetség nélkül. Tehát azóta – mindmáig – minden magyar család a kis kertjébe temetkezik. (A cigányoknak külön temetőjük van.) Így a sírok nincsenek egymás mellett, hanem csupán egy-egy családai csoportosulnak szilva-, dió-, meggy- és almafák alatt, ágyások között, melyekben murek, petrezselyem, hagyma, paszuly, káposzta és szőlő van. A csősz kalibája is itt áll, a terület szélén. A Szőlőhegy a kollektivizálásig gypűvel volt bekerítve, s a csősz vigyázott a termésre. Azóta szabadon be lehet járni, nem őrzi senki a kerteket.

Mint már említettem, a fejfákat a helybeli ácsok faragják.

Nagyon kevés, utóbb felállított sírkő is van a temetőben, de a kertekben csak fejfákat láttam, a sírkövek a kertek folytatásában, a domboldalon vannak. Id. Imreh Sámuel sírjára fia, aki nyugdíjas tanító, a következő feliratot vésette:

„Légy ember, járd gondolatba magasba, mint a sas,

Ne légy hitvány féreg, porba mászó giliszta,

Emberi mivoltod el ne add.

Örökségül mindenkinek ezt hagyom.”

1970-ben megcsúszott a talaj, a domb egyik része becsúszott az alatta levő udvarokra, vitte a sírokat, gyümölcsfákat.

Adatközlőim a kakasdi temetési szokásokról a következőket mondták:

A halottat az első házban ravatalozzák fel, egy asztalra, a templomból hozott fekete szövetterítőre. Gyertyát nem gyújtanak mellé. Virágokat raknak a halottra, és a lábához. Első éjjel reggelig virraszt a család, a rokonok és a szomszédok. A szomszédokat pálinkával, kenyérral szokás megkínálni, a rokonokat gulyással, fokhagymás levessel. Nappalra magára hagyják a halottat, nem ülnek bent mellette. Ha jön hozzá valaki, magmutatják. Csak a közeli rokonok látogatják, virágot hozva. Mindenki feketébe öltözve jön, az asszonyok és a leányok fekete kendőt kötnek a fejükre. A következő éjjel, ha nincs meleg nyár, ismét virraszt a rokonság. Van, akit a temetéskor az udvaron ravataloznak fel, van, akit a templomba visznek, a

portikusba. A legközelebbi hozzátartozó gyakran „siratót mond”, de nem megtanult szöveget, hanem rögtönöz.

Ezen kívül a templomi dalárdának van írott búcsúztató szövege. Az egyházi temetés kijár a keresztelestleneknek és az öngyilkosoknak is, s a kertbe temetik őket, a többi családtag mellé.

A halottat a rokonság öltözteti fel. Ruhája a korától függ, s a legszebb ruháját adják rá. Nem szokás a halottra cipőt húzni, hanem fehér térdzoknit adnak még a férfiakra is. A halott asszonynak pesti kendőt vagy szörkendőt kötnek a fejére. A leány fejére koszorút tesznek, s kislány korától menyasszonynak öltöztetik. Hat leány és hat fiú kíséri, muskátlival a kezükben. A fiút is vőlegénynek öltöztetik, szintén hat leány és hat fiú búcsúztatja és kíséri. Régi szokás a halott dereka alá, keresztbe, nagy, rojtosszélű törülközőkendőt helyezni, mely a koporsóból kétoldalt kifityeg. A halottra szemfedőt terítenek. A koporsóra körbe „recés lapit” szoktak faragtatni, s feliratot, pl. „Gidófalvi Klára, élt 60 évet”. Régen négy rúdon kézben vitték ki a koporsót a temetőkertbe, most lovasszekér húzza, s a kifogott lóval körbekerülik a sírt – ezt is ősi szokásnak tartják.

A temetési szertartás alatt ott kell maradni a sírnál, amíg a halottat teljesen elföldelik, s mindenki egyszerre jön el. Miután a halottat „elprédikálták”, s a sírhant készen van, a család meghívja a gyászolókat a torra. Az egyházi (református felekezeti) tiltás ellenére mindig volt tor a faluban. Majorságot szoktak vágni, vagy marhahúst vesznek a városból. Laskalevest főznek, pörgöltet készítenek, de téztaféléket (süteményt) nem. Pálinkát adnak mellé, azt már a temetőben is kínálják. Kiviszik az asztalt a sírkertbe, az útra, s a rokonság egy része a temetés után kínálni szokott. A háznál a tor egy-másfél órát tart. Mikor fiatalok temettek, régebben muzsikusokat fogadtak másfaluból, mert itt nem voltak. Azokat is meghívták a torba, de szomorú nótákat húzattak velük. Mulatás nincs a torban. Aki részegeskedik, kitessékelik a kapun.

A kötelező gyász egy év a legközelebbi rokon számára.

A cigányoknak külön köztemetőjük van a domboldalon, nekik nincs kertjük a Szőlőhegyen.

2. A MUNKÁHOZ FÜZŐDŐ SZOKÁSOK

A TILOLÓKALÁKA

A kendert előbb sulyokkal apróra törték este a legények a holdvilágnál, azután megcsapták. A leányok letörték és tilolták. A tilolás előtt a legények csomóba rakták, kicsapták a nyomtatórúdhhoz, s a leányok tiloltak. Öt-hat leány, néha tíz is tilolt, s énekeltek éjfélig, s még tovább is, ha volt kender. A háziak, akik a kalákát szervezték, megkínálták őket, kásaspityókat főztek, sütőtököket adtak a fiataloknak, gyümölcsöt, kenyeret. A legényeket pálinkával is megkínálták. Ez a szokás a kollektivizálás óta megszűnt, nincs kendertermesztés.

A TÖRÖKBÚZAHÁNTÁS

Régen a kukoricát hajastól, lapistól szedték. Egymást hívták meg a szomszédok, ismerősök hántani. A hántás addig tartott, amíg a letört kukorica el nem fogyott, mely valóságos hegyként emelkedett a csűr földjén. A kalákások a törökbúzahalmot körbeülték, s hántották. A háziak felszolgálták főtt kukoricát, csörögét, pánkót, almát, s pálinkát kínáltak. A fiatalok beszélgettek, viccelődtek egymással, s az is megtörtént, hogy itt ismerkedtek meg, vagy itt alakult ki tartós kapcsolat közöttük. Pihenésül táncoltak és énekeltek, az idősebbek régi történeteket meséltek. Aki piroscsövű kukoricát kapott, a szokás szerint hazamehetett lefeküdni. A hántás éjfélig is eltartott. Ez a szokás a kollektivizálás után abbamaradt.

A FEJTŐKALÁKA

A kasból a kukoricát egyszerre behordták, s a legények készítettek olyan törökbúzaverőt, hogy bottal ütötték a kukoricát, s alig maradt szem a csuszán. Azt aztán a leányok kézzel fejtették le. Itt is a háziak kukoricát főztek, s mézzel jó édesen a kalákázók megették. Ez az utóbbi években újraéledő szokás.

A TOLLÚFOSZTÓ

Tollfosztó kalákát inkább az rendezett; akinek leánya volt, mert a fosztott tollú a kelengyéhez kellett, a párnákba. Egymást hívogatták meg a szomszédok tollút fosztani. Egy asztalt körbeültek. Mindenkinek volt egy kis tálja, abba szedett magának tollút, és kezdte fosztani. Leszedték kétfelől a tollú pihés részét, csak a korcsa maradt, amit külön csomóba tettek. A háziak kínáltak pálinkát, pánkót, főtt kukoricát. Beszélgettek, viccelődtek, volt, aki belefúj a tollúba, s mindenki tollas lett, amin nagyot nevettek, s utána a szétfúj tollút összeszedték. Együtt hamarabb ment ez a szaporátlan munka. Élő népszokás a faluban.

A HÁZÉPÍTŐ KALÁKA

Székelykakasdon a házak nagy része házépítő kalákával épült. A család beszerzi az anyagot. Meghívja kalákába a rokonokat és a barátokat. Az első vasárnap elkészítik a betonlapot, s mikor ezt befejezték, a háziak vacsorát, italt kínálnak. A következő vasárnap a falat építik fel, a téglát rakják fel pirosba, utána ismét mulatnak. A harmadik vagy negyedik vasárnapon épül a tetőzet. Persze a munkát szakemberek irányítják már kezdettől fogva. A következő vasárnap segítenek egy szobát elkészíteni: levakolják, lepadolják, lakhatóvá teszik. A többi munka a család dolga. Persze ezek nem kötelezően egymás utáni vasárnapok. A házépítő kalákát is illik visszaadni, a kalákások házában építésében, vagy gyereke házában építésében részt venni.

A VADÁSZAVATÁS

A vadászavatás szokását 1981-ben Imreh Sámuel adatközlő mesélte el egy konkrét, az öccsével megtörtént avatás alapján.

„A barátok egymást vonják be a vadásztársaságba. Így egyik öcsém is vadász lett, jelentkezett, hogy vadász szeretne lenni. Meglövi az első nyulat, következik az avatás. Az »ügyész« vádol. A »védőügyvéd« véd, s a »csapó« a végrehajtó. Persze ilyenkor engem bíztak meg, hogy én legyek a védő. S akkor aztán elmondtam, hogy az én kedves öcsém azért akar vadász lenni, mert szeret erdészni, gyönyörködni a természet szépségeiben, a tavasz, a nyár, az ősz és a tél gazdag színváltozataiban. S erre persze bátyám, aki nem értett ezzel egyet, azt mondja, hogy igen, szereti a természetet, akkor miért nem inkább azt nézte, hogy milyen szépen sárgulnak a falevelek. Miért lőtte meg a nyulat? Erre aztán egyöntetű volt az ítélet: »Ötöt a fenekibe!«

S bevernek a fenekébe, de becsületesen! Folytattam: – Tanulmányozni akarja az életben az élet és a halál harcát – mondta ezt ő nekem, mikor elhatározta, hogy vadász lesz. S ezen belül pedig védeni akarja a gyengébbeket. A bíró beleszólt: – Igen? Akkor miért nem lőtte meg a rókát, miért a nyulat? Mert a róka eszi meg a nyulat! Tízet a fenekibe! Tízet adtak neki. S végül – mondom – hozzá akar járulni falunk gazdagításához. – Igen? Ezzel, hogy meglövi a nyulat vagy a fácánt? Tizenötöt a fenekibe! Végrehajtják. S végül – mondom – korához illő barátokat akar szerezni, s velük jól elszórakozni. – Igen? Akkor miért nem ment a vendéglőbe, evett volna, ivott volna, szórakozott volna a barátokkal, itt meg lövi meg a nyulat s a fácánt. Ötöt még a fenekibe! S ekkor ismét megverik. Végül öcsém úgy el volt verve, hogy kék volt, s ezzel megtörtént a vadászavatása.”

A SZÜRETI BÁL

Mióta az öregek emlékeznek, egészen a '60-as évekig így zajlottak le a szüreti bálók:

Lovasok járták körbe a falut énekelve, falubeli legények, lóháton. A leányok és a muzsikások tehénszekérre ültek. Ez jelentette a bál kezdetét. Délután indultak el, harangozás előtt. Miután bejárták a falut, bementek a Táncolóházba. Volt egy pár húzás, aztán elmentek a templomba, csak a zenészek maradtak a Táncolóházban. Utána a fiatalok visszamentek táncolni. Négy-öt legény volt a csősz, akik előre feldíszítették a Táncolóház padlása alatti részt szőlőkkel, indákkal, hogy valóságos lugsznak látszott. Voltak csőszleányok is, akik táncoltak a párjukkal, s vigyáztak a felaggatott szőlőre. A csőszfiúk és csőszleányok három-négy koszorút készítettek árverésre. Minden leánynak volt egy koszorúja, amit a párja az ő számára készített. A koszorúkat elárverezték, szónok kiáltotta ki az árát. Mulatozás folyt, s közben szőlőlopás. Aki a koszorúk kikiáltása előtt lopott, megbírságolták. Az első lopás ára 20 lej volt, ha megfogták a tettest. Egy húzás (csárdás) után olcsóbb lett a bírság 5-10 lejjel, s akkor már többen merészkedtek. Jött a harmadik lopás a következő tánc után, arra már a föld is tiszta szőlő lett, mindenki részt vett benne. Folytatódott a tánc. A leányok koszorúja felfüggesztve állt, s mikor vége lett a bálnak, a legények leakasztották, s hazakísérték a leányt a koszorúval együtt. Az árverésen vett koszorúkat is a leányoknak szokták ajándékozni, vagy elvált asszonyoknak.

Ha korán véget ért a bál, a legények még elmentek a leányokhoz éjjeli zenét adni.

Ezt a népszokást a 80-as években felújította a falu népe, s minden ősszel megtartja egyik vasárnapon.

A FONÓ

Szentmárton napján begyűlt a fonó. Vagy szerbe, vagy fonóházba jártak. Szerbe egyik héten egyiknél, a másikon a másik háznál gyűltek össze. Az állandó fonóház számára kivettek egy szobát, amiért nem kellett fizetni, de vittek fát a fűtésére, takarították, rendben tartották. Két sor padot egymás mögé tettek a szobában, elöl a leányok ültek, hátul a legények. A leányoknak a szeretőjük zörgős guzsalyt faragott. A zörgős guzsaly kopjafa-faragású volt, a felső kb. 20 cm-en fából faragott kis csengők csüngtek róla, dróttal rögzítve. A faragás a guzsaly felső 30 cm-én volt, a többi része egyenes. A faragott részt kék, piros, zöld, sárga és fehér olajfestékkel festették ki, hogy a faragás szépen érvényesüljön, az alsó, egyenes részt egyszínűre. Nem minden leány font, volt aki-falvédőt, vagy előre nyomtatott futót, párnahuzatot hímezett.

A faluban két-három fonó volt. Volt alszegi fonó, nagygazda fonó (ami a falu közepét jelentette, ahol a módosabbak laktak), és felszegi fonó. Asszonyok is jártak a fonóba. Nemcsak dolgoztak, ez ismerkedési és szórakozási, párválasztási lehetőségnek számított. Táncoltak füttyszóra, énekszóra, s fonóbeli játékokat játszottak.

Akinek sok volt a kendere, fonókalákát rendezett. A fonókalákában is, a fonóban is volt pálinka, főztek szemeskukoricát, sütöttek kalácsot. Reggel 4-5 órakor oszlott fel a fonó. Meglátogatták őket a fársángok, jól elszórakoztak velük.

A fonóban inkább szórakoztak, mint dolgoztak. Ha valaki félt a mostohaanyjától vagy az anyósától, egy tele orsót dugott el otthon a tornácban, s hazatérve azt mutatta fel, mint fonóbeli munkáját.

Hamvazószerdáig tartott a fonó, mikor lejárt a farsang. Akkor fonóbúcsút rendeztek, kürtöskalácsot sütöttek, s főtt törökbúzáat ettek cukorrépa-darabkákkal édesítve. A kollektivizálás után megszűnt a kendertermesztés, egy ideig még varrogattak fonás helyett, aztán megszűnt a fonó teljesen.

Fonóbeli játékok

Fotózás (petrólumozás): vizet tettek egy csuporba, bele rongyot, s megcsapkodták vele egymást, még a vénasszonyokat is. Ettől mindenki visítózott, pedig sohasem tettek petróleumot a csuporba, ezt csak mondták, mindig vizet tettek bele.

Szövés: egy botot egyik legény keresztültett a két lábán, s a botra kétfelől ráült egy-egy leány. A legény a lábával a két leányt elbodta a boton, s ez a párbeszéd hangzott el: „Mennyiért adod ezt a vásznat?” Választ kapott rá, s ezt mondta a leány: „Ennyiért nem adom, inkább eldobom!”

Néha kimentek a fonóbeliek szánkázni a hegyoldalba.

Bűvészmutatványok a fonóban

A farsangok, vagy **maszkurák** járásakor bűvészmutatványok is voltak a fonóban. Ezeket rendszerint azok a fiatal legények mutatták be, akik a Kakasdra jött ún. komédiásoknak, bűvészeknek segédkeztek, s tudományukból ellestek már valamit.

A bűvészmutatvány rendszerint az *asztaltáncoltatással* kezdődött. Mielőtt hozzákezdett volna a bűvészkedő, felkérte a háziasszonyt, hogy szedjen le mindent az asztról. Az asztal így teljesen csupasz maradt, és alkalmassá vált a mutatványra. Majd felkérte a közönséget, hogy 7 vagy 9 bátor személy foglaljon helyet az asztalnál, s tegye a kezét az asztrra. Ezután vette a kályha mellől a piszkavasat, kinyitotta a kályha ajtaját, varizsálgatta a parazsat, és közben ezt mondta:

– Kinizsi Pál, vagy Botond erős szelleme, légy segítségemre, hogy bűvészmutatványomat teljesíthessem! Majd a piszkafával az asztrra csapott, és folytatta: – Kinizsi Pál! Megjelentél? Ha megjelentél, koppants egyet – s közben felkérte az asztrnál ülőket, hogy mindkét kezükkel, tenyérrel lefelé, nyomják jól az asztr lapját, s ő a piszkavassal kissé megemelte a mellette lévő üres asztrrészét.

Aztán következtek a kérdések:

- Ilonkának hány szerelme van?
- Jóska hány leányt bolondít?
- Pista bácsi még hány évet él? stb.

Az asztr kopogtatott, kinek amennyit. Ezt mindenki elhitte.

Mivel üres volt az asztr, a bűvészkedő azzal folytatta mutatványait, hogy felkérte a háziasszonyt, hogy adjon egy hamutartót, s ha nincsen, egy kisebb porcelántányért, mert *rá szeretne gyűjtani egy cigarettára*, s a hamut nem illik a padlóra hullatni. Miután a háziasszony teljesítette a kérését, a bűvészkedő nagy alaposággal cigarettát és gyufát vett elő. Mesélni kezdett, s a gyufaskatulyát a kezében forgatta, s észrevétlenül a skatulyán levő papírmárkából letépett egy darabkát, s azt a hamutartó vagy a tányér szélére helyezte, majd rágyújtott egy cigarettára, s az égő gyufával a letépett darabkát elégette. Észrevétlenül a hamut a mutatóujjával felmártotta, a hüvelykujjával alaposan leszorította. Ezután kezdődött a fogadás.

– Fogadjunk, hogy én leteszem a cigarettát, valaki gyűjtson rá az enyémből, 3, 5, 7 – már ahány ember akad, fogjuk jó erősen egymás kezét, ahol én az utolsó leszek, és a füst kijön az én ujjamon!

Úgy is történt. Bízatta a cigarettázókat, hogy jó nagy slukkokat szívjanak, s végül összedörzsölve a két ujját, a hamut felmutatta az ujján. Meglepődött csodálkozással nézték.

Legcsodálatosabb a falusiak szemében a következő bűvészmutatvány volt, amelyhez segédeszköz sem kellett, csupán *két darab papír és egy ceruza*. A mű-

vészkedő bejelentette, hogy ő azzal a csodálatos tehetséggel bír, hogy ha valakik leírják születési évüket és életkorukat, s azt összeadják, megmondja előre a végösszeget. Megkérdezi, hogy kik neveznek be, a folyó évet megszorozza a jelenlevők számával, s máris megkapta a végösszeget, amelyet az összehajtott papírra leírva maga elé tesz. Pl. 7.708.

A jelentkezők adatai a következők:

Az első született 1906-ban

éve 21

A második született 1904-ben

éve 23

A harmadik született 1882-ben

éve 45

A negyedik született 1910-ben

éve 17

7.708

Nagy volt a csodálkozás, hogy már a bűvészkedő előre le tudta írni a végösszeget.

Egy másik mutatványban a bűvészkedő a társaság egy részének *kioszt egy-egy papírlapot*, s felszólítja mindeniket, hogy írja rá az élő rokonok vagy ismerősök nevét. Egyet azonban arra kér, hogy ő ne élő, hanem halott ember nevét írja fel a papírszeletre. Miután a papírlapokat egy báránybőrsapkába dobták, a bűvészkedő nagyképű alapossggal vizsgálgatni kezdte. Az egyik papírszeletnél hirtelen össze-rezzen, és leolvasta róla a halott nevét. Mindenki csodálkozott, pedig csak annyi történt, hogy a bűvészkedő a halott nevét írónak keményebb, a többinek puhabelű ceruzát adott, s így könnyen felismerhette a halott nevét.

Kártyabűvészkedés a fonóban:

– Kiveszem azt a kártyát a zsebemből, amelyet választottál, és annyiadiknak, ahányadiknak kéred!

A bűvészkedő átadta a kártyát a közönség egyik tagjának, hogy keverje össze. Ezután visszakérte, és felemelve jól megnézte, hogy melyik van legelöl. Majd a zsebében a megjegyzett kártyát a teste felőli részre helyezte el, s azután elkezdte a beszelgetést:

– A kártyában négy szín van: piros, zöld, tök, makk. Ilonka, melyiket választod a négy szín közül? Ilonka: – A zöldet. De a megjegyzett kártya piros. Ezért tovább folytatja:

– És te, Katica? Katica: – A pirosat. Eltalálta!

– Jó! Most menjünk tovább! A kártyában vannak számok: 7, 8, 9, 10-es és vannak figurák: alsó, felső, király és ász. Erzsike, melyiket választod? A számosakat vagy a figurákat? – A számosokat – válaszol Erzsike.

– Jól van! Válassz közülük kettőt, Juliska! Juliska: – A 7-est és a 10-est.

– Melyiket tartod meg magadnak, és melyiket adod édesanyádnak? Juliska: – A 7-est megtartom magamnak, s a 10-est átadom édesanyámnak. A beszélgetés végére jutott a bűvészkedő, mert a zsebében a teste felőli részen a piros tízes van, s most már csak az a kérdés, hogy hanyadiknak vegye ki a zsebéből.

Juli néni: Hátha tízes a tizedikből?

– Úgy legyen, mondta a bűvészkedő, s aztán a zsebében lévő kártyákat egyenként a külső részről számolja ki: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 és most... tapogat a zsebében, mintha a piros tízest keresné. Aztán a zsebéből a teste felőli kártyát biztos mozdulattal kirántja: piros tízes. Kaján mosollyal néz körül, mindenki csodálkozik.

– Most mást mutatok! Bebizonyítom, hogy nemcsak én, hanem más is ki kell, hogy vegye azt a kártyát, amelyiket én kérem! Ez az én *akarátátvitelemet* bizonyítja. Ki vállalkozik?

Miután vállalkozó akadt, azzal összekeverteti a kártyákat. A vállalkozó összekeveri, s visszaadja. A bűvészkedő felemeli, s megjegyzi a legelső kártyát. Ez zöld 10-es. Aztán félköben kiteríti a kártyákat az asztalra, és elkezd:

– Vegye ki a zöld 10-est, de ne nézze meg! A vállalkozó kiveszi a makk 7-est.

– Na, most vegye ki a makk 7-est! Vagyis azt kérte, ami már a kezében volt. A vállalkozó kihúzza egy másik kártyát, a tők királyt. Ezt is átadja, anélkül, hogy valaki is megnézte volna.

– No, most én veszem ki a tők királyt, és kiveszi az elsőnek kért kártyát, a zöld tízest.

A három kártyát a zsebében tartja, s kéri, hogy a többi játéktársa tartsa a kezében, hogy ne cserélhessen egyet se ki. Azután egyenként bemutatja: – Ez a zöld tízes, ez a makk hetes, ez pedig a tők király, ahogy kértem. Még nagyobb a siker, a csodálkozás.

A játékok, a bűvészmutatványok már csak az öregek emlékeiben élnek a faluban.

A DISZNÓÖLÉS ÉS A DISZNÓTOR

Székelykakasdon a disznót valaki a rokonságból vagy a barátok közül öli meg, senki sem szúrja le a saját disznóját, csak ha nagyon szorult helyzetben van.

Még virradat előtt megérkeznek a disznóölésben résztvevő férfiak, akiket a család meghívott. A házigazda pálinkával, s ha van, múlt évi avas szalonnával, a háziasszony tésztával kínálja meg őket. Amíg leeresztenek a torkukon néhány pohár „szíverősítőt”, megtárgyalják a feladatokat: szűrő-boncoló, vérestál-fogó, a daraboló és a sózó.

A szűrő, s mások is, ivás közben elmesélik disznóölési kalandjaikat, aztán leszűrik a disznót és megperzselik. Régebb búzaszalmával végezték ezt a munkát, ma villanyperzselővel. A perzselés után szép tisztára kaparják és mossák.

Miután a disznót teljesen megtisztították, a hátára fektetve ráteszik a boncolóasztalra, amely gerendára szegzett vastag lécekből, vagy deszkából van összetákolva erre a célra. A boncoló forgókból levágja a négy lábát, amelyet a hordár elvisz az udvaron levő két asztalhoz, ahol a daraboló levágja a házigazda, vagy asszonya kívánsága szerint a kolbászhoz szükséges húst, s a kocsonyához a bokákat, s külön edénybe teszi. Közben a disznót a hasára fordítják, és elkezdődik a boncolás. A boncoló, hogy elválassza az alsó állkapocstól a felsőt, a szájánál megkezdve, és a fülét megkerülve hátulról a húst felvágja a disznó tarkójáig. Ezután két vágást tesz a hátgerinc felett, négy ujjnyi szélességben a farkáig, s majd a hátgerincnél fejszével vagy baltával levágja az oldalbordákat. Azután kiveszi a hátgerincet a fejével együtt, ezt nevezik orjának.

Mielőtt a hordártól elküldené a darabolóhoz a disznófület, amelyet jól megpörkölnék, szétosztja a fülre váró gyermekeknek, s aztán a hordár elviszi a daraboló asztalára. Most kezdődik a daraboló és a boncoló közötti megjátszott veszekedés:

– Hol a füle? Hol a farka? Nincs meg a füle! – mondja mérgesen a daraboló.

– Csak ekkora volt! – mondja a boncoló.

– Nem igaz, mert ezelőtt egy héttel, amikor itt jártam, láttam, hogy két nagy, előre lógó füle volt!

– Bizonyára az éjszaka lerágták a farkasok!

– Itt, a mi határunkban nincs is farkas az erdőben!

– Akkor a kutyák!

– Nem igaz, mert amikor megöltük, s perzseljük, mostuk, még megvolt!

A gyermekek élvezettel összesúgnak, és eszik a fület. Meglátja a daraboló, és rájuk támad:

– Elloptátok a füleket! Megy a gyermekek felé. Azok elfutnak, s közben vissza kiabálnak élcelődve:

– Én vagyok a farkas! Én vagyok a kutya!

Azután folytatódik a boncolás. A hátgerinctől elvágott karajt, amely a szalonna alatt és az oldalbordák felett van, kiveszik, amit **hosszúhús**nak neveznek. Ezután a

boncoló elvágja a medencecsontot, hogy teljesen szétnyíljen a disznó belseje. Sorra kiszedi a belső szerveit: a tüdőt, a szívet, a vesét, a májat, stb.

Amikor a beleket venné ki, odahívja a legcsintalanabb fiúcskát vagy leánykát a boncoló, s kéri, hogy segítsen neki. Arra kéri, hogy a mutatóujján kívül a többi ujjait szorítsa össze. Akkor megfogja a gyermek kezét, s a gyermek mutatóujját bedugja a disznó végelébe. Ez az eljegyzés.

– Na, gyűrűt húztunk az ujjadra, s el vagy jegyezve a disznóval! A többiek nevetik, s csúfolják:

– A disznó a menyasszonyod (vagy a vőlegényed)! Az eljegyzett szégyenkezve távozik.

Tovább folyik a boncolás. A disznó gyomrát és beleit átadják az asszonyoknak, akik hozzá is kezdenek a mosásához. A tüdőt, a májat, a veséket beviszik a háziasszonynak, aki odateszi főni.

Ezalatt a daraboló a hátgerincről levágja a fejet, amelyet kettévág, és kiveszi az agyat, s a boncoló által kivágott torokpecsenyével együtt beviszi a konyhába, hogy a háziasszony elkészítse az ebédet. Amire a boncoló felboncolja a disznót és a szalonnákat is felvágja darabokra, a daraboló is a célnak megfelelően osztályozta a húst és elkezdődik a besózás. Ezt a boncoló, vagy egy nála is idősebb hozzáértő férfi végzi.

A szókádba legalul a szalonnát teszik, majd az orját, a lábakat, s aztán a kisebb darabokat. A legtetéjére a disznó fejét, a bokákat, a zsímakvalóról lehúzott bőrt, amelyből a disznófősját és a kocsonya készül. A jól megpörkölt bőrből a gyermekeknek is adnak, először az „eljegyzettnek”, hogy vigasztalódjék.

Közben az asszonyok is kimosták a disznó gyomrát és a beleit, következik az *ebéd*, amely a következő fogásokból áll:

1. Pálinka
2. Savanyú káposzta leves kenyérrel.
3. Torokpecsenye-sült puliszkával és savanyúsággal.
4. Bor a férfiaknak, amíg jólesik.

Ebéd után a nők folytatják a belek és a gyomor tisztítását, a vékonybél hűrdőlését, s a főlösleges részek levágását. A disznó vízhólyagját egyik férfira bízzák, hogy felfújja, mert ebbe töltik a disznófősját. Miután felfújta, a kályha közélébe teszik felakasztva madzagra, hogy megszáradjon. A kolbászhúst, a májat, szívet, tüdőt, vesét a fiatalemberek darabolják fel, a többit a nők végzik.

A *kolbász készítése*: a megdarált húshoz ízlés szerint tesznek sót, borsot, sok fokhagymát törve vagy darálva, s esetleg paprikát. Jól összedagasztják, sütnek belőle, ha jónak tartják, a vékonybélbe töltik.

A májas: a ledarált májhoz, tüdőhöz, vesékhez, szívhez tesznek sót, régen darált kukoricát, ma rizst, szegfűborsot, szegfűszeget, almát, hagymát, cukrot, majoránnát (ma a gazdagabbak kókuszdiót és mazsolát is, de ez nem általános). Jól összedagasztják, kóstolgatják, s ha jónak vélik, a disznó vastagbelébe töltik. Néha az asszonyok vékonybélbe teszik, hogy ne kelljen a vastagbelet megmosniuk, de nem is olyan jó az íze, mint, mikor a májas vastag bőre jó pirosra sül.

A véreshurka: a véresbe tesznek sót, szegfűborsot, csombort, kevés cukrot és főtt szalonnadarabkákat, főtt rizst (régen kukoricakását).

A gömböcbe: a levágott porcos húsokat, véres kövérségeket, főtt rizst, sót, borsot, csombort, s paprikát vegyítenek össze.

A hájszélyes: a háj szélén levő soványkás húsból készítik, amihez hozzáadnak főtt rizst, sót, csombort, kevés borsot, s a disznó kövéres végbelébe töltik.

A kolbáson kívül minden hurkát megfőznek, s következik a füstölés.

Miután a munkát befejezték, következik a vacsora, ami kisebb mulatsággá válik. A vacsora: kolbász, májas, véres, frissen sütve vagy puliszkával vagy kenyérrel, s savanyúsággal, a véres mellé tormát tálalnak, s minden mellé fogy a jó házibor.

Kóstolót adnak a háziak mindenkinek, aki segített a disznóölés fárasztó, egész napos munkájában.

3. A JELES NAPOK SZOKÁSAI

ANDRÁS ÉS KATALIN NAPI SZOKÁSOK

András napján a legények, Katalin napján a leányok böjtöltek egész nap. A legények éjjel a fejük alá tettek egy üveg pálinkát, s megálmodták, hogy ki lesz a párjuk. A leányok vizet tettek az ágy mellé csuporban egy székre, a vízből ittak egy kortyot, hogy Katalin nap éjszakáján megálmodják, ki lesz a párjuk.

KARÁCSONYI SZOKÁSOK

A század közepéig Karácsony estéjén az anya a nyári konyhában díszítette fel a *karácsonyfát* a gyermekeknek. Házilag sült kekszet, valamint diót, almát aggatott rá, s az üzletből vásárolt gyertyákat és csillagszórókat. Fehér lepedőbe burkolódzott, s mint „angyal” bevitte a házba a karácsonyfát, s letette az asztalra. Azonnal ki is ment, nehogy a gyermekek felismerjék. Azután visszatért, s ő is örvendezett, hogy eljött az angyal. Vásárlás, ajándékozás régen nem volt szokás, csak a 70-es évek óta. Az anya azelőtt ajándéku kalácsból madárkákat sült a gyermekeknek, s azt tette a fa alá.

A *kántálás* még ma is szokás. Szürkületkor indultak kántálni a gyermekek, a felnőttek este 10 órától reggelig kántáltak. A barátok, korosztály szerint, csoportokban jártak. Volt, ahol csak énekeltek, a ház előtt vagy az udvaron, be se mentek, hogy lejárhassák a falut. Régen csak a közeli rokonokat kínálták meg. Kalácsot, a gyermekek aprópénzt kaptak, s maguknak gyűjtötték. A felnőttek nagyobb összegeket gyűjtöttek az egyház javára, 1990-ben 50 lejt, 1995-ben 500-1000 lejt adott egy-egy család.

A *kántálóének* a „Krisztus urunknak áldott születésén” kezdetű református ének, és a „Mennyből az angyal”. A házakban elmondott köszöntő így fejeződött be:

„Áldjuk és dicsérjük az egeknek urát,
Ki megadta nekünk e jeles éjszakát,
S virradjon fel a holnapi napra,
Karácsony első napjára,
Szívünkben kívánjuk!”
Ha rokonokhoz mentek, tréfásan hozzátették: „És a pénzt kívárjuk!”

A karácsonyesti vacsora húsleves volt, töltött káposzta (ami azelőtt egész éjjel csendes tűznél főtt a kályhán). Másnap délelőtt templomba mentek, délután bál volt. Ebédre húslevest és sültet készített a háziasszony. Másodnapján délután is volt bál.

Napjainkban a kántálókat itallal, kaláccsal kínálják, pénzt adnak. Még Marosvásárhelyről is kijárnak a rokonokat megkántálni, reggelre gyalogolva haza.

SZILVESZTERI ÉS ÚJÉVI SZOKÁSOK

Szilveszter éjszakáján a leányok papírgaluskát készítettek, s az általuk ismert fiúk nevét papírdarabkára írva tésztagaluskába csomagolták. Fővő vízbe dobták, s amelyik galuska leghamarabb feljött a víz tetejére, azt mondták, az lesz a párjuk.

Régebb az emberek felmentek szilveszter éjszakáján a Farkashegyre, a templom elé. Megvárták a harangozást, zsoltárokat énekeltek, elbúcsúztatták ezzel az Őesztendőt. Utána a szomszédok egymáshoz gyűltek, borral, kaláccsal köszöntötték az Újesztendőt. Bált rendeztek reggelig a Táncolóházban. A Kukuja domboldalon, a Farkashegygel szemben, tábortüzet raktak a legények, robbantottak, a vadászok lőttek.

A szokás ma úgy él, hogy a Kukujára felmennek a legények, s parittyából és nyíllal lönek ki petárdákat és csillagszórókat, s égő gumikerekeket gurítanak a falu felé, le a dombon.

Újévi bált most is rendeznek a kultúrházban.

A FARSANG

A fonó Szentmárton napján kezdődött. Két-három fonó is volt a faluban. A fársángok vagy maszkurák három kísérővel érkeztek. Kettő bement a fonóba, s bekérettette őket a fonóba: „Idegen szállókat beeresztenek?” vagy: „Pár idegen szállókat beengedtek?” – Ha jól viselitek magatokat – volt a válasz. A harmadik kísérő kint maradt, hajtani a kutyát. A farsangoktól megijedtek, főleg a fiatal leánykák, s az asszonyok mögé bújtak. A farsang legtöbbször nem szólalt meg, de táncmodoráról, vagy letépték az álarcát, és felismerték.

A farsang Kakasdon is játékot jelentett, kikapcsolódást. Egyik fonó farsangnak beöltözve meglátogatta a másik fonót, vagy útra kelt a nyárádmenti falvakat felkeresni. Ha az utcán két farsangos csoport találkozott, akkor bemártották egymást a hóba, a patakba, megdobálták egymást hóval játékból, ilyesmiből nem született ha-

rag. A férfiak nőknek, a nők férfiaknak öltöztek, de leginkább mégis csak férfiak öltöztek be.

Ha a farsángok a fonóba értek, s nem volt zenészük, énekszóra, füttyszóra táncoltak a fonóbeliekkel. Aki farsangnak öltözött, arcát eltakarta csipkével, harisnyával, esetleg bekente az arcát szilvaízzel, zsírral, liszttel, korommal.

Népdalokat, nótákat és Petőfi-dalokat énekeltek, muzsikáltak. Begyült a fonó, lassan beszállingóztak a legények is. Ha leányoknak öltöztek be, a leányoktól kértek előzőleg ruhát. Ha átmentek a Nyárád mentére – Szentmiklósrá, Csibára, Lukafalvára, Lőrincfalvára – csak reggelre kerekedtek haza. Idősebb adatközlőim megegyeznek abban, hogy ördögnek, halálnak, berbécsnek, lónak, medvének öltöztek legszívesebben a kakasdiak. A farsángokat nem volt szokás megkínálni, de a farsang minden ehető felkutatott az asztról, a kemencéről, s még a lerbe is benézett.

Székelykakasdra jellemző volt a három legfontosabb farsangi menet: a lakodalom, a temetés, valamint Rózsa Sándor és bandája.

A lakodalom, a „vendégséges menet” áll a vőlegényből, a menyasszonyból, korszorús leányokból, vőfélyekből és az eskető papból. Persze, az arcuk le van takarva. Az ifjú párt „elbúcsúztatták” a WC-től, a disznópajtától, a tehéntől. Zenész is ment velük, hegedűvel. A pap azt mondta: „Fogjátok meg egymásét!”, s megfogták egymás kezét, vagy máshol. A vőfélyek lakodalmi rigmusokat kiabáltak: „Álljatok meg a hídon, pisiljen a menyasszony!” Két-három rikoltó asszony is volt, ők is rigmusokat kiabáltak: „Az az asszony ki van állva, a nagy szája ki van tátva!”. „A menyasszony így meg úgy, a pendelye tiszta húgy!” A pap, mikor esketett vagy temetett, a Bibliát sohasem keverte bele a szövegébe. Ha valahol a vőfélyek vagy a rikoltó asszonyok igen elszólták magukat, a fonóbeli asszonyok hozzájuk vágták a guzsalyt. Ennek elkerülésére, a farsángok inkább kétértelmű szavakat használtak.

A temetéshez rámat készítettek, mely két méter hosszú és 60-70 cm széles volt, összeheveredezve, letakarva két fehér lepedővel úgy, hogy a hasadékon a halottat játszó s a lábán járó fiú ki tudja dugni a fejét. A halottnak pityókafogakat tettek. A két hosszú lécvégére két csizmát húztak, amit lehetett mozgatni. Volt két sirató, és a faluban hallott visszás siratókat gúnyolta ki. A halottat „gyóntatta” a pap: „Mikor paráználkodták utoljára?” A halottat is mindentől elbúcsúztatták, mint az ifjú párt.

A *Rózsa Sándor és bandájában* szerepelt Rózsa Sándor hat betyárral. Öltözetük: fehér ing, fersing, fekete lajbi. Szerepelt Rózsa Sándorné is (szintén férfi), tiszta feketébe öltözve. A betyárok késsel a kezükben vonultak be, énekelve: „Erdélyország gyászba van” s a késeket a mestergerendába vágták, vagy a magukkal hurcolt székbe. Ittak, s énekeltek: „A kakasdi csárdában...” Rózsa Sándorné nem ivott.

A *medvetáncoltatás* is kedvenc kakasdi farsangi játék volt. Szalmát kötéllel tekertek, és rácsavarták egy emberre, ebből lett a medve. Volt úgy, hogy ezt a szalmát meg akarták gyűjtani, vagy meg is gyűjtötták a fonóbeliek.

A *fonóbúcsú* egyúttal a farsang végét is jelentette. Húshagyókedden volt ez, a *púpos napjának* hívták. A fársángok beöltöztek szegényeknek, és kéregettek. Pánkót, kürtöst kaptak, pityókát, murkot, petrezselymet, volt aki csuszát rakott a kosarukba. Nem vonultak végig az utcán farsangot temetni, hanem lakomát rendeztek a fonókban. Ettek téztaféléket abból, ami begyűlt, *főtt törökbúzá*t cukrozva, vagy cukorrépa-darabokkal édesítve. Mivel a falu református, a böjt ugyan nem állt be, de a mókázás végetért.

Ma ez a népszokás egyszerűbben él. A fonó, a farsang igazi helyszíne, a 60-as években megszűnt. A farsangolás ma azt jelenti, hogy a legények és a leányok özszebeszélnek, beöltöznek egymás ruháiba, s házról-házra járnak.

A HÚSVÉTI NÉPSZOKÁSOK

Nagypéntek böjtes nap, főttpityókát, sóskáposztát, aszalt szilva-, meggy- vagy paszulylevest főznek, kakast pattogatnak. Nem öltöznek fel gyászosan a templomba.

Húsvétra húslevest, töltött káposztát főznek, bárány- vagy majorsághúst sütnék, s kalácsot, tézstát. Régen pánkót, csörögét, ma tortát, hájast, zserbót, mézestésztát sütnék.

Húsvét szombatján a legények csoportosan végigjárják a leányos házakat, s fenyőággal díszítik ki. Régen csak annak a kapuját díszítették ki, akinek udvarlója volt, 1991 óta minden leányét, aki konfirmált. A fenyőágot félkörbe rakják, úgy szegezik fel a kiskapu fölé. Szászfűvel díszítik, színes papírdarabkákkal, papírszalagokkal, s lecsüngnek róla a kifűrt, egyszínű piros tojások. A leányos háznál addig őrzik a kapudíszet, amíg elszíntelenedik, kb. 3 hétig, s akkor leszedik. Azon éjjel a 30-35 éven felüli öreglegények háza elöl csúfságból elviszik a kiskaput (1993-ban kettőt hordtak el), de nem rongálják meg, a tulajdonos meg szokta találni.

Húsvét másodnapján volt egy régi, mára már kihalt helyi húsvéti szokás, a **Burcsa-járás**. A legények vőfélyeket választottak maguk közül. Virágvasárnap tojást szedtek házról-házra járva, s eladták a vásárhelyi piacon. Az árából színes, piros, zöld, rózsaszín kreppapírt vagy selyempapírt vásároltak. Elhívták a leányokat, akik felvágta a papírt szalaggá. Ki ahány tojást adott, aszerint kapott majd a kapujára szalagot. Egyik legény, de leggyakrabban ember, önként ajánlkozott cigánynak, **Burcsának**. Régen, a század elején és közepén ezt a szerepet Imre Márton vállalta el (1982-ben halt meg), a temetőkert volt pásztora, a falu sírásója. Nagyszombaton

éjjel volt a kapuk feldíszítése, ami mulatsággal végződött. Másodnapján eljöttek a muzsikások, s a Burcsa átalvetővel a vállán végigkoldulta a falut:

„Jó hajnalba elindultam, jajajaj, jajajaj,
Egész falut megkódultam, jajajaj, jajajaj,
Mindig kértem, mindig csaltam, jajajaj, jajajaj,
Mindig kértem, mindig csaltam, jajajaj, jajajaj.

Fújta Józsi! Mer rég vót, mikor apám vajda vót! Ilyen ezüst gombok vótak a mejjin cínből! Húzd rá!”

A legények, akiknek első napján a leányok bokrétát tettek a kalapjukba, egy-két szép muskátavirágot zöld levelek közé, szedték a Burcsa által kikoldult adományt: kalácsot, szalonnát, zsírt, nyers tojást, kenyeret. A leányokat kútvízzel öntözték meg, viderrel, csuporral, s nem mondtak verset. Aznap a leányok kétszer-háromszor is ruhát cseréltek, úgy meglocsolták őket. A leányok is meglestek egy-egy kerítésnek dőlt fiút, s vízzel leöntötték. Öntözés után a legényeket nem kínálták meg.

A legények a Burcsa-járás befejeztével pálinkát adtak össze, s ha nem volt elég, vásároltak is. Akkor a csoport oda vonult, ahol valamelyik vőfély lakott, s a szedett anyagból az asszonyok sütöttek nekik 4-5 lábosnyi púposrántottát szalonnadarabokkal, egy nagy tálba borították, aztán szépen elosztották a legények között. Az evés-ivás vecsernye után történt. A „Burcsa” nem kapott a munkájáért más fizetséget, csak ezt a vacsorát. A zenészek is a legényekkel ettek. Ezután kezdődött a bál, kivilágos-reggelig táncoltak. Nemigen fordult elő verekedés. Harmadnapján délután 3 órakor ismét kezdődött a bál, egészen negyed napján délig tartott. Eljöttek a káposztásszentmiklósiak is a szomszéd faluból, megtáncoltatták őket.

A „Burcsa-járás” és a vízzel való locsolás helyett napjainkban megmaradt a nagyszombat éjjeli kapudíszítés, s a kölnivizes öntözés újabb szokása a legények behívásával és megkínálásával (itallal, tésztával), s a húsvéti bálozás.

XI. NÉPI TUDÁS, HIEDELMEK

A GYÓGNÖVÉNYEK ISMERETE ÉS HASZNÁLATA

A város közelségét kihasználva, a betegek rendszeres orvosi kivizsgálást, kórházi ápolást, gyógyszeres kezelést vesznek igénybe, bármilyen vallásfelekezethez tartoznak. Minden családnak kis házipatikája is van. Ennek ellenére a gyógynövények termesztéséről, gyűjtéséről nem mondtak le, ellenkezőleg, nagyon hisznek a gyógynövények erejében. Ezzel kapcsolatos könyveket nem vásárolnak, az öregek a hagyományok szerint használják a növényeket, s erre tanítják a fiatalokat is.

Teát cukorral csak étkezéskor isznak, gyógynövényekből főzött, orvosságként használt teáik cukornélküliek, mert így erősebb a hatásuk.

Kertben termesztik a fodormentát (*Menthae crispa*) – teája minden betegségnél használatos.

A *tormát* (*Armoracia rusticana*) megreszelik, szesszel vagy ecettel megnedvesítik, hogy csípése elviselhető legyen, s rongy közé téve borogatásként használják fejfájás, hűlés ellen (mellre téve) vagy a reumás testrésze.

A *gyöngyvirág* (*Convallaria majalis* L.) teája női betegségekre használható.

A *fehérliliom* (*Lilium candidum*) lapját sebre teszik „csak úgy, magára”. Kelést is gyógyítanak vele.

A *köménymagteát* (*Carrum carvin*) gyomorgörcsök ellen használják.

Az *ánizsmagot* (*Pimpinella anisum*) kisgyermekeknek főzik teának, gyomorgörcs ellen. Szárát az uborkaeltevésnél ízesítőként használják.

A nyers *fokhagyma* (*Allium sativum*) vérnyomáscsökkentő. A megreszelt fokhagymát „récezsírral” összekeverve kicsi gyermek „mejjére” teszik, hűlés gyógyítására. A fokhagyma ételízesítő is.

A *feketeretket* (*Raphanus sativus*) kikaparják, mézzel töltik meg, s 8 óra elteltével köhögés ellen kanalanként fogyasztják.

Gyakran használt gyógyszer a *hagymalé* (*Allium cepa*). Megreszelt hagymát kiszorítanak, levét megitatják a beteggel tüdőgyulladás ellen. „Minél többet tud meginni, annál jobb. Nagyon rosszízű, de nagyon hatásos.” Kisgyerekekkel a sült hagyma levét itatják, lázcsillapítóként. Így a rossz íze elvész, s a gyermek meg tudja inni. Sebre is jó a sült hagyma.

A *komlóból* (*Humulus lupulus*) nemcsak levest főznek, teája vesegyulladást gyógyít.

A *diófalevél* (*Juglans regia*) teáját köhögés-csillapítóként használják, de ezzel forrázzák ki a káposztáshordót is, mert „jót tesz neki”. A *dióhajtea* idegnyugtató, „pihentető”, de vegyestéát is főznek belőle hecserlivel, bodzával és köménymaggal keverve.

A *meggyászárteát* (*Cerasus avium*) is mindenki főzi a faluban, s vizes uborkát is tesznek el vele télire, szőlőgerezdekkel.

A *vadontermő* gyógynövényeket többnyire asszonyok gyűjtik, a mezőről, árokpartról. A gyermekek is szoktak segíteni, főleg a fák leveleinek, virágainak gyűjtésében.

A *zádokfa* (hársfa – *Tilia* sp.) virágából főzött tea idegnyugtató, az *akácvirág* (*Robinia pseudacacia*) köhögéscsillapító. Akácvirágból hamis mézet is főznek, cukorral keverve.

A *borzafa* (bodzafa – *Sambucus nigra*) virágát hecserlivel keverve köhögéscsillapítóként isszák, teának készítve.

A *feketeribizli* (*Ribes nigrum*) levele „vérgyűjtő”, de magas vérnyomás esetén nem használható.

A *fehérburustyán* (fehérgorgona – *Syringa vulgaris*) lapija sebre jó, teáját cukorbetegség és nőgyógyászati operációk után isszák, nagyon dicsérve hatását.

Ugyancsak cukorbetegség gyógyítására használják a fehér *eperfalapi* (*Morus alba*) teáját.

A *galagonyatea* (*Crataegus monoxyna*) értágító, a *hecserlitea* (*Rosa Canina*) a mindennapi étkezésben használatos.

A *keserűlapit* (*Arctium lappa*) kelés gyógyítására alkalmazzák, virágának, a *bojtorján*nak a teája belső fájdalmakat enyhít.

A *csalánlevél* (*Urtica dioica*) csípése jó reuma ellen, teáját fejfájás enyhítésére isszák, de nem szabad sokat és sokáig használni belőle. Vérnyomáscsökkentésre is alkalmas. Növényvédőszerként így készítenek belőle: A jól megnőtt csalánt vízben áztatják 3-5 napig (nem forrázzák!) Leszűrve a növényre öntik. Nemcsak táplálja a növényeket, hanem rovarirtó-szer is hamuféreg, bolhák, krumplibogár ellen.

A *lósóskát* (*Rumex confertus*) a kertből és a kaszálókról gyűjtik. Teáját hasmenés ellen használják.

A *székfűvirágot* (kamillát – *Matricaria chamomilla*) mindenki gyűjti, szárítja. Teáját szorulás ellen, a gyulladások csökkentésére, szemre, sebre használják.

Ha a mezőn elvágják a kezüket, vagy a lábukat, *katángvirágot* (*Cichorium intybus*) tesznek a sebre; szárítva teát főznek belőle gyomorbántalmak ellen, s ha száraztól főzik, jót tesz a májnak.

A *tüdőfűt* (*Pulmonaria officinalis*) a mezőről gyűjtik, vérnyomáscsökkentő teának.

Békavirágból (gyermekláncfűből – *Taraxacum officinale*) hamis mézet főznek.

A sümölcsöt **kutyatejjel** (*Euphorbia*) kenik be, az leszárítja.

A **pillérkének** (fillérfűnek – *Lysimachia nummularia*) melyet a kertekben is termesztnek, csodálatos, jótevő hatást tulajdonítanak, amely „mindentül jó”. Pl. Szép Júlia 82 éves adatközlőm 80 éves korában agyvérzést kapott, a baloldala lebénult. Egy éven át megfőzött, gézbecsavart fillérfűcsomókat kötött a derekára. Ennek tulajdonítja, hogy már egy év múlva meg tudta dolgozni a kertjét, s bénulása megszűnt. Ő is termeszt a fillérfűvet a virágoskertjében.

Úgy tartják a faluban, hogy nagyobb hatóereje van a gyógynövénynek, ha frissen főzik, mert a szárítással csökken a hatóereje.

Ezeknek a növényeknek a gyógyszerként való használata nem minden esetben ajánlatos, s még a valóban gyógyító hatásúaknak is ismerni kell az adagolását, ne hogy ártalmas legyen.

HASZNOS TUDNIVALÓK AZ ÖREGEKTŐL

– Festékes, kátrányos, lakkos kezet legkönnyebben lenolajjal, szappannal és vízzel moshatunk le.

– Fésűt szalmiákszeszben megmártott rossz fogkefével s utána szódás vízzel tisztítsunk.

– Kefét tisztítani száraz korpával kell. Ha két kefével korpával behintünk és egymáshoz dörzsölünk, mindkettő szép tiszta lesz.

– Tükröt ecetes vizes ruhával mossunk, ezzel ablakot is takaríthatunk. Hogy a nedves faltól meg ne foltosodjék a tükör, ragasszunk a hátsó felére kis dugódarabkákat. Nem jó a tükörnek az erős napfény, mert megvakul.

– Szőnyeget, hogy ne fakuljon meg, ajánlatos időnként ecetes vízbe mártott kefével átkefélni.

– A fehér bútort mossuk le gyenge lúgos vízzel, s utána töröljük át meleg viaszos ronggyal.

– Az ajtókat, ablakokat, hogy ne degedjenek be, benzinben oldott parafinolajjal ecseteljük be száraz időben.

– A vaskályha nyílásait szitált hamu, konyhasó, agyag és víz keverékéből készült péppel tömjük be.

– Olajfestményt gumiarábikummal kenjük be, s ha megszáradt, mossuk le folyóvízzel.

– Porcelán, márvány vagy alabástrom szobrocskát főtt keményítővel bekenve tisztítsunk, s ha megszáradt, töröljük le puha ronggyal.

– Ha azt akarjuk, hogy a virágcsokor friss és üde maradjon, tegyünk a vázába késhegynyi sót vagy egy fél aszpirint.

– Ha a vasaló túl forró, s megkapja a ruhát, a barna foltra hagymalevet kell csepegtetni, s száradás után kimosni. Néha elég egy kis só és ecet is, ha a perzselés nem túl erős.

– Ha ragad a vasaló, üvegpapírral dörzsöljük végig, s utána gyertyaviasszal simítsuk át.

– Télen a nedves ruha könnyen megfagy a szabadban száradás közben, ez ellen tegyünk az utolsó öblítő vízbe 10 literhez két maroknyi konyhasót.

– Bádogedények tisztítására használjunk fahamut olajjal keverve, dörzsöljük át vele jól az edényt, s kimosva töröljük szárazra.

– Ha az alumínium edény megfeketedett, főzzünk benne paradicsomot vagy gyümölcsöt, s megtisztul.

– Jó kenyერünk süll, ha búzaborpa és komlóvirág összefőzött levével dagasztjuk a kenyértésztát.

– A tej összemenése ellen tegyünk a tejbe egy darabka cukrot.

– Marhazsír készítése: a hústalan kövérjét vágjuk kis kockákra, s tiszta, zománco-s lábosban olvasszuk ki aranyárgára. Egy fazékba – melybe félig töltünk hideg vizet – szűrjük bele a zsírt, s hagyjuk jó keményre fagyni. Késsel 4 fele vágva szedjük ki egy tálba. Olyan finom lesz, mint a vaj. Párolt pecsenyékhez, főzelékhez, íróstészta-hoz használhatjuk, de rántáshoz nem jó.

– A megavasodott, romlott vaját nyújtsuk ki, s tegyük pár órára édes tejbe, s abban átgyúrva mossuk ki és sózzuk kissé meg.

– Ha nincs hűtőszekrényünk, akkor is tárolni tudjuk az élelmiszereket. Cserépedényt sós vízbe állítunk, beletesszük az élelmiszeres edényt úgy, hogy kendővel letakarjuk, s a kendő végei a vízbe érnek, s az egészet lefedjük cserépfedővel. Így a felszívódó víz párolgása frissen tartja az ételt. Húst, sajtot csalánnal körbetekerünk, s ecetes vízbe mártott kendővel s tormalevéllel letakarunk.

– Olcsóbb takarmány baromfinak, malacoknak: A vadgesztenyét, makkot összetörve kevertként adhatjuk a rucáknak. Téltre így tegyük el: a megdarált vadgesztenyét és makkot üstben megforrázzuk, kiszedve megszáritjuk, hogy kesernyés ízét elveszítse, s végül megdaráljuk. A vadgesztenye lisztje igen jó a háziállatoknak hasmenés ellen. Forrázata az emberi kéz és láb áztatására is alkalmas.

– A csalán nagy fehérje tartalma miatt használható baromfi és disznó tápszerként. A baromfiaknál fokozza a tojóképes-séget. Korpával keverve télen igen hasznos tápszer és takarmány.

– Több tejet ad a tehén, ha borjadzás előtt két hónappal hetente kétszer főtt lenmagot kap. Később is jó néha-néha ezt adni neki. Több tejet ad a tehén, ha fejés előtt egy órával friss vízzel megitatjuk.

– Az istállók rossz szaga ellen hintsük be az állatok hátuljánál lévő almot gipszporral, vagy akasszuk fel az istállóban vízzel hígított kénsavba mártott rongyot, vagy gyaluforgácsot, mert ez magába szívja a rossz szagot. Időnként cseréljük fel frissel.

– Nyáron a legyek ellen a lovak, marhák szőrét kenjük be diófalevél főzettel, főleg az orrlikat, ahol érzékenyebb a bőrük.

– Ha szükség van rá, a malacokat úgy védjük meg attól, hogy ne egye meg őket a koca, hogy időnként bedörzsöljük őket pálinkával.

– Az egérlyukba, ha petróleumos rongyot, vagy bojtortöntőt, az egér elpusztul.

– Nedves pincefalat így hozhatunk helyre: egy mély dézsába tegyünk 2 kg sót, s ezt locsoljuk meg bőven kénsavval. Előbb azonban zárjuk jól el a pince nyílásait. Két óra múlva nyissuk ki az ajtót, de csak 4-5 óra múlva léphet be az ember. Ezzel a módszerrel hosszabb időre megszüntethetjük a dohot.

– Pincebogarak ellen hintsünk le 3 rész porcukrot egy rész pirított hánytató bor-kövel, összekeverve. Jó az oltatlan mézpor elhintése is.

– Hajhullás ellen jó a bojtortöntő főzete, vagy a tiszta petróleum.

– A kéz bőrt felrepedezése esetén dörzsöljük be glicerinnel, miután megmostuk és megszáritottuk, vagy citromlével. Szükség esetén jó a kukoricaliszttal való bedörzsölés is.

– Vörös orra – ha nem szeszes italtól származik – benzines ruhát borítsunk.

– Szeplő elleni kenőcs: 2 evőkanálnyi édes tejfölt öntsünk félliter frissen fejt tejbe, tegyük bele egy citrom levét, féldeci kölnivizet, kevés timsót és cukrot, s többször is főzzük fel. Végül üvegbe töltve reggelként ezzel mossuk az arcot. Egy másik recept: egy csészébe keverjük össze aludttejet kevés reszelt tormával, 12 napi pihentetés után leszűrve naponta háromszor mossuk le vele a szeplőket.

– Rekedtség ellen: vegyünk 2-3 szép vastag murkot, s tisztára vakarva reszeljük meg. Tiszta ruhán át nyomjuk ki a levét egy edénybe, és lassú tűzön főzzük mézsűrűvé. Nappal háromszor egy kávéskanálnyit vegyünk be belőle olyan melegen, amennyire elbírjuk.

– Orrvérzés ellen: szívjuk fel citrom levét vagy ecetet. Jó meleg vizet, bele kevés sót téve kell az orrba felszívni, de ne legyen forró.

– Ideges álmatlanság ellen: együnk tiszta mézet kenyérre kenve. Jó hatású ez a köszvény ellen is, sőt máj-, vese- és béltisztító szer is. Fertőtleníti a méz a száját, a torkot. Szamárhurut ellen is igen jó hatású a méz hársfateába téve.

AZ EGÉSZSÉG ÉS SZÉPSÉG TITKAI

- Ne képzeld magad szebbnek, mint amilyen vagy!
- Ne vidd túlzásba az evés-ivást, mert ártalmas!
- Evésben, ivásban, öltözködésben tarts mértéket!
- Ne házasodj túl korán, sem túl későn (ideális a 25 év) mert a fiatal vagy az elöregedett nem bírja könnyen az élet kötelezettségeit!
- Kerüld a szeszt, a dohányt, mert jaj annak, aki rabja lett!
- Ne hallgass a hitszegők tanácsaira!
- Ne fáraszd ki magad túlságosan!
- Ne félj az öregedéstől, mert minden kornak meg van a szépsége, és ne viselkedj 40 éves korodban 20 évesként, sem 60-ban 40 évesként! Mindig tarts mértéket!
- Ne használj mesterséges szépítőszert, mert az úgy sem változtat korodon!
- Legjobb szépítőszer a víz, a tiszta levegő, a napfény, a mozgás, a könnyű táplálkozás és a nyugodt alvás. A korai lefekvés és felkelés nagyon fontos, mert a munkakerülő eltunytul, és sokkal hamarabb öregszi.

IDŐJÓSLÁS

„Ha a Borzlyuk teteje füstel, akkor eső lesz, változik az idő. Ezt mondták a régiek, de most is lehet tapasztalni” – mondják a faluban.

Egész évre előre a következőképpen jövendölték meg az időjárást:

Karácsony első napjától, december 25-től kezdve minden nap egy hónapnak számított. „Ha Karácsonykor az idő ragyog, az Újesztendő tündököl.” Tehát december 25. januárt, 26. februárt, 27. márciust, 28. áprilist, 29. májust, 30. júniust, 31. júliust, január 1. augusztust, 2. szeptembert, 3. októbert, 4. novembert, 5. decembert jelképezte. Amilyen időjárás volt ezeken a napokon (száraz, nedves, napsütéses, borús) olyan lesz a hiedelem szerint majd a neki megfelelő hónapban.

MÁS HIEDELMEK

Most is azt tartják, hogy újholdkor nem ültetnek kotlót, mert megdöglenek a csirkék.

Nem szabad tojást adni a szomszédoknak addig, amíg a háziasszony nem ültetett kotlót, mert egész évben nem lesz szerencséje.

Fekete tyúkot, „holló tyúkot” érdemes tartani, az szerencse. A fekete macska tartása is szerencse a háznál.

A boszorkány elviszi a tehén tejét Szentgyörgy-nap éjszaka. Ezért tövist, rózsabokrot kell tenni a kapu sarkára, s akkor nem tudja elvinni. Ha viszont a boszorkány már elvitte a tehén tejét, más nem tudja visszahozni, csak ő.

Ha a tyúk beteg, s nem tud megtojni (a liba és a ruca is), akkor a háziasszony megforgatja magával szemben, s helyrejön az állat. Ezt Csibiné, a bábasszony javasolta az asszonyoknak, aki 1970-ben halt meg.

Aki kígyót lát álmában, s a kígyó jön fel az ágyára, az súlyos beteg lesz. Tehenet látni sem jó álomban, bajt jelent. Virágot látni boldogság, templomban lenni is jót jelent.

BOSZORKÁNY CSODATEVÉSEIRŐL

Boszorkányhistóriát Kakasdon Szép Júlia mesélt 70 éves korában, mások nem hallottak itt ilyen történeteket.

„Ákosfalván vót ez a tudós – ángyóm mesélte. Ő ott vót nála lámpagyújtáskor. – Jaj, néném, én most hogy megyek haza? – kérdezte ángyóm. – Ne félj, én megsegítelek! – válaszolta. S tényleg, a diófa tetején repült ángyóm, az ördög vitte, de nem hozta el a faluig.

Ez az ákosfalvi TURBÁK ANIKÓ (már meghalt), sok ilyent tudott csinálni.

Ángyómtól sokat elloptak, s elment Turbák Anikóhoz, s ő azt modta: – Vigyél egy szál deszkát a hijúba, mert ha nappal viszed, se fog látni senki. Ne ijedjél meg, ha béka, akármí megy oda, mert az én leszek! S tényleg, egy nagy fekete kutya járt vele egész éjszaka, s sétált. Reggelre a szomszéd gyermeke beteg lett. S hát ángyóm sógorasszonya jött reggel, hogy: – Visszaadok mindent, csak ne tedd el a gyermekemet! S kiderült, hogy a sógorasszonya vót a tolvaj. De a gyermeket úgyse akarta eltenni Turbák Anikó, csak a tolvajt kereste meg.

Önöntést is csinált Turbák Anikó. Nagyanyámnak megkelt a lába, s orvosok kezelték, de hiába. Elmentek Turbák Anikóhoz, az vitetett tejet, búzát, bort, s kigyógyította. Én öntöttem a bort a csepegésbe, s a tejet egy sírra a temetőben (ezt előbb megfőzte Turbák Anikó). Búzát egy kupát vittem, beletette a borba, kiöntötte a literesüvegből, s ezt monda: – Ha kikél, egy is, nagyanyád meghal! De egy sem kelt ki. Utána, később megnyüvesedett a lába, szőrös hernyók lettek rá. Anikó néni megmondta, hogy öntésbe lépett.

Az én lányom is lépett **burjánöntésbe**. Csúnya vót a leánka, kellett tejbe főzni burjánt, s azzal le kellett mosni. A borzafa tövibe öntöttem ki. Másnapra ki vót tisztulva a gyermek, pedig azelőtt piros vót, mint ez a lájbi.

Hogy az öntés hogy készült, nem lehet tudni. A burjánöntés se neki készült, de ő véletlenül belelépett. Ha neki készült vóna, akkor belehalt vóna.

Porokat is öntöttek le, s baj vót belelépni.

Kihaltak ezek az asszonyok. Aki az öntéseket csinálta, soknak tett kárt, de ő is csúnyán halt meg.”

XII. NÉPKÖLTÉSZELET

BÖLCSŐDALOK, RINGATÓK, JÁTÉKOK

Ringatók, bölcsődalok

1. Aludj, ingó-bingó
Kicsi rózsabimbó,
Majd felkölt a hajnal,
Fülemiledallal.

Aludj baba, kicsi baba,
Elment anyánk a városba,
Szundikáljál, elaludjál,
Szép álmokat álmodozzál.

Tente baba, tente,
Eljött már az este,
Köszöngetünk szépen,
Csillagok az égen.

Itt van az ősz, a lomb hull,
A babának csak bent jó,
Nem várják a jó pajtások,
A többi kis játszótársak.

2. Sír a baba, nincsen papa,
Elment apó a malomba,
Hoz ő nekünk fehér lisztet,
Abból sütünk lágy kenyeret.

4. Elment apó szántani,
Búzaszemet termelni,
Verje meg a bő eső,
A csírája tőle nő,
Lesz belőle kenyérke,
Attól nő a legényke.

Aludj baba, nincs több papa,
Elment apád a városba,
Hozzon nekünk szívogácsát,
Milyent édesanyád csinált.

Hozza apó a tejet,
Megfejte a tehenet,
Abból iszik a kislány,
Lesz belőle nagyleány.

Egyél baba, van itt papa,
Hozott lisztet vén apóka,
Tejet is a vén anyóka,
Ettől nő a kisbabuska.

Vigyázz Kati a házra,
A játszó kisbabára,
Tűzre-vízre igazán,
Ne tegyen kárt a babán.

3. Aludj baba, nincsen papa,
Elment apánk a malomba,
Hoz ő nekünk fehér lisztet,
Abból sütünk lágy kenyeret.

Kismadárka száll az égen,
Tavaszi szél tündérfénye,
Aludj baba, aludj szépen,
Míg feljön a nap az égen.

5. Hej legényke, legényke,
Szabad székely emberke,
Légy nagyocska, ügyeske,
Becsületes emberke.

Hej, fiúcska, fiúcska,
Most indítlak útadra,
Vigyázz, hogy el ne essél,
A célodhoz elérjél!

Hej, virágom, virágom,
Drága szép kisleányom,
Nem adlak én senkinek,
Olyan nagyon szeretlek.

Segíts baba, sütni-főzni,
Jó ebédet teríteni,
Erre tanít nagyanyád,
Hogy dícsérjen nagyapád.

Még butuska a babám,
Szeretem őt igazán,
Megtanítom dolgozni,
Mire meg fog ő nőni.

Játékok:

A kisbabának számol az anyja az ujjain:

Ez elment nyúlászni,
Ez meglötte,
Hazavitte,
Még sütötte,
Ez a kicsi-pici mind megette,
S mégse nőtt meg!

A kisbaba kézcsipegetője:

Csipi csóka,
Vakvarjúcska,
Komámasszony
Kéreti a szekeret.
Nem adhatom oda,
Tyúkok ülnek rajta, Hess!
(hadonásznak a kezükkel)

A kisbabának énekelték:

Katica, Katica, felmászott a fára,
Leesett, leesett, kitörött a lába.
Doktorbácsi, hamar jöjjenek,
Katicának lábat tegyenek!

— • —

Cini-cini, muzsika,
Táncolhatnék Zsuzsika,
De mivelhogy nincs párja,
Egyedül kell hogy járja!

NÉPDALOK

A kakasdi templom előtt...

A kakasdi templom előtt
Háromágú diófa nőtt,
Három ágú, hat levelű,
Az én babám csalfa szemű.

Szeress babám, csak nézd meg, kit,
Mert a szerelem megvakít,
Engemet is megvakított,
Örökre gyászba borított.

Székelykakasd nem jó helyen van

Székelykakasd nem jó helyen van,
Mert a világ háta megett van,
Körös-körül három hegye,
És felette bús gerlice.
Köröskörül vadgesztenye,
Rászállott a bús gerlice.

Szép szivárvány koszorúzza az eget...

Szép szivárvány koszorúzza az eget,
Nem engedik babám, hogy szeresselek,
Megengedik, vagy még jobban eltiltják,
Vagy a szívem többé nem szomorítják.

Én Istenem, adj erőt a lovamnak,
Hogy keressek egy szeretőt magamnak,
Mert aki volt, nem akar már szeretni,
Szegény vagyok, gazdát akar keresni.

Keress olyant, kinek ökre, szekere,
Gazdagítsd meg a patikát belőle,
Keress olyant, kinek ökre, szekere,
Gazdagítsd meg a patikát belőle!

NÉPMONDÁK

ALAPÍTÁSI MONDÁK

A falu keletkezése

Valamikor pogányvár volt itt, a Kakasd határán, a jelenlegi kakasdi és vásárhelyi erdőrészen, Lukácsvárnak nevezték. Ez két részre szakadt, egy része lement, leköltözött ide, a jelenlegi helyre, ahol most lakunk, a másik pedig Vásárhely, s Bodon mellé, ezt Kiskakasdnak nevezték, később meg is szűnt. S így megmaradt Kakasd.

(Imreh Sámuel)

— • —

A Lukácsvárnak a fekvése egy olyan területen van, fenn a hegytetőn, ahonnan jó időbe lehet látni a Tordai hasadékot. Tehát nagyon jó megfigyelőhely volt az annak idején, az Erdélyi-medencére, s főként a Maros völgyét látták.

Ezt pogány hunok építették, vagy esetleg magyarok, de inkább hunok, mert mint ahogy a monda tartja, az a Lukács Csaba királyfinak volt valamilyen nemes vitéze, s ő maradt itt vissza várat építeni.

(Imreh Sámuel)

— • —

A legrégebb település **Lukácsvára**, ami pogányvár, innen származtatják a falu eredetét. Állítólag Csaba királyfitól lemaradt egy Lukács nevű vitéz, s ő alapította meg a várat. Majd később, a kereszténység elterjedésével sok ideig itt pogányok voltak, azok maradtak. Tehát a magyarok bejövetele előtt már voltak itt lemaradt hunok.

Székelykakasd mai lakói székelyek. Hogy honnan származtak, azt nem tudjuk pontosan. A legrégebb, legősibb család az **IMRE** család.

Már Szent István előtt létezett a falu helyén Lukácsvára, Gyula vezér idejében, még előtte. De hogy pontosan mikor lett ez székely település, azt nem tudhatjuk.

(Imreh Sámuel)

— • —

A Hadak Útján nyugatról-keletre Csaba királyfi vezette a hadseregét piros zászlóival. A nagy hun vezér elhunytával, Attila után a testvérharcok következtében felbomlott a nagy hun birodalom, és Csaba királyfi visszaindult seregével az őshazába.

Csaba királyfi, amint a seregével a Hadak Útján haladt, éppen letekintett a kies vidékre, amely a Maros és a Nyárád között terült el, s máris letérítette csapatát a gyönyörű tisztásra.

Alig hogy leszedték a lovakról a nyergeket és más felszereléseket s kicsapták őket, hogy legeljenek, Csaba végigszemlélte a Maros és a Nyárad völgyét, és határozottan kijelentette:

- Gyönyörű vidék! Szebbet nem is láttam, amióta járom a világot!
- Szép és barátságos! – helyeselték harcostársai.
- Itt verünk sátrat az éjszakára! – jelentette ki Csaba királyfi.

A harcosok és a szolgák máris hozzákezdték a sátrak leveréséhez, amelyet nem-sokára be is fejeztek.

Amíg a sátrakat verték a hun legények és a szolgák, a legjobb íjászok elmentek vadászni, hogy ennivalót szerezzenek vacsorára. Volt is vad akkor bőven, nem mint most, fácán, nyúl, őz, szarvas, medve, vaddisznó, na meg bölény is. Csaba királyfi egy bölényt terített le, míg mások vaddisznót, szarvast, őzet, meg nyulat, úgy hogy lovakkal kellett odavonszolniuk a meglőtt állatokat a tábortüzekhez. Megnyúzták őket, megsütötték nyárson, és lefeküdtek.

Alig pitymallott, a hun sereg máris készen állt az indulásra. A harcosok próbálgatták az íjakat, elég feszesek-e, mert nem lehet tudni, mikor lesz rá szükség. A kistermetű, bozontos szőrű, de kitartó hun lovak is izgatottan kapáltak patáikkal és remegő orrcimpáikkal szagolgattak bele a reggeli levegőbe, s várták a parancsot, akárcsak gazdáik.

Csaba királyfi már eldöntötte magában, hogy egyelőre nem folytatja tovább az útját. Először várat építtet, és helyőrséget hagy maga után. A vár építésére egyik harcosa, Lukács vállalkozott. Az ő vezetésével fel is épült a vár. Ő lett a helyőrség parancsnoka, s így róla nevezték el az utódok Lukácsváranak. Ezt a várat pogányvárként tartják azóta nyilván.

Csaba királyfi a vár építésének befejezése előtt seregével tovább ment keletre, s majd miután az Erdélyi-medencét seregével betelepítette, s a Kárpátok szorosait megerősítette, többször visszatért erre a helyre, amelyet Hunföld központjának tekintett.

Az idő múlásával a Lukácsvár lakói elszaporodtak, s a vizet völgyekből kellett felhordani, így a törzs ketté szakadt. Az egyik része a hegy déli részén levő négy hegy által körülzárt völgybe, a mai Székelykakasd területére, míg a másik északra, a Marosvásárhelyt határoló erdőszélre költözött, a Maros völgyébe, melyet Kiskakasdnak is neveztek, akik Marosvásárhely első hun telepesei lehettek, mely később a székelyek fővárosa lett.

Ha mindezeket valaki nem hiszi el, jöjjön el Székelykakasdra, nézze meg a Lukácsvár határrészt, s képzeletben Csaba királyfi hun vitézeit megtalálja.

(Imreh Sámuel)

– • –

Itt volt egy IMRE család a Tófar határában. Csiba felől jött egy szekér, azon jött egy székely a családjával Gidófalváról. Megtelepedtek, meghallották a kakasszót, s a hang irányában megtalálták az Imre család birtokát. Itt maradtak éjszakára. Másnap bízta őket Imre, hogy maradjanak itt, s megbeszélték, hogy mi legyen a falu neve. A székely azt mondta, hogy ő kakasszót hallott, s legyen Kakasd. Imre ezt válaszolta: legyen Székelykakasd, mert a kakast székely hallotta. Ma is sok az Imre és a Gidófalvi nevű család a faluban.

(Gidófalvi István)

— • —

Mint ismeretes, a hunok sohasem támadtak alattomosan, ha nem volt rá okuk, de megtettek mindent a védelemre. Így cselekedtek a Lukácsvárban élő hunok, és a mai Székelykakasd területére leköltözött őseink is. Többek között örökét állítottak olyan magaslatokra, ahonnan jól be lehetett látni a vidéket. Ezek az örök más helységek őseinek szokásaitól eltérve lármafának nem tüzet gyújtottak, hanem kukorigoltak. Ez történt a tatárok, a törökök támadásai alkalmával is. A tüzet azért nem használták, hogy az ellenséget mindig meglepetésszerűen támadhassák meg, amely mindig a kakasdiak győzelmét eredményezte. A sok kukorigolást hallva, a szomszéd helységek lakói elnevezték a falut Kakasdnak, amit a helyi lakosok is elfogadtak. Mivel Magyarországon Tolna vármegyében van egy Kakasd nevű helység, így lett ez megkülönböztetésül Székelykakasd.

(Imreh Sámuel)

— • —

Mikor a falu keletkezett, az emberek feltették a kérdést, – Milyen névre szolgál-tassuk be az adót? Összegyűlt a falu népe, s megállapodtak, hogy amelyik állat éjjel leghamarább megszólal, az adja a falu nevét. A kakas szólalt meg elsőnek, s így lett a falu neve Kakasd.

(Gidófalvi István)

— • —

Az IMRE család nevének eredetéről

Lukács várparancsnoknak több fia volt. A sok közül egyiket IMRÉ-nek hívták. Ennek az Imrének még az apjánál is több gyereke volt, akiket Imrefiaknak neveztek. A Lukácsvár lakóinak a szétválásakor történetesen egy Imre fiú lett a vezér, és telepítette le a falu jelenlegi helyére a hun családokat, s utódaikat. Ennek az Imrének

is több fia volt, s így az Imre, vagy Imreh megmaradt családnévnek mai napig a faluban.

(Imreh Sámuel)

— • —

A Tatár völgye határnév eredete

Sokszáz évvel ezelőtt, amikor a hős székelység harcban állt a tatárokkal, a mindenfelé dúló, fosztogató ellenséggel, akik valósággal felperzselték az egész Maros és Nyárad mentét, történt a következő esemény:

Székelykakasdot megvédték az őt körülvevő dombok, s viszonylag békesség volt. De amint tudomást szereztek a tatárok a helység létezéséről, na meg szép asszonyairól és gazdagságáról, úgy határoztak, hogy ide is ellátogatnak. A rablócsapatot Ákmed Akindzsi vezette, s a Marosvásárhely és Hagymásbodon felőli erdős hegyen keresztül jöttek, s pihenőre a ma róluk elnevezett Tatár völgyben telepedtek meg.

A kakasdiak már érkezésük előtt hallották a hírt, azt, hogy a nőket elrabolják, a férfiakat pedig szíjrafűzve hurcolják el, s majd azután megölték, az állatokat pedig csordaszámra hajtották el. Mindezekről a Gidófalváról, Diószegegről, Tövisről, Muzsnáról menekülő falusiak hozták a hírt, akik családnévüket aztán arról a faluról kapták, ahonnan jöttek. Idejében értesültek tehát a kakasdiak, s felkészültek a védelemre. Már csak arra vártak, hogy az őrszemek kukurigolással jelezzék a riadót. Ez be is következett. A kakasdiak, akik már idejében felkészültek a harcra, a harc képtelen öregek és gyermekek kivételével, csatasorba álltak. Ki fegyverrel, ki villával vagy más ütő-vágó és szúró szerszámmal. A nők jól kihegyezett nyárrsal védekeztek, amit egyelőre a ruhájuk alá rejtettek el. A férfiak mentek elől, de nem messzi tőlük a nők közeledtek.

A tatárokat váratlanul érte a támadás, azaz a megszervezett harc, és ádáz küzdelem vette kezdetét. Úgy hullt a tatár, akár csak a kasza suhintására a fűszál. Kő kövön nem maradt körülöttük.

A tatárok túlerőben voltak. A kakasdi férfiak az első összeütközés után a hunok régi szokása szerint megfutamodtak látszólag. A nők pedig ott maradtak. Lett nagy öröm a tatárhordában: Valósággal meglepedtek a férfiakra, s máris nekiestek a nőknek, hogy mindenki rabolhasson magának egyet. Még verekedtek is egymással. Akinek sikerült nőt rabolnia, sietett a lova nyergébe emelni, s ő is lovára pattant. Ákmed Akindzsi a legszebb fiatalasszonyt választotta magának, Imre Anikót, aki a nők vezére volt.

Amikor minden nőt feltettek már a lóra, éppen indulni akartak, s Anikó elkiáltotta magát:

– Rajta! Csókold, s szúrjad!

Erre mindenikük előratotta az elrejtett nyársat, s ki ahogy tudta, mellen, oldalán, vagy hátból beledöfte a nyársat a tatárba, el egészen a szív közepéig. Nagy riadalom támadt a tatárok között, amikor látták, hogy a nőktől átölelt lovasok egymás után esnek le a lóról. Ekkorra már ott voltak a férfiak is, s a még élő és megrémült tatárokat egymás után küldték a másvilágra. Csak egyet hagytak meg, a leggyávábbat, aki idejében elmenekült hírmondónak.

A harc után a kakasdiak összefogdosták a lovakat, és összeszedték az elrabolt kincseket, s győztesekként tértek vissza lakhelyükre. Ekkor született meg az a mondas:

„– Vigyázz, csókol, s nyársra húz, mint a kakasdi asszony a tatárt!”

Ezért nevezte el nagyapám egyik leányát Anikónak, édesanyámat, hogy méltó legyen elődjéhez. Nem is csalatkozott benne, mert a II. világháború idején kijött utánam a frontra Gyergyóhollóba, csak azért, hogy megláthasson. Ő volt a második Imreh Anikó” – meséli Imreh Sámuel.

– • –

A Pókai verem

Amikor Bálványos várából elűzték Póka királyt, ő óriások vezére volt. Egyik nap megérkezett Kakasdra, de hogy el ne rémítse a falubelieket, óriás kíséreit a jelenlegi Pókai verem dülőben hagyta. Póka király tudta, hogy a kakasdiak még mindig a hun hitet vallják, és az ilyen békés vendégeket kedvesen fogadják. Nagy ebédeket és vacsorákat rendeztek a vendégek számára. Póka király jól evett, ivott, mulatott, megfélelkezve óriás kísérőiről. Amikor Fruzsina istennő nevében megköszönte a kedves vendéglátást, eszébe jutott, hogy óriásai étlen-szomjan szenvednek. Megkérte hát a kakasdiakat, hogy nekik is juttassanak valamit az ennivalóból.

A kakasdi asszonyok és leányok egy része máris csomagolni kezdte az enni-innivalót, s Póka király egyik harcosának vezetésével kimentek a jelenlegi Pókai verem akkori erdőtisztására. Az óriások nagyon megörvendtek, mert a szemük kopogott az éhségtől. Miután belakmározta, a nőket felkérték egy tánra. Reggelig így mulattak, s addig táncoltak, amíg besüppedt alattuk a terület, s víz fakadt fel belőle. Ekkorra már Póka király is elbúcsúzott, és távozott. A mulatozás alatt beleszeretett egy leányba, s a leány is megszerette. A király feleségül vette, s magával vitte. A le-

ány a Pókai veremnél vett búcsút szüleitől, testvéreitől és falustársaitól. Azt mondják, a Pókai veremből csorgadozó forrás a királyleány búcsúkönnyeinek folytatása.

(Imreh Sámuel)

— • —

IKA Póka király vezére volt. Amikor Bálványos várából elűzték, a király sokáig bolyongott hun földön, Erdélyben. Bátor vitéz volt. Egyszer vándorlása során Kakasdra érkezett. Mielőtt bejött volna a faluba, Lukács várát kereste fel, de ott már nem talált senkit. Lejött a völgybe, s egy vermet ásott, ahová kincseit elrejtette. Ezután bejött az új településre, ahol kedvesen fogadták, jól megvacsoráztatták egész seregével együtt. Egyik leányba beleszeretett, s feleségül is vette. Amikor a lakodalomnak vége lett, csapatával kiment a völgybe, ahová kincseit elásták. A kincseket kiszedték, de a vermet nem tömték be, s később a kakasdiak sem. Póka király pedig átment a Maroson, s a mai Póka faluban telepedett meg, Ika pedig új várat épített, Ikavárat. Póka király feleségével többször meglátogatta apósát gyerekeivel, hatlovas hintóval jöttek és kísérettel.

(Imreh Sámuel)

A Búcsú dűlőről

Abban az időben, amikor a székelyek örökös harcban voltak a tatárokkal, törökökkel, mindenféle ellenséggel, ha tudomást szereztek a szomszédos helységek szorongatott helyzetéről, segítségére siettek. Mindig a kakasdiak, néha még a maroskeresztúriak is, ezen a helyen gyülekeztek, s itt búcsúztak el a szüleiktől, szerelmesüktől, akik a távozó hadbaindulókat kikísérték erre a helyre.

Így lett a dűlő neve BÚCSÚ, s még a maroskeresztúriak is így nevezték.

Egy elkésett leány, aki harci ruhába öltözött, és fegyverrel ment szerelmese után a harcba, nem ére el őket. Szülei is utána mentek, hogy térítsék vissza. A lőrincfalvi hegyoldalon érték utól, de a leány nem volt hajlandó visszafordulni. Ott elkezdett sírni, s addig sírt, míg könnyeiből tó keletkezett, ő tündérré változott, s örökre eltűnt. De éjszakánként mindig visszatért vadliba formájában, főleg ősszel.

(Imreh Sámuel)

— • —

A Kukuja dűlőről

A Székelykakasdot körülfogó dombok közül a legmagasabb a Kukuja tető, ahonnan lehet látni az egész Maros és főképp a Nyárád vidékét. A tetőn van egy nyárfa, amely itt áll és állt, amióta az itt lakók tudják.

A tatár, török és más ellenség közeledtét itt figyelték az örök, akik felmászta a fára, és onnan kukucskáltak. A fán levő ott láthatatlan volt az ellenség számára, mert nyáron zöld lombja, télen is a törzse jól elrejtette.

A II. világháború idején a németek kivágták hadászati taktikából, mert pontos bemérési pont volt a tűzérés számára. De a fa újra kinőtt, és ugyanolyan nagy lett, mint volt.

Amikor a fiatal apa kislányától, vagy fiától búcsúzott, s a gyermek megkérdezte: – Hová mész, édesapám? Az apa így válaszolt: – Megyek kukucskálni! Kukucsi! Te is itt az ablakon kukucskálj ki, és látni fogsz!

Így lett a dűlő neve Kukuja, vagy Kukulya.

(Imreh Sámuel)

– • –

ŐSTÖRTÉNETI MONDA

Piroska

Több száz évvel ezelőtt a Csaba királyfi hunjaiból Lukács várában maradt békés nomád nép az elszaporodása miatt leköltözött a Maros és a Nyárád völgyébe. Így nemcsak vadásztak, hanem halásztak is, és később áttértek a földművelésre.

A Lukácsvárból szétszéledt lakosság tartotta egymással a kapcsolatot, a rokon-ságot, s így az egész elfoglalt területet magukénak tudták, s egymáshoz átjártak.

A Lukács vára alatti területen, ahol ma Székelykakasd fekszik, s az Imreh családok laktak, volt egy gyönyörű szép leány, akit Piroskának hívtak. Szépségét onnan nyerte, hogy a pirkadó nap vörös fényében mosakodott, s a lemenő nap bíborvörös sugaraiban fürdött, s méghozzá naponta. Gyönyörű szép leány volt, de önző és erőszakos. Amit csak meglátott, vagy megkívánt, erőszakkal is elvette a tulajdonosától. Így tulajdonított el sokmindent testvéreitől, rokonaitól, s még a bátyja lovát is elvette. Büszkén járt vele a Maros és a Nyárád mentén.

Egy napon, amikor a hegyen ment át a lován Csabafalvára, a mai Csibára, hogy a rokonait meglátogassa, meglátott egy öregembert a Nyárádban halászni, aki éppen akkor egy aranyhalacskát emelt ki a vízből. Megtetszett neki, és odaszaladt az öreghez, hogy adja neki a halat.

– Ó, te szépséges szép leányka, én neked is adnám, ha legény volnék, hogy kedveskedjem vele neked. Még reményem is volna, hogy még kifogom a társát is. De látod, öreg vagyok, s más kincsem nincs. Ezt pedig arra a személyre hagyom, aki vállalja, hogy ha meghalok, illő módon eltemet.

– Ne hadarj annyit! – rázta meg a lova kantárját dühösen a leány. Ha nem adod, reádugratom a lovamat!

– Adom, adom! – válaszolt az öreg fájdalmasan, csak éppen ne nyomoríts meg! – s ezzel átadta a halacskát.

Amikor Piroskának a kezébe került az aranyhalacska, megsarkantyúzta a lovát, s köszönés nélkül továbbbűgetett.

– Hogy vinné el a kánya! – szólt a halász az elrobogó leány után.

Nem is telt bele sok idő, a leány leszállt a lováról, hogy a haldokló aranyhalacskát a Nyárad vizében felélessze, s akkor egy hatalmas szomorúfüzagon ülő nagy sas rácsapott, és karmai közé szorította a leányt halastól, felemelte a magasba, és repülni kezdett szembe a Nyárad folyásával. Hiába sírt, rimánkodott, kiáltozott segítségért Piroska, nem hallották, s ha hallották is, segíteni nem tudtak rajta. A sas csak repítette, s Szovátaig le sem szállt. Amikor a mai Medve tó felé ért Szováta, ott leszállt egy sudár fenyőfa tetejére, hogy kellő alapossággal elfogyassza zsákmányát. Piroska sok keresgélés után megtalálta az aranyhalacskát a sas tollai között, s megpróbált kiszabadulni a sas karmai közül, de nem sikerült. Erre aztán még keservebben sírni kezdett, amit meghallott egy szép dalia, egy székely-hun vitéz, s mikor meglátta, gyorsan kirántotta nyílát, s rálőtt a sasra. Pontosan eltalálta, s a sas, a hal és Piroska lezuhant a földre. Ahova Piroska leesett, a terület besüppedt, és megtelt vízzel. Örült ennek az aranyhalacska! Az Alsó-Nyárad vize ugyanis sokkal tisztább és hűvösebb, s a halacska vígan úszkált benne. De baj volt Piroskával, mert ő, mint általában a kakasdiak, akik nem folyó mellett nőnek fel, úszni egyáltalán nem tudott. Kétszer-háromszor is elmerült, kapálódzott, kapkodott levegő után, míg egyszer csak érezte, hogy valaki a hajánál fogva húzza ki a part felé.

– Végre, megszabadultam! – sóhajtott fel, amikor a parton meglátta megmentőjét, aki elengedte. – Köszönöm, megmentőm! – folytatta akadozó hangon.

– Ki vagy te? – kérdezte az ifjútól.

– Én székely legény vagyok. Csaba királyfi hunjainak leszármazottja. És te?

Piroska elmondta neki élete történetét, s beszédét így fejezte be:

– Köszönöm, hogy megmentettél, s hálából a feleséged leszek, mert éppen egy ilyen embert kerestem.

A legény így válaszolt:

Szép vagy Piros, szép az orcád,

Szebb a holdnál, szebb a napnál,

A szemedben csillagsugár,
De önző lány nem lesz mátkám,
Menj anyádhoz, s még tanuljál!”

Aztán a legény fegyverét a vállára vette, s csak annyit mondott: – Amit tettem, emberségből tettem, vezekeld le bűneidet, s menj vissza a szüleidhez – azzal elment.

Piroska ott maradt az erdő kellős közepén, a mai Medve tó partján, és keserve- sen zokogott, összes bűneit megbánva.

De nagy sürgés-forgás volt az Imreh családban, hogy a lányuk nem érkezett ha- za. Összehívták a sámánokat, a jósnöket, de senki sem tudott semmit mondani. Egyszer csak megjelent egy fiúcska, aki elmondta a történetet. Piroska bátyjai gyor- san lóra pattantak, és elindultak a Nyárád felső folyása felé. Meg is találták a leányt, és hazahozták. Mindenki sírt örömeiben, Piroska pedig bocsánatot kért az öreg ha- lásztól.

(Imreh Sámuel)

NÉVMAGYARÁZÓ MONDA

A SZÉP név eredete

Azokban a rémes napokban történt, amikor a tatárok halomra ölték a székelyeket Erdélyben. Sokan menekültek Szárazajtáról és a szomszédos helységekből a Maros völgyébe. Itt álltak, szemben az ellenséggel, felkészülve a végső küzdelemre, párat- lan hősiességgel. A végső csata a mai Marosvásárhely területén zajlott le.

Egy menekülő legény gyönyörű leányt hozott magával, Kakasdra, egy elfogott család megmenekült tagját, akit szülei bíztak a legényre, hogy lova hátán elmenekít- se. Kakasdra érve az Imreh-fiak szeretettel fogadták. Az érkezőknek ételt-italt adtak, s a legény lovának abrakot. Aztán ágyat vetettek, s lefektették.

A leány azonban nem tudott elaludni, csak sírt és sírt a szülei és bátyja után, annyira, hogy egyre sápadtabb lett. Hiába is vigasztalták új barátnői, akik körülfog- ták.

Ezalatt a menekülő legény összebeszélt az Imreh-fiakkal, hogy elmennek, és ki- szabadítják a leány szüleit és bátyját a fogságból. Az éj leple alatt be is mentek a mai Marosvásárhelyre. Ott megtudták, hogy a tatárok másnap továbbszállítják a foglyokat Nyugat felé. A három legény a későbbi Meggyesfalva és Marosvásárhely között várta a foglyokat és kísérajüket, jól elrejtözve az útszélen. Amikor a foglyok kísérőikkel odaértek, kiugrottak rejtekhelyükből, és rátörtek a tatárokra, s gyorsan

lekaszabolták őket, még hírmondót sem hagytak. A foglyokat kiszabadították bilincseikből, s ki-ki menekült, amerre látott.

A leány megmentő legény meglátta a leány szüleit és testvérét, akiket az erdőszélen elrejtett lovaikra vettek, és eltűntek az erdőben, Kakasdig meg sem álltak.

A szép leány amikor meglátta a szüleit és a bátyját, sírt és nevetett örömeiben. El sem mentek többé Kakasról, örökre itt maradtak. A leálynak több udvarlója akadt, de mikor az apja megkérdezte, hogy kit választ magának, azt válaszolta: – Azt a Szép Lajost, aki megmentett. Meg kell mondanunk azt is, hogy megmentője is ügyes, délceg és szép legény volt.

Azóta is utódait Szépnek nevezik, akik az Imre családdal, mint harci- és segítő-társukkal jó barátságban éltek és élnek.

(Imreh Sámuel)

– • –

Temetéskor lovakkal kerülték meg a sírt. Aztán hogy mi köze volt ennek a szokásnak a régiekhez... Ez valami hun szokás. Nem áldoztak fel lovakat, mint annak idején teszem fel az ázsiai hunok, Kadarnak, Senyőnek az idején... Bátost, Senyőt is mikor temették el Ázsiában, hát a táltosok lovakat áldoztak fel. Itt is körülbelül azt jelenti, csak már nem lovakat áldoztak fel, hanem megkerülték vele a sírt. Az 1970-es évek folyamán ez még szokás volt. A koporsót lószekér vitte fel, aztán kifogták a lovakat, s megkerülték a sírt vele.

(Imreh Sámuel)

– • –

A CIGÁNYOK EREDETÉRŐL egy kakasdi cigány azt mesélte nekem, hogy ők annak idején – mert mint általában mindenütt, a magyarsággal a cigányság is megjelenik –, hogy ők a magyarokkal jöttek ide, együtt, Ázsiából. Ők nem ROM-ok, hanem HOM-, HUM-ok. Tehát ők úgy képzelik, hogy írnak a fekete hunokról és a fehér hunokról, s hogy ők *fekete hunok*, mert ők feketébbek voltak, mint a magyarok. Mikor jöttek, nekik piros zászlójuk volt aranyrúddal. Sátorban laktak, mint annak idején a hunok és az ősmagyarok. Aztán úgy települtek ide, és magyarázták azt is, hogy általában ott vannak cigányok, ahol Attila végigjárt. Tehát: Olaszország, Franciaország, Szerbia, Magyarország. Tehát mi testvérnépek vagyunk, így mesélik ők. Inkább az öregek mondták, aztán hogy most a fiatalok mit hisznek, mit nem, nem tudom. Körülbelül 100 cigány lakik a faluban, de ezek vándorolnak, nem tartózkodnak állandó jelleggel itthon.

(Imreh Sámuel)

TÖRÖKDŰLÁSSAL KAPCSOLATOS MONDÁK

Itt a szomszédfaluban volt például két falu, Vácmányfalu és Kisernye. Na, egyedül a Vácmány vendéglő, ami Vásárhely és Ákosfalva között épült, őrzi az emlékét. Azt a helyet annak idején a törökök teljesen feldúlták, s kihalt a falu. Az emberek a kincseiket elrejtették a földbe, amelyet a szomszéd falukban lakók sokáig kerestek, ástak utána, de nincs tudomásom róla, hogy ki mit talált.

Nyárádsárd is kipusztult. A törökök sok embert elvittek az 1560-as években. Daczó Gergely újratelepíti, szabad székelyeket telepít be a helyükbe. De ezek nem tűrik a földesúr önkényeskedéseit, s elmenekülnek, többen Törökországba távoztak. Helyükbe Daczó Gergely földesúr román jobbágyokat telepít, akiket nem tudom melyik román bojártól vásárolt egy rókabőrért családonként, amit állítólag a nyárádgálfalvi egyháznál egy kutyabőrön kötött szerződés is igazol, ha még megvan.

(Imreh Sámuel)

A VERESVÉG DŰLŐRŐL

A török ült a nép nyakán akkor, s követelte az adót. A falvak népe nem pihent, éjjel-nappal tanácskozott, harci terveket szőtt, nappal fegyvereket készített, s harci gyakorlatokat végzett.

– Na, legények, maholnap kezdődik a nagy vetélkedés, s megküzdhettek a pogányfajzattal! – szólt diófalombokkal letakart házikója tornácáról Imreh István apó, aki valaha a falu legderekabb legénye volt, de már félévszázada is eltelt legénységének ideje. Azóta, hogy a falu megvadult bikáját üres kézzel szerelte le, a vaddisznót csak úgy fejszével vágta fejbe, hogy az kettéhasadt, sok idő eltelt. Még azt is beszéltek, hogy amikor egy medve megtámadta, késével szúrta le. Eljárt felette az idő, de azért nem hagyta magát. Ott volt mindig a fiatalok között, oktatta, lelkesítette őket. Élettapasztalatait, tanácsait meghallgatták.

– Kezdődik a versengés! – kiáltotta a zsivalygó fiatalok között. Először célbalövünk!

Vérvörös turbán függött egy almafa ágán, és a turbán alól csak két sötét szem villogott a fiatalok felé, mintha kémlelné őket. Jöttek is a fiúk, s ki-ki belelővi nyílveszőit, s a döngölös puskák lövedékeit.

– Ez jól ment! – értékeli az öreg. Most pedig rátérünk a lándzsavívásra! – a lándzsát egy jól kihegyezett karó helyettesítette.

A fiúk a Hurrá!-kiáltásra nekirohantak a szalmazsáknak, s átdöfték rajta a kardjukat. Utolsó gyakorlat volt a kardvívás. Ezt egymással szemben álló két csoport

végezte. Ebben a gyakorlatban Imreh István apó unokája tűnt ki, a Pistuka. Ez a legény a nagyapja és az apja minden jótulajdonságát összesítette magában, s már suttyó legényke korában megfogta pusztá kézzel a farkast, amikor a karámban megtámadta a juhokat.

– Abban aztán biztos vagyok, hogy az én unokámé lesz a diadal, még akkor is, ha a töröknek két lelke, feje és négy keze lenne – mondta István apó.

Aztán egy másik őszhajú ember szólalt meg, akinek őse Gidófalváról költözött ide, de ő már teljesen kakasdivá vált.

– Az én unokám sem marad el a tiedtől! – mondta. És így lelkesítették egymást a többi öregek is, mindenki a maga fiát, unokáját dicsérve.

Végül megegyeztek, mi legyen a harci taktika. István apó hangsúlyozta, hogy a védekezésben legjobb a támadás. Tehát a közeledő török útját kell elállni, és több oldalról megtámadni. A harc levezetését a fiára bízta, aki a csapatot vezette.

Nyárádkarácsonfalva volt a török adófizetési központ. Lehet, hogy a falu neve is innen származik („haráds” és „on” = tíz). A kakasdiak meghallották, hogy a törökök fel vannak háborodva amiatt, hogy ők nem fizetik az adót. De miből és honnan? – mondták az emberek, sze’ mindenünkből kifosztottak! De azt is tudták, hogy a török ezt erőszakkal behajtja. Ezért fogtak hozzá a harci előkészületekhez. Éppencsak hogy felkészültek a harcra, mikor az örök kukorékolása jelezte a törökök érkezését Kakasd és Karácsonfalva között. A kakasdi harcosok a törökök elé mentek, ahogy megbeszélték. A mai VERESVÉG dülön rendezkedtek be a védelemre. Négy csoportra oszlottak. Az út bal oldalán kettő az erdőben rejtőzködött el, akiknek a feladatuk az volt, hogy oldalról és hátulról támadjanak. Az egyik csoport az út jobb oldali cihérésében rejtőzködött el. Ez baloldaltól támadt. A negyedik a falu kijárata előtt foglalt állást. Így várták a törököket, akik meg is érkeztek. Előbb a falu bejáratát védők indultak támadásba, akiket Pistuka vezetett. De hamar látta, hogy kilátástalan a küzdelem, mert a török harcokban edzett csapatával, kitűnő fegyvereivel nem állhat ellen. Hátraugrott, előrántotta törét, és elhajította a janicsár irányába. Az vére- sen esett a földre, kardja messzire repült a kezéből. Ekkor már ott voltak a többi kakasdi harcosok is, s elkezdődött a küzdelem. Az egyik sárgaturbános százfelé zúzott koponyával nyúlt el a földön, a másik átszúrt mellel, a harmadik karddal összevágott arccal. A legnagyobb harcisikereket Pistuka és az apja érték el.

Csupa vér volt a hegyoldal, mintha vérforrás fakadt volna az oldalán, ezért Véresvég lett a neve. A harc még be sem fejeződött, mikor vihar készült az égen. – Mindjárt lecsap a pogányra a mennykő! – kiáltotta egyik kakasdi harcos. Eleredt az eső. A víz a vért lemosta, de a helynév, mint emlék megmaradt: VERESVÉG.

(Imreh Sámuel)

Menekülni akar a török basa

Még abban az időben történt az eset, amikor Bocskai Istvánt Nyárádszeredában megválasztották Erdély fejedelmévé, s a törökökkel közösen a németek ellen fordították fegyvereiket.

Miután a törökök felfedezték Kakasd fekvését, mely mindenféle ellenségnek sok idejébe telt amiatt, hogy teljesen erdő borította, négy hegygel körülvéve, ismét a kifosztására törekedtek. A kakasdiak ezt a természet-adta védettséget arra használták fel, hogy az üldözött székelyeknek és menekülteknek helyet adjanak, s egyben tájékoztattak tőlük az ellenség taktikájáról és kegyetlenségeiről. Így telepedett meg az Agyagási család Agyagfalváról, a Gidófalvi Gidófalváról, a Gyéresi Gyéresről, a Diószegi Diószegről, a Muzsnai Muzsnáról, valamint a Szép Szárazajtáról.

A török basa több esetben kísérletezett Kakasd kifosztására, és adófizetésre való kényszerítésére. De ez semmiképpen sem sikerült, mert a kakasdiak olyan konok, kemény és határozott személyek voltak, hogy senki előtt sem akartak fejet hajtani.

Főtt a basa feje kegyetlenül, hogy elindulásuk előtt miként tudna, ha nőket és kincseket nem is, de lovakat és fegyvereket szerezni a falutól. Tudta, hogy most már erőszakkal, nyílt harccal nem támadhat, mert már „szövetségesek”, ezért cselhez folyamodott. Szépen felöltöztetett háromtagú küldöttséget küldött, akik közölgék a kakasdi vezérrel, hogy ő meg szeretné látogatni a helységet, hogy fegyverszövetséget kössön, s látni szeretné a fegyvergyártó műhelyt, és a lovaikat, amelyekkel szállították a fegyvereket a nyárádmentieknek.

A kakasdiak átláttak a basa tervein, s azt üzenték vissza: – Szívesen látjuk kegyelmességedet, de csak harmadmagával!

A basa összeverte a bokáját, táncolt, tapsolt örömeiben. Hogyne, ahol van három, ott már elfér hét, s az tíz, s ahol tíz, ott még száz is bejut a törökből. De öröme korai volt, mert amikor egy szép tavaszi reggelen megérkezett századával, a kakasdiak annál többen várták a Kakasdot körülfogó erdőszéleken, akik közül egy rajnyi küldöttség ment elébük a karácsonfalvi hegyoldalba, és leállította:

– Mit akarnak tőlünk, hiszen mi békés szándékkal jöttünk – harsant fel a basa hangja. A vizitáció után Kakasdról máris indulunk Bécs irányába!

– Majd megmondja a mi vezérünk. Mert a kakasdiak a szavukat állják: csak harmadmagaddal jöhetsz be a faluba! A többi harcosokat küldd vissza a hegy derekáig!

Ekkorra már odaérkezett a kakasdiak vezére is:

– Üdvözöllek kegyelmes basa! De üzenetedre válaszunk nem ez volt. Csak harmadmagaddal, s akkor senkinek semmi bántódása nem lesz!

Mit tehetett mást a basa, hát bele kellett hogy egyezzen. Századát visszaparancsolta a hegytetőről a karácsonfalvi hegyoldalra, s majd a kakasdi vezér és két harcos kíséretében bejött a faluba. Először jól megvendégelték, mert ételben-italban nem volt hiány, s a kakasdi ember különben sem zsugori természetű.

Aztán megtekintették a kovácsműhelyt, ahol a fegyvereket készítették, de fegyvert csak az ottlévő harcosoknál látott. Majd az istállókat járták végig, de itt is csak egy-két pár lovat láthatott, amit azzal magyarázott a kakasdi vezér, hogy a többiek kint vannak az erdőszéleken gazdáikkal.

Egy koromfekete ló tetszett meg a basának, amely éppen a kakasdiak vezéréé volt, s Hollónak hívták.

– Megengeded, hogy meglovagoljam itt, a falu közepén? – kérdezte a basa.

– Szívesen, de vigyázz, mert nem tűr idegent a hátán!

– Ültem én még ennél is különb lovon is, szelíd ló ez!

– Majd meglátod, ha a hátán ülsz!... Ismerem én jól, mert ez a ló éppen az enyém! – s azzal fogta a kantárt, s kivezette a lovat az istállóból, átadva a basának.

A ló, amíg a basával kiment az utcára, nem is tett semmi különöset, de ahogy trappban elindult, hirtelen csak földreeresztette a két első lábát, s a két hátsót, mint ha a csillagokat akarná lerúgni, az égnek emelte, s a basa, a ló két első lába közé dugott fején át, a földre vágódott.

– Allah, kegyelmezz! – ordította a basa fájaldalmában. A ló pedig visszafordult a gazdájához.

– Megmondtam? Nem hitted el, hogy így jársz! De hogy megvigasztaljalak, neked adom a társát, mondta a kakasdiak vezére.

– Nem kell! Nem kell! – tiltakozott a basa. Ahogy be tudtam jönni a faluba gyalog, úgy ki is tudok menni! – s azzal békejobbot nyújtottak egymásnak, és a basa harmadmagával elindult az erdők közötti úton Karácsonfalva felé.

De amikor azt is megtudta, hogy a kakasdi hegytetőn lévő erdőszél tele volt harcosokkal, még Karácsonfalvát is elhagyták a törökök.

(Imreh Sámuel)

HÁBORÚK ÉS KATASZTRÓFÁK MONDÁI

A PESTISJÁRVÁNY az 1778-79-es esztendőben volt, és sokan meg is haltak ebben az időben, úgyhogy mindössze 4 vagy öt kapu maradt meg a pestisjárvány után, és körül volt kerítve tövissel az egész falu. De erről van egy másik szájhagyomány, hogy nemcsak ezért kerítették be tövissel a falut, és nem hagyták el, hanem mert fellázadtak a vásárhelyi fennhatóság ellen, mert nem helyezték kellő védelem-

be a falut, nem adtak orvosi segítséget. Mert tulajdonképpen abban az időben az orvosi központ Lőrincfalván volt. Az kb. 10-15 km-re van, szomszéd falu különben, Dózsa György és Nyárádtó között lévő falu, onnan irányították közigazgatásilag a járvány elleni eljárásokat. Ugyanakkor, ebben az időben, fennmaradt egy sírkő, amit később az új templom építésével befalaztak oda a templomba, amire reá volt írva, hogy „Lovag volt, és a pestisjárvány alkalmával halt meg az 1778-79-es esztendőben.”

(Imreh Sámuel)

Az 1848-49-es szabadságharc eseményeiről

Itt két ükapám harcolt, vett részt, IMREH LÁSZLÓ és IMREH ISTVÁN. Körülbelül abban az időben 20-22 évesek voltak. S aztán hogy hogyan teremtettek kapcsolatot Rózsa Sándorral – azt nem tudom. Vagy voltak benn, látták BEMet, beszéltek Bemről, PETŐFIről, még nagyapám, hogy az ő apja látta, ezt mondta. Nem fogott kezét velük, de látta őket.

(Imreh Sámuel)

Háború megjósolása égi jelekből

Az 1900-as évek folyamán, már '14 előtt történt, megjelent a Halley üstökös. Akkor a faluban már elterjedt a hír, hogy háború lesz. Aztán tényleg ez igazolódott is, mert kitört az I. világháború. Ez a hiedelem ma is él a faluban, hogy az üstökösök háborút hoznak.

(Imreh Sámuel)

KIEMELKEDŐ SZEMÉLYEKRŐL

A cigányok például RÁKÓCZIT nagy fejedelmüknek tartják, és általában minden vagyosabb cigánynál a falon van Rákóczi képe, mint valami szentkép. Most is, a cigányházaknál a falon látható, több helyen.

CINKA PANNA is cigány volt. Ott a Városházánál, a Kultúrpalotán látni lehet „Rákóczi búcsúját” – ott van Cinka Panna is. Méghozzá nekem egyik cigány mutatta meg, én nem is tudtam, hogy az ott a képen Cinka Panna.

(Imreh Sámuel)

— • —

Ferenc Józsefről szóló monda

Annak idején FERENC JÓZSEF Vásárhelyen volt, és nem a legjobban beszélt a magyar nyelvet. A főurak ott ellátják minden jóval, s a végén megkérdezik tőle: – Mit óhajt még, uram, királyom? – „Sarkadiné és kakasdibori” – volt a válasz. Az urak gondolkodtak: a „kakasdibori” – hát az kakasdi Bori, az már előttük tiszta volt, s menesztették a küldöttséget Bori után. Rájönnek arra, hogy van egy Sarkadiné Vásárhelyt, szép és kacér asszony, azután is küldöttséget indítanak. Persze a küldöttség gyorsan elmondja Sarkadinénak, hogy a király akar vele találkozni, hivatja, mi a csoda..., aki készülődik is. Menetközben megsúgják neki, hogy egy kakasdi Borit is hívat, úgy hogy ő addig vágódjon be. Persze, mikor megérkezik Sarkadiné, a király csak elcsodálkozott. Öreg király volt, nem volt kedve a szerelemre... S nagyon elcsodálkozott, hogy Sarkadinét hozták neki. Borit pedig nem vitték, mert ő Rózsa Sándorral elment már. Hát a királynak nem Sarkadiné kellett, hanem sárgadinnye és kakasdi bor! Rosszul beszélt magyarul. S addig mondta, hogy „sárgadinnye”, amíg megértették, s kakasdi bort is hoztak, mert híres bora volt Kakasdnak. Tehát úgy látszik, hogy a király tudott a kakasdi borról, és a sárgadinnyét pedig Ernyében, Keresztúron meg Meggyesfalván termesztik, s neki az kellett.

(Imreh Sámuel)

BETYÁROKRÓL SZÓLÓ MONDA

Az én nagyapám tudott RÓZSA SÁNDOR kakasdi tartózkodásáról. Egy éjszakát töltött itt, s innen indult kirabolni a nyárádkarácsonfalvi Fekete család birtokát. Mi is és nagyapámék is a Bornyúkert felé vezető úton laktunk akkor, és sok ideig ezt az utcát Rózsa utcának nevezték, lehetséges, hogy emiatt.

(Gidófalvi István)

— • —

Az 1850-es évek folyamán itt tartózkodott több ideig RÓZSA SÁNDOR. Két nagyapámnál fűtött, például Imreh Lászlónál, mert neki egy erdőre rúgott ki a kertje, és könnyen tudott onnan menekülni. Ugyanebben az időben Mágócsi Júlia sétáltatta, félrevezette a csendőröket a bakonyi erdőnél, hogy itt találkozik Rózsa Sándorral, ott találkozik Rózsa Sándorral. Végül bevallotta, hogy csak rászedte a csendőröket, s be is zárták miatta. Ezalatt Rózsa Sándor itt tartózkodott hosszabb ideig.

(Imreh Sámuel)

HELYI BETYÁROKRÓL

Bodonban lakott N. B., az 1930-as években, aki agyonütte az adószedőt és annak bátyját, aki kísérte. Ez az N. B. sokat bújkált a kakasdi erdőkben, le is volt tartóztatva, s kiszökött a börtönből. Hol tisztii ruhában, hol tengerész ruhában járt, s ivott a vendéglőkben.

Volt egy másik Lőrincfalván, S. Zs., a falu rettegett mind a kettőtől. Az is valami rokonságát pénzért gyilkolta meg. S aztán itt nálunk bújkáltak, mert Kakasd olyan félreeső hely volt, nem volt itt jedzőség, csendőrség. Bújkálni lehetett az erdőkben. Kakasd erdőkkel volt körülfogva, a Makkos, Borzás, Cserealja, Farkashegy mind erdő volt, most a '30-as években bontottak ki sokat az erdőkből, szántóföldekké alakították.

(Imreh Sámuel)

XIII. A CIGÁNYOK ÉLETE ÉS SZOKÁSAI

Székelykakasdon a legöregebbek emlékezete óta laknak cigányok a faluvégeken. Letelepedésük idejét nem lehet pontosan megállapítani, azt sem, hogy honnan jöttek a faluba, milyen szomszéd helységekből. Azonban a törökökről szóló mondákban már szerepelnek, s a kakasdi székelyeknek fegyvert készítettek, kardot, nyílhegyet, stb.

1989 előtt két csoportjuk volt: a vándor üstkészítők jómódú rétege, és a falu legszegényebbjéi, akik téglavetők, napszámosmunkából élők voltak.

A faluban csak fémfeldozó cigányok telepedtek meg, üstösök, kovácsok, s más fémtárgyak készítői. Rostások nem voltak, jelenleg sem foglalkozik ilyesmivel senki.

Az a tény, hogy egyik csoport gazdag, a másik szegény, amiatt van, hogy a két GÁBOR család közül az egyik, akinek sok fia volt, kölcsönt vett fel, és serlegeit zálogba helyezte. Előbb földbevájt kunyhókban laktak, majd felépítették házaikat, de az adósságot nem tudták törleszteni, s így a házakon kívül semmi vagyonuk nem maradt.

Jelenleg két család él a faluban, a GÁBOR és a BURCSA, azaz azok utódai.

Állandó lakhellyel 20 család lakik a faluban, sokan az utóbbi évtizedben Temesvár és Brassó vidékére telepedtek át.

A szegény családok közül többen munkások lettek, egyikük érettségizett és technikumot is végzett. Van aki napszámos, más kereskedelemmel foglalkozik, alkalmi munkákkal, feldozással, hulladékgyűjtéssel, melyet bevesz az állam. (Papír, tollú, rongy.)

Az utóbbi öt évben már három rétegről beszélhetünk, a gazdag vándor üstkészítőkről, a kereskedők (kupecek) szintén gazdag csoportjáról és a ma is segélyekből élő napszámosokéről.

Lakásaik is különböznek a gazdasági helyzetük szerint. A gazdagoké semmiben sem különbözik a falu székely lakosainak házaitól, sőt a legszebb házaknak mondhatók. Már az is előfordult, hogy a központban vesznek házat néha csak pénzbefektetésként, s a ház lehúzott zsalugáterekkel áll üresen. Most már nemcsak a faluvégeken, hanem mindenütt laknak a faluban. A szegények házai már mutatják nincstelenségüket.

Valójában egyik réteg sem keveredik a falubeli magyarsággal, külön élnek a maguk hagyományos életét. Még temetőjük is külön dombon van, a magyaroké mellett, s nem házasodnak össze más nemzetiségűekkel, csak egymás között.

Kiöltözött, ún. „házi cigány” nincs a faluban, kalotaszegi-típusú ruhákban járnak, melyet a szomszédos falvakban magyar varrónőknél varratnak meg.

Ruházatuk:

A nők fején a homloktól tenyéryire hátracsúsztatott, az áll alatt egybogra kötött fejkendő van. Hajukat minden korosztályban középen elválasztva két lecsüngő ágba fonják, a végébe szalagot fonva. Kontyot raknak az asszonyok, de fedetlen fővel csak a kislányok járnak. Fejkendőjük anyaga szördelin. Nyáron blúzban járnak, melyre télen a nők több szvettert vesznek fel, de kabátot nem. Szoknyájuk bokáig érő, levasalt rakású tarka szövet vagy selyem, két-három soros csipkedísszel vagy zsinórral (paszománnyal) az alján. A szoknyához 5 méter, a kötényhez 3 méter anyag szükséges. Mindkettőt vizesruhával levasalt rakások díszítik. A rakások a derékrancolásnál levarrottak. A szoknya alá még három parkett alsószoknyát vesznek fel. A szoknya elé kötényt kötnek. Ez is színes selyem, mintás kázmír, szintén levasalt rakásokkal, s 2-3 sor csipkével vagy paszománttal az alján. A deréknál a kalotaszegi „kötés” nincs meg, helyette cikk-cakkos 5 cm-es levarrással rögzíti a varrónő a rakásokat. A blúz anyaga bársony, apró virágokkal, karton, selyem, vagy szövet, a nagyon gazdagoknál fémszálas anyagból is láttam. Nem ritka a paplanyselyem anyagának felhasználása a női ruhákban. A blúz alá trikóinget vesznek alsóneműnek. Én ebben a mindig patyollattiszta, díszes ruhában mosni, azaz a kútnál ruhát öblíteni is láttam őket Kakasdon, átöltözés nélkül. Én soha senkit a nők közül nem-hogy rongyos, de még pecsétés ruhában sem láttam, mindig makulátlanul tiszták. A gazdagabb családoknál a nőknek tíz rend ruhájuk is van. Minden élénk színű rajtuk: piros, zöld, sárga, fehér – függetlenül a nők korától, ugyanolyan élénk színű ruhákban járnak az idősebbek is, mint a kislányok.

A férfiak mindenütt, mindig fekete, szalagos kalapban járnak, még a kisfiúk is. Ing, fekete lájbi van rajtuk, s kordbársony, újabban bőr s ritkán farmer nadrág. Pantallónadrágban járnak. Télen rövid bársony- vagy bőrkabátot viselnek. Nők, férfiak mindenféle cipőben járnak, bakancsban, félcipőben, szandálban, Adidasban, tornacipőben. Csizmát nem viselnek. Csecsemőiket és kisgyerekeiket a városi üzletekből öltöztetik, s csak a 4-5 évest öltöztetik cigányruhába.

Lakásbelsőik az utóbbi években megváltoztak. 1990 előtt még a vándor-üstkészítők házában is alig volt bútor. 6-8 tagú családban egy asztal, egy ágy, 1-2 szék volt, egy konyhakredenc, s a falon szépen kifényesített rézüstök lógtak. Kakasdi szokás volt és ma is az II. Rákóczi Ferenc festmény-reprodukcióját a falon tartani. Mindenütt csikókemence volt a főzés és melegítés számára. Házaik egy vagy kétosztatúak voltak. Az utóbbi években a „kupec” cigányok járják a világot, csalá-

dostól kimennek dolgozni Németországba, aztán hazatérnek, s bevásárolnak. Mások hetente megjárják Törökországot. A gazdagoknál tehát ma már modern bútorokat, perzsaszőnyegeket találunk, mint a magyar házaknál. A szegényeknél maradt a régi helyzet.

1990 óta a gazdagok egy része (öt család) adventista, s egyetlen család Jehova tanúja. A többiek megkeresztelt reformátusok, de nem járnak templomba.

Bár az iskolakötelesek száma nagy, ma már a cigánycsaládokban is csökkent a szaporulat. A VIII. osztályt szinte alig végzi el valaki. Elemibe még járnak, de az üstkészítők vándorolnak teljes családjukkal, sokat hiányoznak a gyermekek az iskolából. Lélekszámuk 100 körül mozog, de a vándorlásuk miatt nem lehet pontos számadatot megadni.

A vándor üstkészítők bizalmatlanok minden idegennel szemben, s zárkóztak. A maguk körében viszont társaságkedvelők, s híven megőrzik őseik szokásait, erkölcsait, hagyományát. Bár tehetséges gyermekek is vannak közöttük, nem tanítatják őket (bár ritkán ez is előfordul, de csak a fiúgyermekekkel). A régi, hagyományos gondolkodás szerint a cigányszülő félt „urat” nevelni a fiából, nehogy lenézze majd családját. Fajtájukhoz, családjukhoz, barátaikhoz igen ragaszkodnak, a barátságot az önfeláldozásig megtartják. De ha valaki a társaik közül megkárosítja, vagy becsapja őket, véres bosszút állnak, a gyilkosságtól sem riadnak vissza.

Az öregapó vagy az apa életében szétosztja fiaik között a vagyont: a serleget (poharat aranyozott ezüsből), a házat, a pipát, a botot és az általa használt dolgokat. Fiai, apjuk halála után, emlékként őrzik a serleget, melyről a leányoknak tudniuk sem szabad, mert a jövő férjük megszerezheti, s a családi serleg átkerülhet más családba, ezzel a család tekintélyét és anyagi helyzetét megkárosítva. Mikor a cinkpléh s az üstkészítés nem biztosítja számukra a megélhetést, „szedik a sátorfájukat”, s elindulnak a nagyvilágba. Aki úgy találta, hogy nem jövedelmező számára a fémfeldolgozás, felcsapott magánkereskedőnek. Házról-házra járva gyűjtötték és gyűjtik az ócska ruhát, bőroket, prémeket, a tollút és az üveget, és az állami szerveknek beadvá haszonhoz jutnak. Persze dolgoznak is vele, például a piszkos üvegpalackokat összegyűjtik, asszonyaik kimossák azokat, s a férfiak lószekérrel viszik be a tiszta literes és félliteres üvegeket a begyűjtőközpontba. Tehát alkalmazkodnak a körülményekhez, és kereskedő-szelleműek. Az „új” világban például farmernadrágokat, török perzsaszőnyegeket, edényeket és sok egyebet hoznak Törökországból, s haszonnal eladják a marosvásárhelyi ún. „Orosz piacon”, vagy az Ószeren, s háznak is portékáikkal. Minden kakasdi cigány egyformán beszél magyarul és románul cigány anyanyelvén kívül. Anyanyelvét a családban és saját társaságában használja, idegennel annak anyanyelvén beszél.

Babonáik elkísérik őket születésüktől a sírig. Hiedelmül szerint a földön, a levegőben, a vízben jó és rossz szellemek egész hada él, mely előmozdítja, vagy hátráltatja életüket. A halottak szellemei éjszaka, a sötétben élnek, ezért egyes családok éjszaka is égetik a villanyt, hogy az óvja meg őket a gonosz szellemektől. A jó képviselője a Devla (Isten), a gonoszé a Béngá, az ördög. Az ördög, ha belebújik az emberbe, kint és fájdalmat okoz. Ezért, ha esküt tesznek, az ördöggel kapcsolatos kínzó átkokat szórnak magukra, mely utódaikra is kihat. Azután Istent kérik, hogy segítse meg őket. Mindmáig próbálkoznak betegeik gyógyításával is. Gyertyaégetéssel, böjtöléssel, a szoknyák fonákjának viselésével próbálják a rontást, az elleneségeiknek való ártást.

Az állandó vándorlás, a primitív élet, a cipekedés korán megöregítette a régi cigányokat, az 50 éves férfi és a 30 éves nő idejekorán öregnek látszott. Most ez a gazdagabb réteg teljesen életmódot változtatott, egészségesebben kosztózik és él.

A cigánycsalád feje és irányítója a nagyccsalád feje, a phuró-pápó, az öregapó, akkor is, ha fiai és azok leszármazottjai kiscsaládokban élnek. A nagyccsaládi kötelek csak akkor szűnik meg, ha az öregapó meghal. Akkor fiai új nagyccsaládok főnökei lesznek. A leányok ahhoz a családhoz tartoznak, ahova férjhezmentek.

A cigányasszony elsőrendű feladata a gyermekszülés, mert különben elhagyja vagy elkergeti a férje. De ez ritkán fordul elő, általában van gyermek, régen a 10 gyermek sem volt ritka, ma is szülnek négy-öt gyermeket. Az asszony sorsa alárendelt férjével szemben. Az úton együtt menve egymás kezét sem foghatják meg, de még egymás mellett sem léphetnek. Az asszony egy lépéssel férje mögött jár, hátán cipelve a hatalmas batyut. A gyermekeket nagyon szeretik, nem verik, s ha ilyesmit látnak, megbotránkoznak rajta.

A férfiak által szerzett pénzt le kell adni az öregapónak, nem költhetik a családra, aki abból fiai számára legalább egy serleget és egy házat vásárol örökségként. A családot élelemmel és ruházattal az asszony látja el.

Egymást a munkában segítik. Ha valaki rendelést kap szilvaíz- vagy pálinkafőző űst készítésére, vagy más munkára, azt közösen készítik el, s a pénzen megosztóznak, de csak akkor, ha különböző család tagjai. A nagyccsaládon belül nincs osztózkodás.

Feleséget az apa választ a fiának, ezért gyakori a válás. A leányt ritkán szöktetik is, s a család ünnepséget rendez, de hivatalosan (sem teplomban) nem esküsznek meg, ezért a gyermekek legtöbbje anyja nevét viseli. Ha az asszony gyermeket szül, már ritka a válás. Ha mégis megtörténik, akkor a gyermeket az anya viszi magával, és az új férje magáénak fogadja. Ilyenkor a volt, és a jelenlegi férj között civakodás folyik, amíg a gyermek felnő. Akkor aztán maga dönt saját sorsáról. Ha fiú, az apjá-

hoz csatlakozik, ha leány, férjhez megy (13-14 éves korában), s a férje családjába olvad be.

A cigányok ma is elkülönülnek életmódjukban a székelyektől. Fiataljaik nem járnak a bálókba, szüreti multságba, diszkóba. A faluban egymásnak köszönnek, beszédbe elegyednek, a magyaroknak dolgoznak, ha megfogadják őket, de megtartják a maguk külön világát.

CIGÁNY HÁZASSÁGKÖTÉS

A kalapos cigányoknál (üstkészítőknél) a házasságkötést a családok anyagi helyzete határozza meg. A család vagyonát a „taxtaj”, vagyis a serleg értéke határozza meg, s ezen kívül a család műveltségi színvonala (szépen beszél, nem verekszik, nem rüg be, ha iszik). Ezért maguk között meghatároznak elismert, rangos cigányokat és rangnélkülieket.

Összejöveteleiken, amilyen a lakodalom is, ilyen sorrendben foglalnak helyet: az első szobában a rangosok, az előszobában (a pitvarban) a kétes viselkedésűek, akik néha be-berúgnak és veszekednek is, valamint az ajtón kívül a rendbontók, azaz a részegesek és verekedők. Ilyen alkalmakra kijelölnek rendfenntartókat, akik a multságot megzavarókat eltávolítják, vagy lecsendesítik. Ez rendszerint esküvőkön és temetéseken szokás.

A házasságkötést rendszerint a szülők irányítják. Amikor a leány eléri a 12 évet, a fiú a 14-15-öt, a két gyermek szülei megegyeznek, hogy összeházasítják őket. Az egyezés alapja a vagyon, a fiúnak adandó serleg értéke, a leányé pedig a serleg értékéhez viszonyított pénzmennyiség. Miután megegyeztek, a két fiatal együtt nevelkedik, s ha megszeretik egymást, és együtt akarnak élni, összeházasítják. De ezt nem minden szülő kérdezi meg a fiataloktól, néha erőltetik a házasságot.

Az esküvői szertartás a következő:

A leány rokonai s a család barátai a leányos háznál gyűlnek össze. A fiú rokonai és a család barátai a fiú házánál gyülekeznek, ahol isznak egy keveset, s aztán elindulnak a menyasszonyért. Megérkezésükkor a fészkeből kirepült kismadarat keresik, akinek új fészket készítettek, hogy el ne pusztuljon. Élcelődés és egyezkedés után előhozzák a menyasszonyt.

Ezután összeesketik őket, az esketők száma 3, 7, 9. Első személy a „bulibása”, a vajda. Második a két apa vagy anya, s végül mások.

A földre sót, kenyeret és fát tesznek le, erre teszi rá a menyasszony a mutató és a középső ujját, a menyasszonyéra a völegény, s a vajda mondja az eskető szöveget, s az új pár ismétli utána: „Esküszöm a kenyérre, a sóra és a fára, hogy én ezt a leányt vagy fiút szeretem, felesége, férje akarok lenni. Hű leszek hozzá és megbecsülöm.

Közösen küzdünk és dolgozunk, hogy gyermekeinket akárcsak szüleink minket, felneveljük, s majd szárnyára eresszük. Aki ezt betartja, annyi boldogság szálljon rá, ahány levél van a fán, ha nem, annyi szomorúság.”

A *szülők* szövege: „Ha szereted a fiamat vagy a leányomat és hű maradsz hozzá, annyi öröm szálljon rád, ahány tollú van egy tyúkon, vagy kakason, ha nem, annyi szomorúság.”

Az esketéskor mindenik eskető vajda saját maga találja ki a fogadalmat, az eskü szövegét.

Ezután következik a menyasszony elvitele a vőlegény házához. Bemenetelkor, akárcsak a magyar lakodalmakon, szokás seprűt vagy vedret letenni az ajtó elé, s az új asszonynak a helyére kell tennie, bizonyítva háziasságát.

Következik a multság.

Többször előfordul a leánylopás is. Ez főképp akkor történik, ha a szülők nem értenek egyet a házassággal. Vannak, akik utólag beleegyezésüket adják, és meg egyeznek a hozományban, de ha nem, a fiú szülei szégyendíjat kell, hogy fizessenek.

Ha a nászéjszakán kiderül, hogy a menyasszony már az esküvő előtt elvesztette leányságát, a vőlegény visszaviszi a szüleikhez, s az érte adott pénzt visszakéri, ezzel érvénytelenítve a megkötött házasságot.

CIGÁNY TEMETÉS

A cigány a múltó betegséget föl sem veszi, de ha a halálát sejti, családja felkészül a temetésre, még a beteg életében. A haldoklót hanyattfektetik, arcát letakarják egy fejkendővel, vagy tiszta gyolcsruhával, hogy haláltusában küzdő arca eltorzultan ne legyen látható, hanem az igazi élő arca maradjon az utódok emlékezetében. Ha kedvező az időjárás, a rokonság s a barátok kint az udvaron gyűlnek össze, kedvezőtlen időjárás esetén a szomszéd szobában törökülésben körbeülnek a földre. Középen helyezkednek el az idősebbek, távolabb a fiatalabbak. Némán, szótlanul, csendben ülnek. A család legöregebb tagja néha felemeli a kendőt, és figyeli a halállal küszködőt. Ha a halál bekövetkezett, s a haldokló kimúlt, az ezt figyelő bejelenti, s az előzőleg csendes tömeg hangos sírásba, jajveszékélésbe kezd. A halottat megmosás, s mielőtt kihülne a teste, a legjobb ruhájába öltöztetik.

A díszes temetés a hátramaradottak becsületbeli kötelessége. A koporsót a kiürített szoba padlójára teszik, úgy, hogy a halott arccal az ajtó felé legyen. Ezzel megkezdődik a rokonok, jó barátok, ismerősök látogatása, s az estétől reggelig tartó vir-

rasztó. Ki, ahogy érkezik, bemegy a halott ravatalához. Itt mindenki valami jellemzőt mond az elhunytáról, de csak jót. Ezután, ha kedvező az időjárás, ki ahogy jött, úgy kimegy az udvarra, és törökülésben leül, mielőtt még a nap le nem megy, ahonnan csak nagy szükség esetén állhat fel, egészen a nap felkeltéig. A virrasztó ideje alatt egy 3-5 tagú csoport vezeti le az énekeket, s szolgálja fel az italokat, a bort és pálinkát, kívánság szerint.

Mielőtt az első italt felszolgálnák, a 3-5 tagú rendező csoport legtekintélyesebb tagja így szól:

„Kedves emberek! Mielőtt italt adnánk, s mielőtt a halottról szóló beszédek elkezdnének, tudnunk kell azt, hogy mi ma nem politizálni, vagy vásárolni gyűltünk össze, hanem azért, hogy megtiszteljük azt, aki életében minket is tisztelt. Tehát mindenki ehhez tartsa magát, aki nem, kivezetjük az udvarról (vagy a szobából, ha ott gyülekeznek). A rendező csoport határozata mindenkinek kötelező, pontosan be kell tartani.”

Ezután mindenkinek italt adnak, és kezdetét veszik a beszédek, a közös énekek, melyek rendszerint a halott életéhez és halálához kötődnek.

Tekintélyes férfi koporsójánál elhangzó ének:

Ó, nagy fa az erdőben,
Gyorsan esett a földre.
Bár nap szórja sugarait,
Sírnak érted bús ágaid!
Békén fogsz majd megpihenni,
Szívünk emlékedet őrzi.
Hozzád jobban hasonló
Nem volt földön halandó.
Napunk veled lehanyatlott,
Főemberünk ma itt hagyott,
Elvisz tőlünk már a halál,
Nagy fa, nekünk napunk valál!

(Cigány eredetiből fordította Imreh Sámuel)

A temetést aztán az illető felekezet papja végzi, az adventistákat a maroskeresztúri prédikátor temeti, a többségét a református lelkipásztor.

SZÉKELYKAKASDI CIGÁNY NÉPDAL

Vésa, vésa, kálo vésa

Vésá, vésá, kálo vésá
Ná dikhész o morá romnyá?
Bá mé diklom butér pálé
Apoj chără ná máj ável.

Vésa, vésa, kálo vésa
Dész mán mángé morá romnyá
Káhin mángé cino csoré,
Trubul othé báléngrájé.

Erdő, erdő, fekete erdő

Erdő, erdő, fekete erdő
Nem láttad a feleségem?
Láttam bizony, nagyon hátul,
Haza ő már nem is indul.

Erdő, erdő, fekete erdő,
Add vissza a feleségem!
Mert van nekünk kisgyerekünk,
Kell őt otthon fűrosztgetnünk.
(Imreh Sámuel fordítása)

húrolás = a vékonybélnek késfokával
való húzogatósa, tisztítása
húzás = a táncrend egyik tánca
jedzőség = jegyzőség
kaláka = önként vállalt közös munka,
egyben multság
kalándörgölőnek való = edénytörő
kanapé = háttas, karos fapad
kantárban = kantáros (felül füles) fa-
zékban
kalánnyal = kanállal
kásáspityóka = omlós burgonya
kendő = törülközőkendő
kifityeg = kilóg
kistánc = gyermektánc, aprók tánca
kockacukros = apró négyszögekből
álló szövés minta
kopacra = kopaszra
korcsa = a tollú kotra
kóstot ad = állatot etet
koszorús = rózsakoszorúkat formáló
szövés minta
közház = pitvar, előszoba
kukoricakas = góré, lécekből készített
kukoricatartó
lajtorja = létra
laskaleves = húsleves
lapótya, lángos = kenyértésztából sü-
tött palacsinta
lékri = rékli, női blúz
leptetős = magában csíkos
szóttés minta
letűrős csizma = visszatűrt szárú csiz-
ma
leverés = a felnyújtott szál leverése a
bordával
macskanyomos = a macska nyomát
utánozó szövés minta

magos kender = magnakvaló kender
maléliszt = puliszkaliszt
málékenyér = puliszkalisztból sült
kenyér
marékból vetettek = kézzel szórták
megcsapták = nagyjából megtörték a
kendert
merengetni = meregetni
muzsikások = zenészek
műrostos = műszálas, nem gyapot
nyakakba = nyakukba
nyomtatórúd = vendégoldal
nyügesen = nehezen, sok bajjal
nyüzszülányok = koszorúsleányok, nyo-
szolyólányok
ótóág = oltóág
osztováta = szövőszék
pakk gyapatt = kilós gyapottcsomag
pánkó = fánk
paranyó = poronyó
párnahaj = párnahuzat
pettykővezés = gyermekjáték, kövec-
sék feldobásával és
kifogásával
pillérke = fillérfű
pirosba = egy ház felépítve levakolat-
lanul
pitar = pitvar, másképpen közház
pókas = pókos rojtminta
porcelán lábos = hasonló a levesestál-
hoz, csak kisebb
porzott a kender = elvirágzott
priccsesnadrág = bricsesnadrág, térd-
nadrág
pörgölt = pörkölt
raggatta = rakosgatta, toldotta
sályos = sávós szövés minta
sifon = ruhásszekrény

sing = kb. 62 cm
sulyakkal = sulyokkal, sulykolófával
surgyé = szalmazsák
sütettünk = süttünk
szervét = asztalkendő
szíjus = szövés minta, szíjhoz hasonló,
bemélyedő csíkkal
szódaporosan = szódabikarbonáttal
szőnyeg = ágytakaró
takaróruha = asztalkendő
talló = tarló
tapaszos = padozatlan, agyagos
tárcás = tálcás, nyolcszögű mintákból
álló szöttes
tekenyő = teknő
urakra = hurokra

üveges = almárium, konyhaszekrény
vendégség = lakodalom
vendégséges menet = lakodalmi me-
net, násznép
vesszős = rojtminta
vetett ágy = díszágy magasan felvetve
vetöllős = a vetelő alakját utánozó
szövés minta
vízfolyásos = szöttesdarabok össze-
dolgozási öltésmódja
vider = veder
zádokfa = hársfa
zörgős guzsaly = facsengőkkel díszí-
tett guzsaly, szerelmi
ajándék

HELYSÉGNEVEK

Agyagfalva – Lutița – Hargita megye
Ákosfalva – Acățari – Maros megye
Aranyosgyéres – Câmpia Turzii – Kolozs megye
Berekeresztúr – Bâra – Maros megye
Csejd – Cotuș – Maros megye
Cserged – Cerghid – Maros megye
Csittszentivány – Sântioana de Mureș – Maros megye
Fintaháza – Cinta – Maros megye
Gidófalva – Ghidfalău – Kovászna megye
Gyergyóalfalu – Joseni – Hargita megye
Gyergyóholló – Corbeni – Hargita megye
Hadrév – Hădăreni – Maros megye
Hagymásbodon – Budiu Mic – Maros megye
Harangláb – Hărănglab – Maros megye
Héderfája – Idrifaia – Maros megye
Ilencfalva – Ilieni – Maros megye
Káposztásszentmiklós – Nicolești – Maros megye
Kóródszentmárton – Coroisânmartin – Maros megye
Küküllőszéplak – Suplac – Maros megye
Lőrincfalva – Leordeni – Maros megye
Lukafalva – Gh. Doja – Maros megye
Maroskeresztúr – Cristestești – Maros megye
Marosvásárhely – Tg. Mureș – Maros megye
Meggyesfalva – Mureșeni – régebb önálló községközpont Marosvásárhely mellett
Meggyesfalvi negyed – Cartierul Mureșeni – A megyeközpontoz csatolt falu és a
mellette levő külváros
Mezőgerebenes – Grebenișu de Câmpie – Maros megye
Mezőpanit – Pănet – Maros megye
Muzsna – Moșna – Szeben megye
Nagyenyed – Aiud – Fehér megye
Nagyernye – Ernei – Maros megye
Nagyteremi – Tirimia – Maros megye
Nyáradkarácsonfalva – Gălești – Maros megye
Póka – Păingeni – Maros megye
Szárzajta – Aita Seacă – Kovászna megye
Sárpatok – Săpărtoc – Maros megye

Székelycsóka – Corbești – Maros megye
Székelykakasd – Vălureni – Maros megye
Székelyvaja – Vălenii – Maros megye
Szenterzsébet – Eliseni – Maros megye
Szilágylele – Lelei – Szilágy megye
Teremeújfalu – Satu Nou – Maros megye
Torda – Turda – Kolozs megye
Vajdakuta – Vaidacuta – Maros megye
Zsíl völgye – Valea Jiului

ADATKÖZLŐK (1978-1995 KÖZÖTT)

1. Bajcsiné Kovács Zsuzsánna, 74 éves földműves
2. Czegő György, 43 éves tanár
3. Csegzi Albert, 23 éves ipari munkás
4. Csegzi József, 73 éves földműves
5. Csegziné Szép Klára, 68 éves földműves
6. Gidófalvi György, 64 éves földműves
7. Gidófalvi Imre, 60 éves földműves
8. Gidófalvi István, 23 éves ipari munkás
9. Gidófalvi Lajos, 62 éves földműves
10. Gidófalviné Gidófalvi Rózsa, 59 éves földműves
11. Gidófalviné Szép Póli, 77 éves földműves
12. Giliga Sándor, 24 éves rádiószerkesztő
13. Giligané Szilvász Mária, 45 éves tanárnő
14. Imre József, 40 éves ipari munkás
15. Imre Mihály, 40 éves ipari munkás
17. Imreh Márton, 78 éves, volt szőlőpásztor
18. Imreh Sámuel, 69 éves, nyugdíjas tanító
19. Imréné Sóós Éva, 25 éves ipari munkás
20. Imréné Szép Lilla, 50 éves földműves
21. Kállay Csaba, 56 éves lelkipásztor
22. Kiss Albert, 55 éves földműves
23. Kiss Irma, 53 éves nyugdíjas asszisztensnő
24. Kiss János, 70 éves földműves
25. Kiss Róza, 68 éves földműves
26. Kissné Dávid Rozália, 60 éves földműves
27. Kovács Sándor, 77 éves földműves
28. Miclea Attila, 18 éves érettségizett diák
29. Miclea Csaba, 17 éves tanuló
30. Miclea Hanna, 15 éves tanuló
31. Ozsváthné Gidófalvi Róza, 45 éves földműves
32. Pálffy Judit, 44 éves tanárnő, iskolaigazgató
33. Sárkányne Diószegi Piroska, 43 éves postakihordó
34. Szép Ferenc, 55 éves nyugdíjas technikus
35. Szép Gergely, 79 éves földműves
36. Szép Imre, 61 éves földműves
37. Szép Júlia, 76 éves földműves

38. Szép Károly, 65 éves földműves
39. Szép Lajos, 60 éves földműves
40. Szépné Gidófalvi Eszter, 72 éves földműves
41. Szépné Muzsnai Erzsébet, 69 éves földműves
42. Tövissi Antal, 60 éves földműves
43. Tövissiné Gidófalvi Katalin, 46 éves földműves

HIVATKOZOTT IRODALOM

1. Tövissi József: Székelykakasdi életképek (Művelődés, XLVI. évf. 1994. április, 35. lap)
2. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása, IV. kötet, Marosszék (Pest, 1870, 215. lap)
3. Tövissi József: Székelykakasdi életképek (Művelődés, XLVI. évf. április, 32. lap)
4. Orbán Balázs: i. m. 215. lap
5. Székely Oklevéltár I. kötet (1872, 328. lap)
6. Székely Oklevéltár IV. kötet (1895, 263. lap)
7. Székely Oklevéltár V. kötet (1896, 278. lap)
8. Benkő Károly: Marosszék ismertetése 1860-1861 (Kolozsvár, 1868-1869, 260. lap)
9. Orbán Balázs: i.m. 215. lap
10. Orbán Balázs: i.m. 215. lap
11. Székely Oklevéltár VI. kötet 1603-1698 (Kolozsvár, 1897, 20. lap)
12. Székely Oklevéltár I. kötet 1211-1519 (Kolozsvár, 1872, 328. lap)
13. Orbán Balázs: i.m. 217. lap
14. Orbán Balázs: i.m. 215. lap
15. Orbán Balázs: i.m. 215. lap
16. Orbán Balázs: i.m. 215. lap
17. Bolyai Farkas: Marosszéki lakodalmi szertartások. Tudománytár, I. (Buda, 1834, 221. lap)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Magyar Korona Országainak Helynévtára 1877 (Budapest)
A Magyar Korona Országainak Helynévtára 1902 (Budapest)
Asztalos Enikő: Guzsaly, korszó az irodalomórán (Művelődés, XXXIV. évf. 1981, április)
Asztalos Enikő: Iskolások néprajzkutató munkán (Bölcsőringató, az Igaz Szó Évkönyve, 1984)
Asztalos Enikő: Néprajzi kör, irodalomolvasás, nyelvtanítás (Korunk, XLIII. évf. 1984. 1. szám.)
Asztalos Enikő: Szövőasszony Székelykakasdon (Művelődés, XLVIII. évf. 1995. június)
Asztalos Enikő: Székelykakasdi karácsonyi szokások (Népújság, XLVII. évf. 250/1995. dec. 23.)
Balassa – Ortutay: Magyar Néprajz (Corvina Kiadó, 1980)
Balázs Lajos: Az én első tisztességes napom (Kriterion, 1994)
Balázs Lajos: Menj ki én lelkem a testből (Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1995)
Benkő Károly: Marosszék ismertetése 1860-1861-ben (Kolozsvár, 1868-69)
Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások (Tankönyvkiadó, 1986)
Jankó János: A mileneumi falu (Budapest, 1989)
Kovács Lajos: Fejezetek Hencida község népéletéből (Debrecen, 1987)
Kis magyar néprajz a rádióban (RTV Minerva, Budapest, 1978)
Dr. Kós Károly: Tájak, falvak, hagyományok (Kriterion, 1976)
Dr. Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő: Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet (Kriterion, 1978)
Kósa – Szemerényi: Apáról fiúra (Móra Kiadó, 1973)
Léstyán Ferenc: Megszentelt kövek (Gloria Kiadó, Kolozsvár, 1996. I. kötet)
Magyarország Helységnévtára (Budapest, 1941)
Makkai Endre – Nagy Ödön: Adatok a téli néphagyományok ismeretéhez (Budapest, 1993)
Néprajzi lexikon (I-V. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977-1992)
Orbán Balázs: A Székelyföld leírása (Pest, 1870, Ráth Mór Kiadása. Marosszék. XXIX.)
Sarău Gheorghe: Mic dicționar ROM-ROMÂN (București, Kriterion, 1992)
Szapu Magda: Életmódvizsgálatok a Vág völgyében – SZIMŐ (Komárom, 1993)
Székely Oklevéltár I, IV, V, VI. kötet (Kolozsvár, 1872-1897)
Tomori Viola: Hollókő. Egy palóc falu lélekrajza (Akadémiai Kiadó, 1992)

Tövissi József: Székelykakasdi életképek (Művelődés, XLVI. évf. 1994/4)
Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma (Budapest, 1982)

SZEMLÉLTETŐ TÉRKÉPEK ÉS FÉNYKÉPEK

- I. Maros megye és a szomszédos megyék térképe
- II. Marosvásárhely környékének térképe
- III. Székelykakasd falu és határának térképe
- IV. Székelykakasd
- V. A középületek
- VI. A falu kútja a piactéren, Az ingázókat szállító 22-es autóbusz
- VII. Házak
- VIII. Csűr istállóval
- IX. Gabonások
- X. A ház berendezése
- XI. A hajdani vetett ágy
- XII. Háziállattartás
- XIII. A régi viselet
- XIV. Szöttesek
- XV. Rojtminták
- XVI. Fejfák

A fényképeket *Csegzi Albert* 24 éves ipari munkás, székelykakasdi lakos és *Kiss Béla* marosvásárhelyi tanár készítette a 80-as években.

A régi viseletről készült fényképek *Imreh Sámuel* ajándékai.

SZEMLÉLTETŐ RAJZOK

Vályogház beosztása	22. oldal
Égetett téglaház	23. oldal
Átalakított égetett téglaház	24. oldal
Szép Gergely 79 éves, 4 hektáros földműves telke	26. oldal
Imreh Sámuel 70 éves, 18 holdas középirtokos telke	27. oldal
Század eleji bútorok	30. oldal
Faragott kapu	52. oldal
Faragott kapufélfa kiskapuhoz	53. oldal
Faragott kiskapu	54. oldal
Faragott kapu	55. oldal
Faragott kapufélfa	56. oldal
Faragott kapufélfa	57. oldal
Faragott kapufélfa	58. oldal
Székelykakasdi fejfák	61. oldal
Székelykakasdi fejfák	62. oldal
Székelykakasdi fejfák	63. oldal

A rajzokat Báthory Katalin készítette, a szerző helyszíni gyűjtése alapján.

UTÓSZÓ

Asztalos Enikő több mint másfél évtizede közöl kisebb-nagyobb cikkeket, tanulmányokat a romániai magyar sajtóban, amelyben az egykori Marosköz népi életét ismerteti. Több alkalommal is szólt az iskolások néprajzi körének megszervezéséről, azok jelentőségéről az oktató-nevelő munkában. Az 1990-ben alakult Kriza János Néprajzi Társaság egyik legtevékenyebb tagja, a vándorgyűlések gyakori szereplője, aki értékes néprajzi dolgozatokkal hívta föl magára a figyelmet.

Ezúttal nagyobb lélegzetű munkával jelentkezett: falumonográfiát írt „Szép szivárvány koszorúzza az eget” címmel, amelyben a Maros megyei Székelykassza népi életéről ad átfogó és elmélyült pályarajzot. Munkájának tudományos értékét növeli, hogy kötetének összeállításakor felhasználta Morvai Péter: Egy falu története a szájhagyomány és más helyi források alapján című útmutatóját. Sikertelen tehát az évek hosszú során át összegyűjtött anyagát rendszerbe foglalnia, s a népi élet, a falusi társadalom, az együttélési normák jelentősebb vonatkozásait (aspektusait) bemutatnia.

A kötet elején elhelyezett Előszó jó eligazító a mű keletkezés-történetéhez. Ismerteti a gyűjtés „technológiáját”, s hangsúlyozza, hogy már gyermekkorában alkalma nyílt megismernie a falu társadalmi viszonyait.

Az első nagyobb terjedelmű fejezetben taglalja a falu történetét a szájhagyomány és a történeti források alapján. Eme „források” révén betekintést nyerhetünk Székelykassza múltbeli életébe, de a szerző szól a település mai életéről is, azokról a társadalmi-kulturális változásokról, amelyek bizonyos mértékben *átminősítették* a helység életformáját. Kis fejezetben közli a falu fontosabb határneveit is.

Az „utcás, szalagtelkes” település házairól, a ház berendezéseiről, illetve a családi élet megszervezéséről „értekeznek” a következő fejezetekben. Nem került el a figyelmét a régi népi gazdálkodás, a hagyományos táplálkozás, a viselet és a kézimunkázás kérdésköre sem. Eme fejezetekhez a szerző igen gazdag illusztrációs anyagot csatolt (fényképek, rajzok), amelyek nagyban emelik a közölt „tények” használhatóságát.

Külön fejezetekben mutatja be Asztalos Enikő a helyi népszokásokat. A felosztás mintaszerű és jól áttekinthető: 1. A családi élet szokásai 2. A munkához fűződő szokások 3. A jeles napok szokásai. Szorosan kötődik ezekhez a részekhez a hiedelmekről szóló kis „eszmefuttatás” is.

Mintegy negyven oldalon a település népköltészetét mutatja be. A legárnyaltabban a népmondákról beszél: ez talán azt is jelzi, hogy a monda-anyag ma is élő-eleven életet él a falu köztudatában, természetes tehát, hogy összegyűjtésüket, sokrétű feldolgozásukat nem mellőzhette a gyűjtő.

Az utolsó fejezetben a mintegy húsz családot kitevő cigányokról ír. A magyarsággal együtt élő cigányság kivételes hagyományörző szerepéről már eddig is számos közlemény látott napvilágot. Asztalos Enikő részletesen taglalja a kis cigányközösség társadalmi szervezettségét, bemutatja ruházatukat, lakásukat, babonáik világát, valamint a sajátos cigányházasságot és cigánytemetést.

A kötet minden fejezete zárt, kerek egységet alkot, nincs nyoma kapkodásnak, szertelenségnek. A szerző pontosan, félreérthetetlenül fogalmaz, nem küzd különösebb stílusproblémákkal. Munkája a szakirodalom feltétlen gazdagodását fogja jelenteni.

Kibéd, 1996. február 18.

Ráduly János

Asztalos Enikő has been publishing short and long articles and studies about people's life of one-time Marosszék in the Hungarian press in Romania for more than one and half decades.

She has mentioned many times the organization of Ethnographic Clubs for students and their importance in instructional and educational work. She is the most active member of the Kriza János Ethnographic Club which was founded in 1990. She is a regular participant in the "wandering meetings" and she has drawn a lot of attention to her valuable dissertations.

This time she has presented a larger work, a village monography, whose title is "Beautiful rainbow wreathes the sky" in which she gives a comprehensive and more in depth description of the people's life from Székelykakasd, in Maros county. She used as a source of inspiration "The Story of a village based on oral tradition and other local sources" by Morvay Péter as she assembled her volume. Finally she succeeded in putting the collected subject matter together and presented popular life, rural society and the most important aspects of coexistence.

The "Introduction" at the beginning of the volume tells us about the origin of her work. It reviews the technology (method) of collection and emphasizes that even as a child she had the chance to become acquainted with the village's social connections.

In the first, longer chapter she analyses the story of the village with specific reference to the oral tradition and other historical sources.

By means of these sources we may inspect the past life of Székelykakasd, but the author tells us about the life of today's settlement, too, and about those social, economical and cultural changes which, in a way, have requalified the community's

way of living. In a short chapter she also mentions the names of the surrounding areas of the village.

In the succeeding chapters she describes the houses from the village and their furnishings, and writes about the organization of family life.

She also comments about old popular agriculture, traditional nutrition, national costumes and needlework. The author encloses very many illustrative materials such as photographs and drawings in these chapters.

Asztalos Enikő presents local traditions in separate chapters. The division is exemplary and well-arranged: part one deals with the customs of family life, part two describes customs related to work and part three discusses festive customs. We find in these chapters conceptions about “superstitions”. She presents about forty pages of popular poetry. She writes in detail about legends, indicating that the subject matter of the legends is still alive in the village’s common knowledge.

In the last chapter she writes about twenty gipsy families. Many articles have appeared about gipsys who live together with the Hungarian population. Asztalos Enikő describes in detail the social organization of the small gipsy community, their clothing, homes superstitions as well as the gipsy marriage and funeral ceremonies.

Each chapter of the volume is closed, forming its own clear unit. The author writes with precision and in a confident literary style, and her work will absolutely enrich the field of technical literature.

Ráduly János

18th February 1996

Kibéd

Rezumat

Ideea principală a volumului cu titlul „Frumosul curcubeu încoronează cerul” este pronunțată chiar din subtitlul acestuia: „Viața populară la Vălureni” și este dedicată întăririi autocunoașterii populare. În această carte sunt adunate culegerile etnografice efectuate de autor în peste cincisprezece ani. Satul prezentat este un sat apropiat de municipiul Tg. Mureș, dar nu de lângă șoseaua internațională, ceea ce explică valoarea lui etnografică.

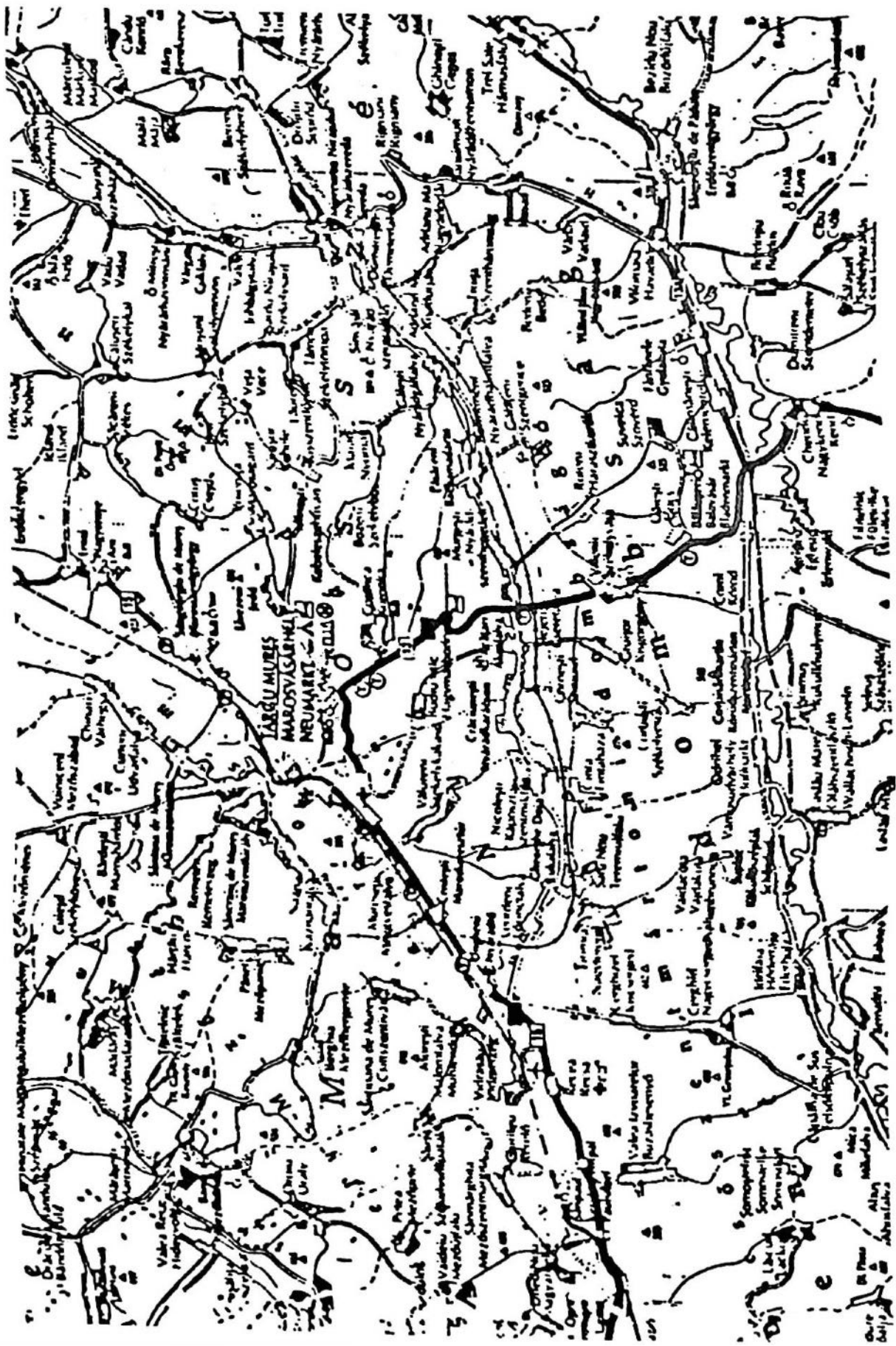
Introducerea cuprinde momentele esențiale în care autoarea a făcut cunoștință cu acest așezământ și metodele ei folosite la culegeri. Primul mare capitol poartă titlul: „Așezarea geografică și locuitorii satului”. Din acest capitol reiese că autoarea a cercetat documentele istorice legate de sat din Biblioteca Teleki-Bolyai din Tg. Mureș, după îndrumătorul etnografului Morvay Péter, completându-le cu materiale bibliografice din arhiva bisericii și cu amintirile bătrânilor din sat, între anii 1978-1995. Aici este adăugată originea familiilor din sat și numele eroilor căzuți în cele două războaie mondiale. Următorul capitol cuprinde denumirea hotarelor, pădurilor și bucăților de pământ, completându-se cu legendele populare. Capitolul III are tema: „Casele și gospodăriile” cu descrierea, desenarea și fotografiile lor. Este urmat de „Locuința țărănească”, prezentând mobilierul de la începutul secolului XX. Capitolul V: „Viața în familie” descrie sarcinile fiecărui membru al familiei pe câmp și în gospodărie. Capitolul VI tratează cele două laturi ale economiei țărănești: agricultura și îngrijirea animalelor. Urmează Alimentația populară cu înșirarea alimentelor pe zilele săptămânii și rețetele alimentelor de sărbători și cele de toate zilele. Portul popular și lucrurile manuale sunt prezentate cu desene și fotografii. Aici găsim și descrierea prelucrării cânepei și a lânii, cu denumirile modelelor de țesut. Capitolul IX: „Cioplitul în lemn”, conține modelele porților mici și ale monumentelor funerare de lemn din cimitirul satului, tot cu desene și fotografii. Capitolul X este descrierea obiceiurilor populare, care se integrează obiceiurilor satelor din valea Nirajului. „Credința populară și superstițiile” este urmat de „Folclorul satului” care este bogat în legende populare.

Ultimul capitol (XIII) prezintă viața și obiceiurile romilor din sat (20 de familii).

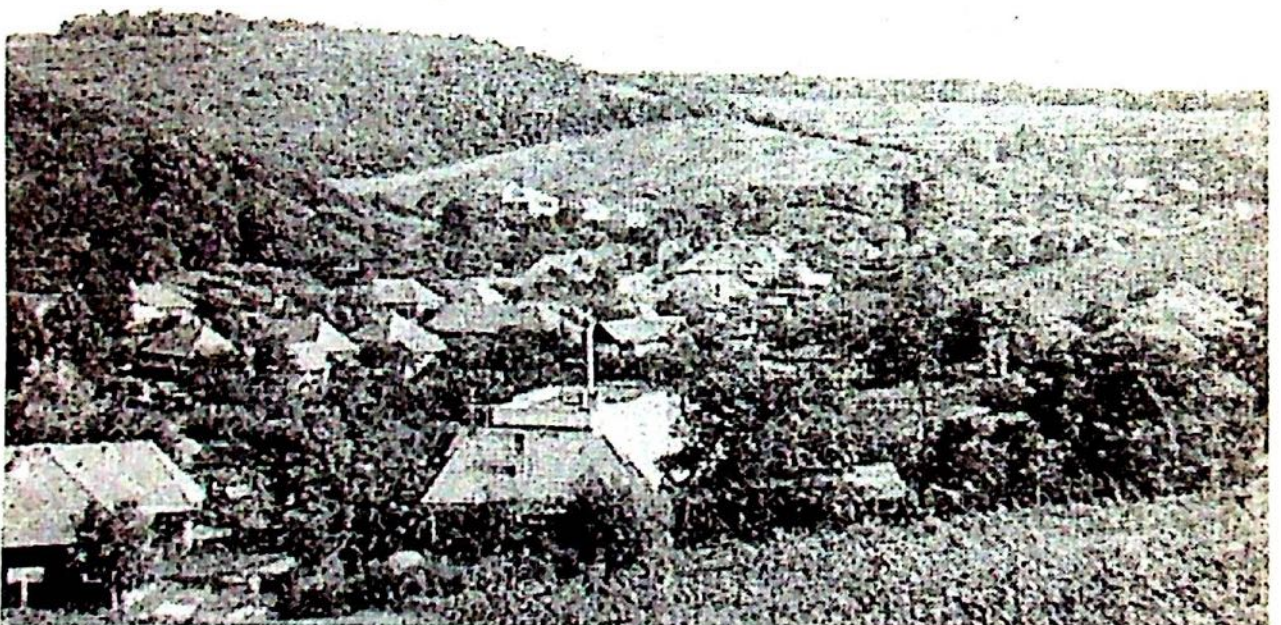
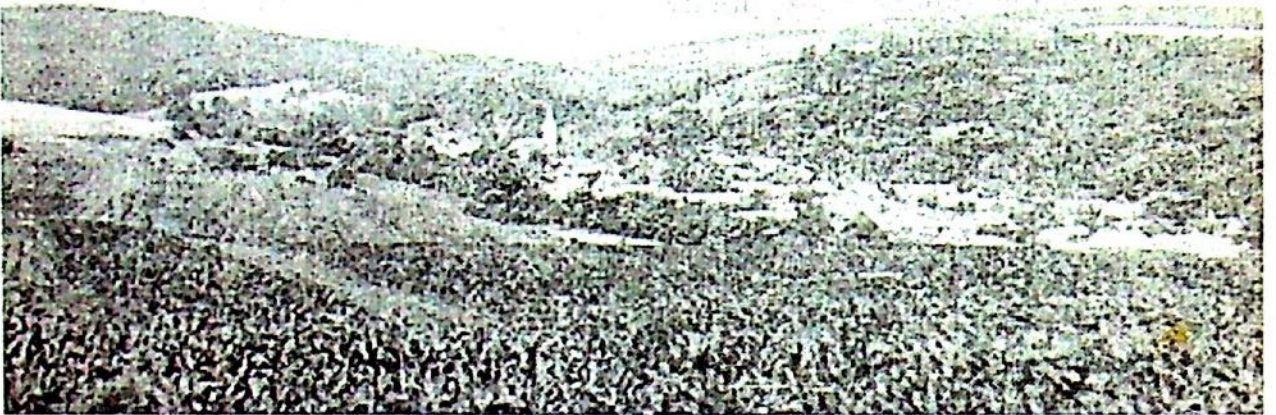
Volumul se încheie cu un Dicționar de termeni, cu Denumirile localităților amintite, cu Lista informatorilor și cu Bibliografia folosită.

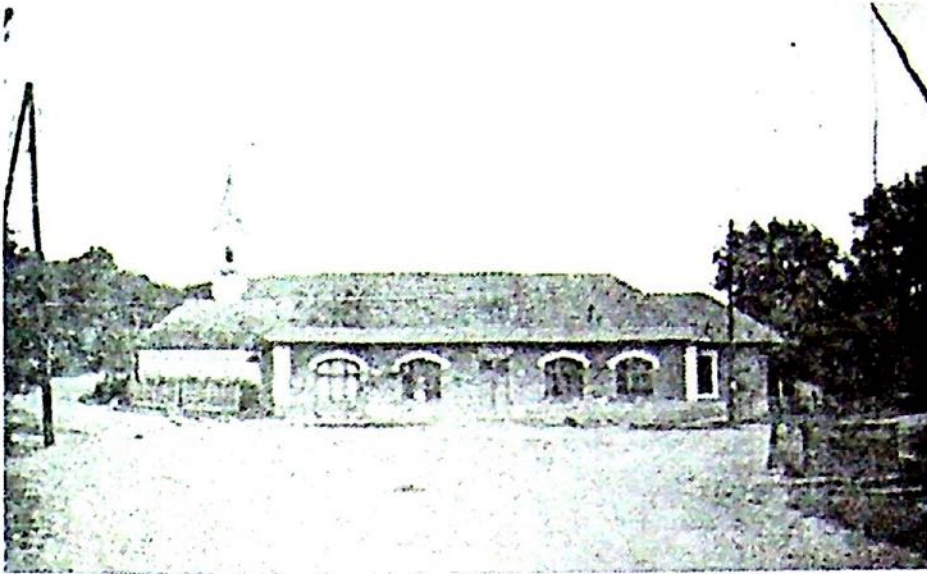
I.

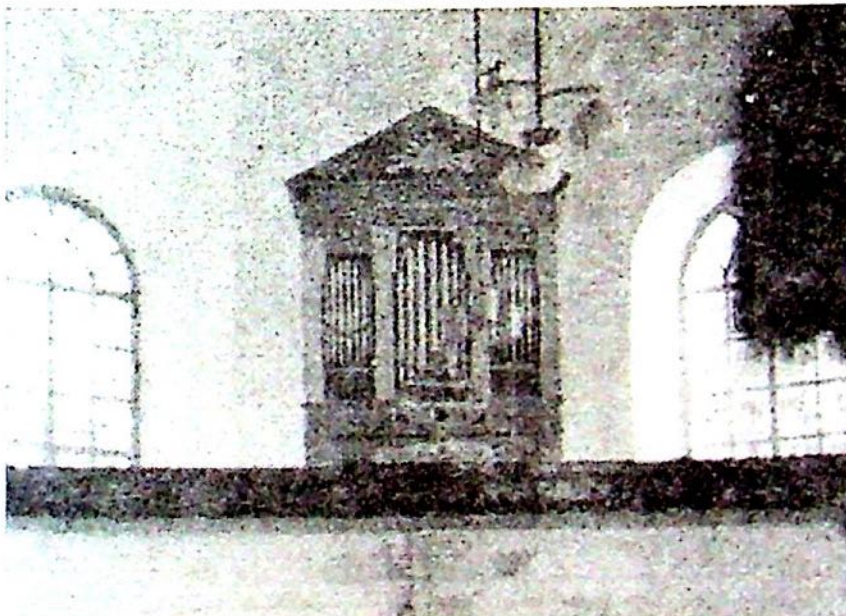
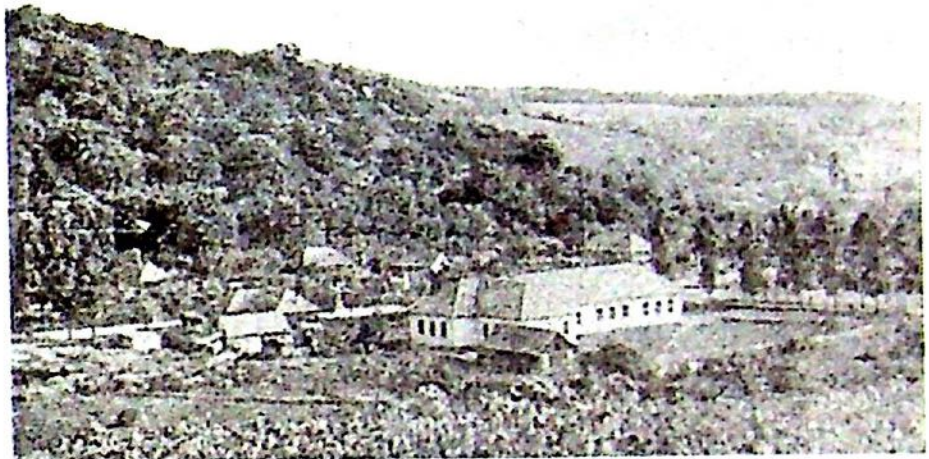
IV. SZÉKELYKAKASD

A volt táncolóház
a piactéren,
a gémeskúttal

Az iskola

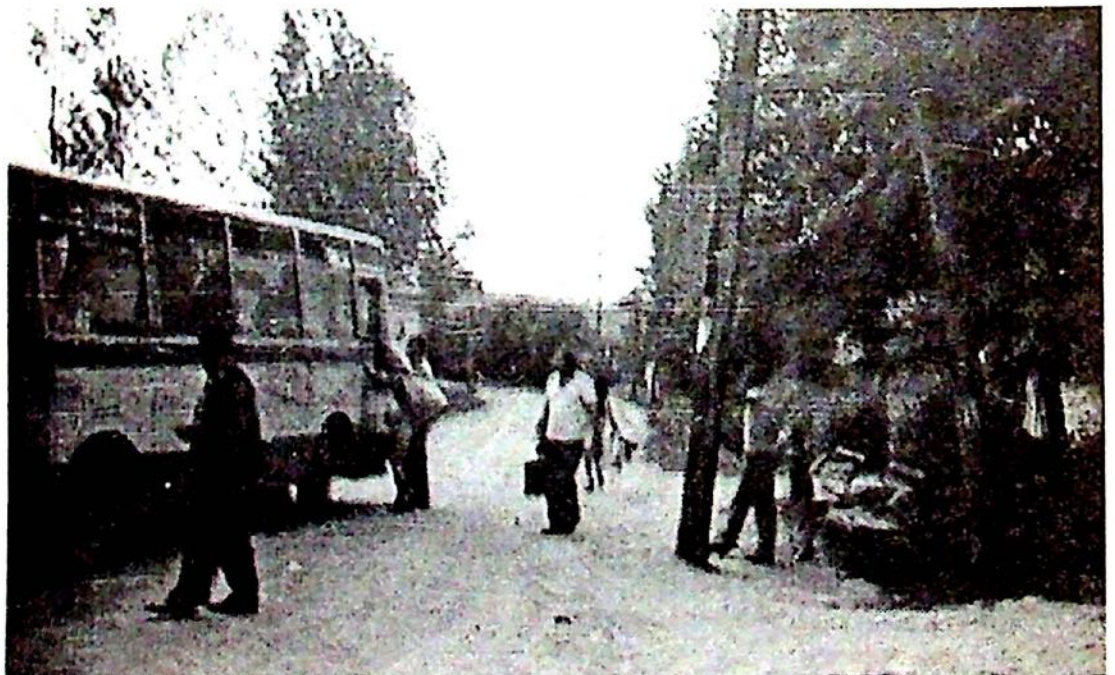
A templomban

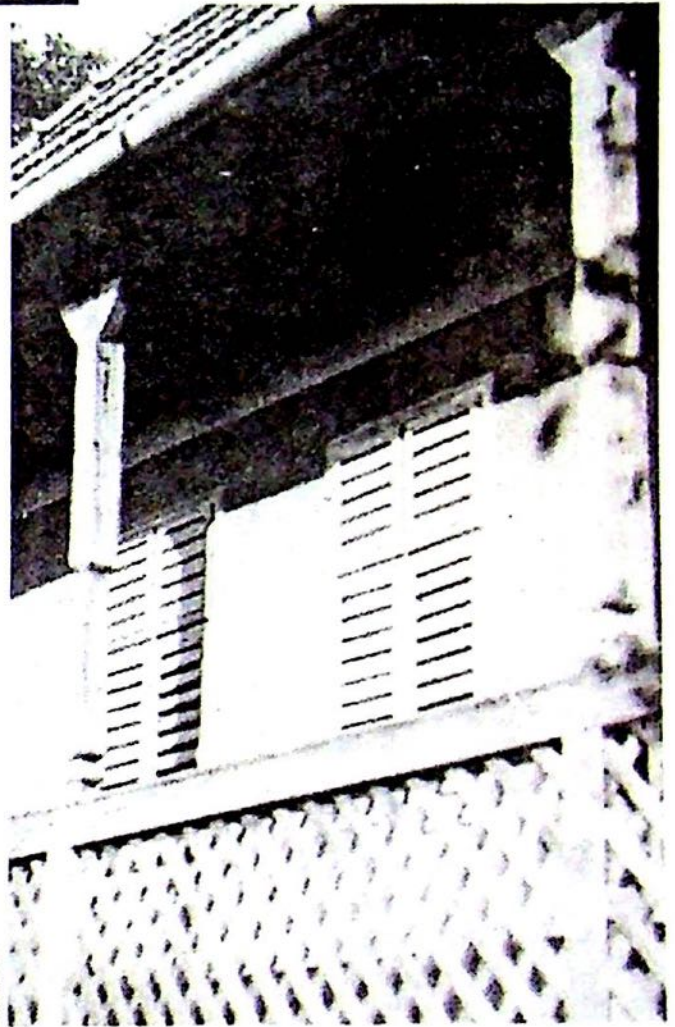
VI.

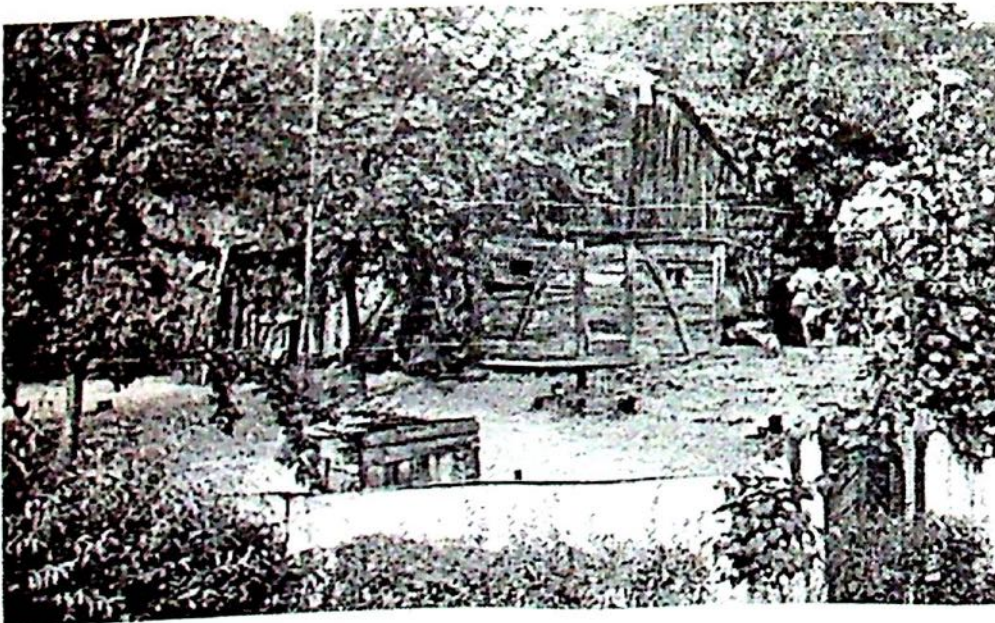
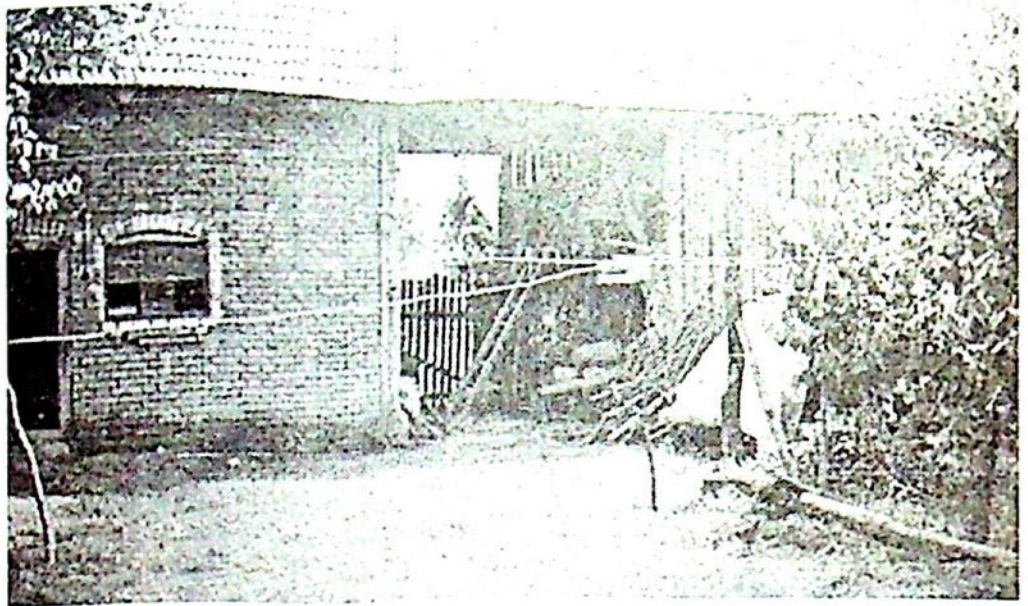
A falu kútja a piactéren

Az ingázókat szállító 22-es autóbussz

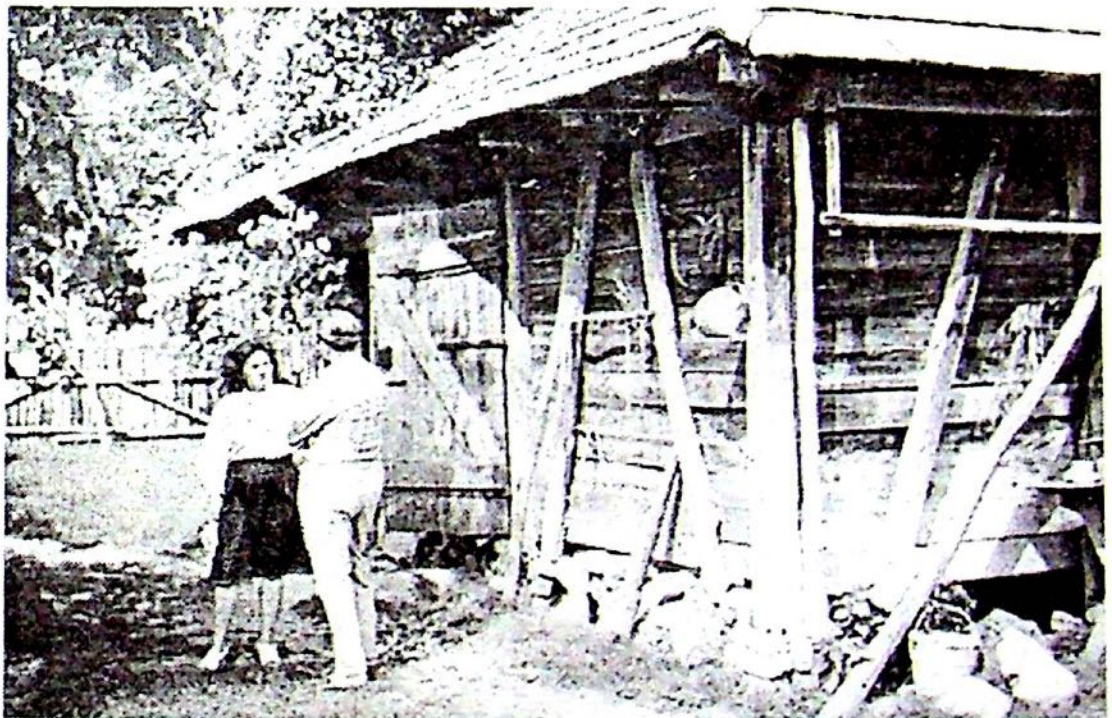
[Erdélyi Magyar Adatbank]
VIII. CSUR ISTALLÓVAL

IX. GABONÁS

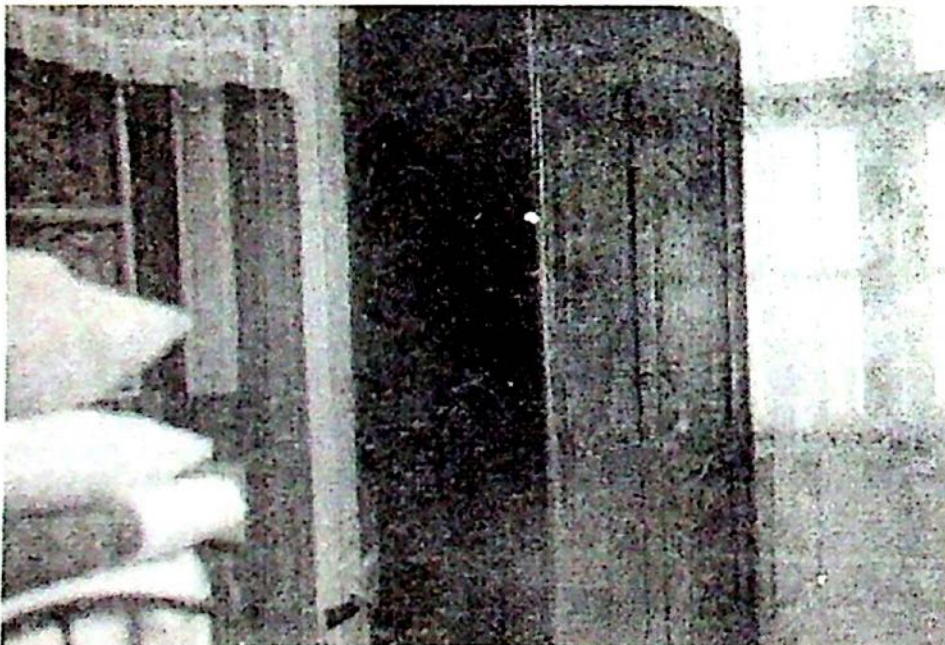
Imre Márton a gabonás előtt

Imreh Sámuel a gyűjtővel a gabonás előtt

X. A HÁZ BERENDEZÉSE

Cseginé Szép Klára századeleji bútorai

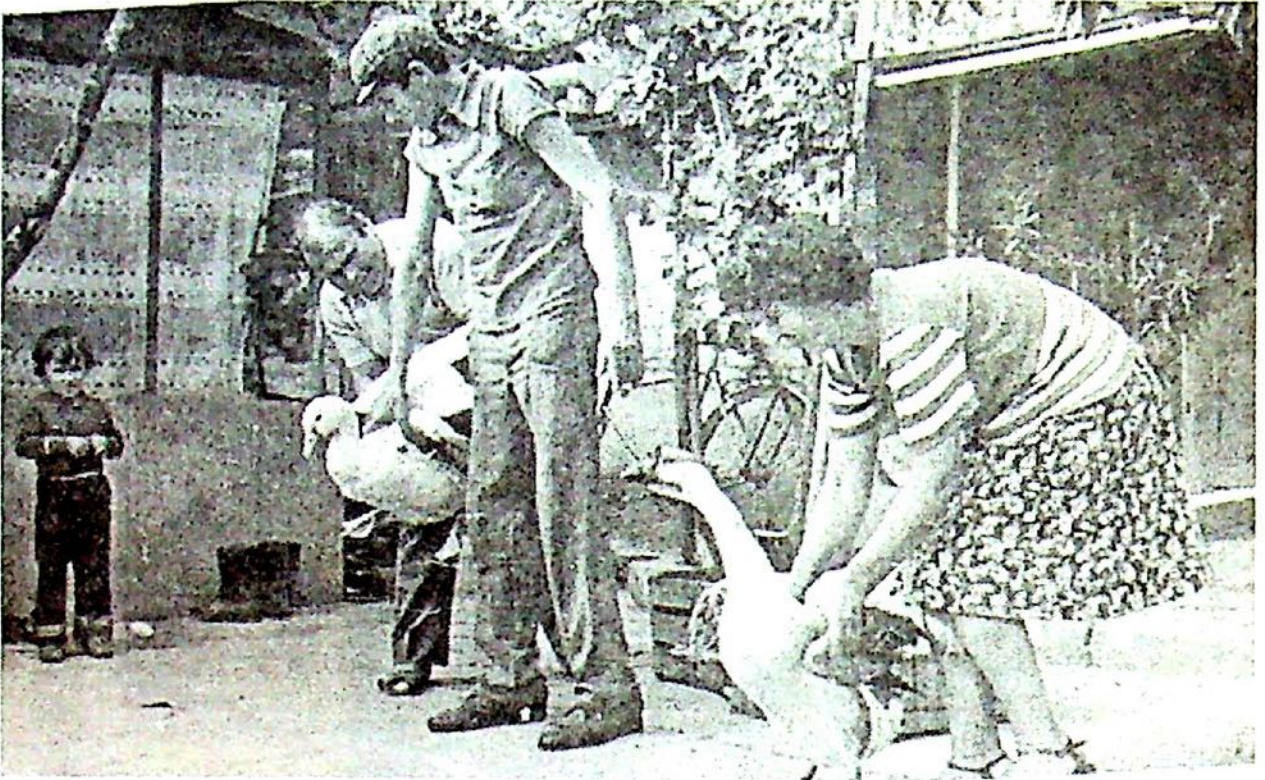
XI. A HAJDANI VETETT ÁGY

Cseginé Szép
Klára házában

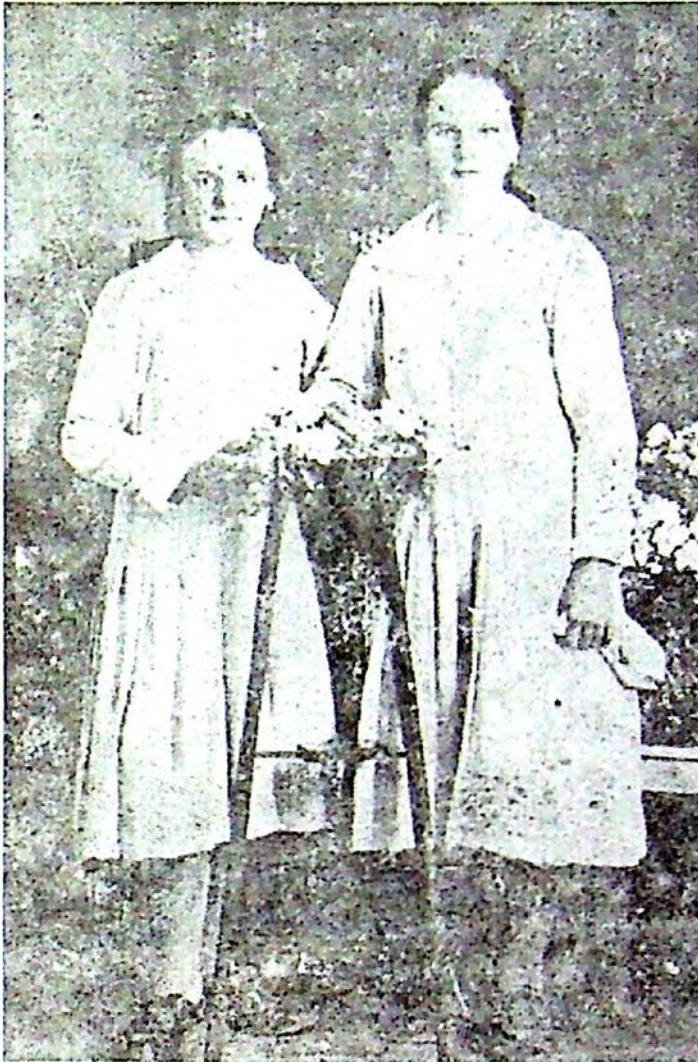
XII. HÁZIÁLLATTARTÁS

Imreh Sámuel telkén

XIII. A RÉGI VISELET

Imreh Anikó és Imreh Katalin (1910)

Gidófalvi Katalin és Gidófalvi Póli (1930)

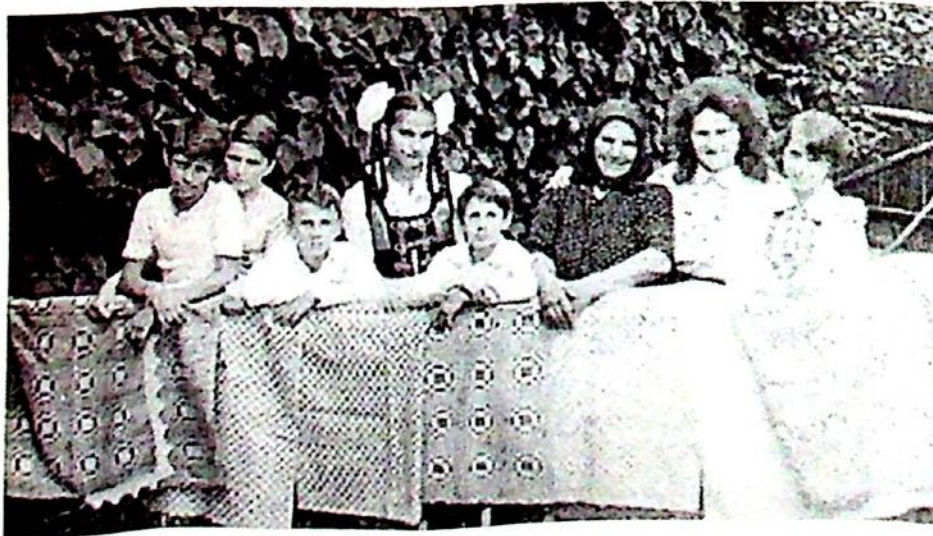
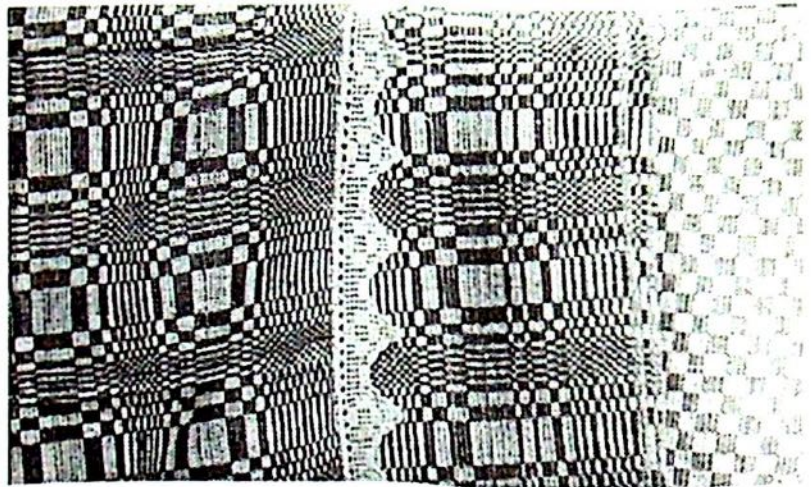
Gidófalvi Klára (1942)

[Erdélyi Magyar Adatbank]
XIV. SZŐTTESEK (Szép Júlia munkái)

Forgatott csíkos és
csíkos törülközőkendők

Nagytárcás és
kockacukros
mintájú abroszok

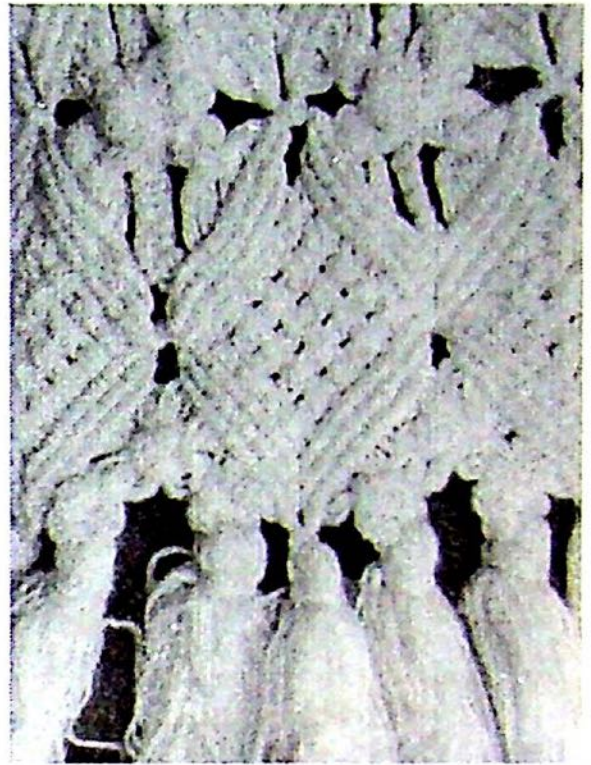

Szép Júlia
szőtteseivel, a
gyűjtővel és a
tanulókkal

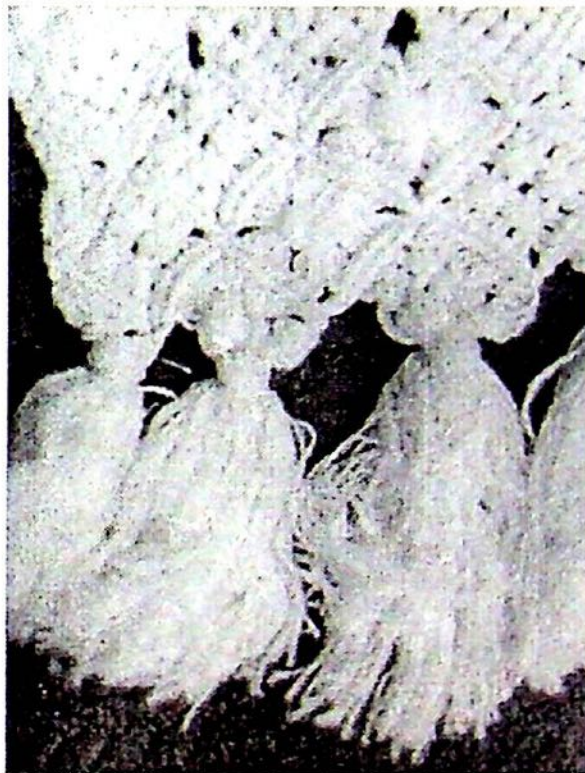
XV. ROJTMINTÁK

Bogas

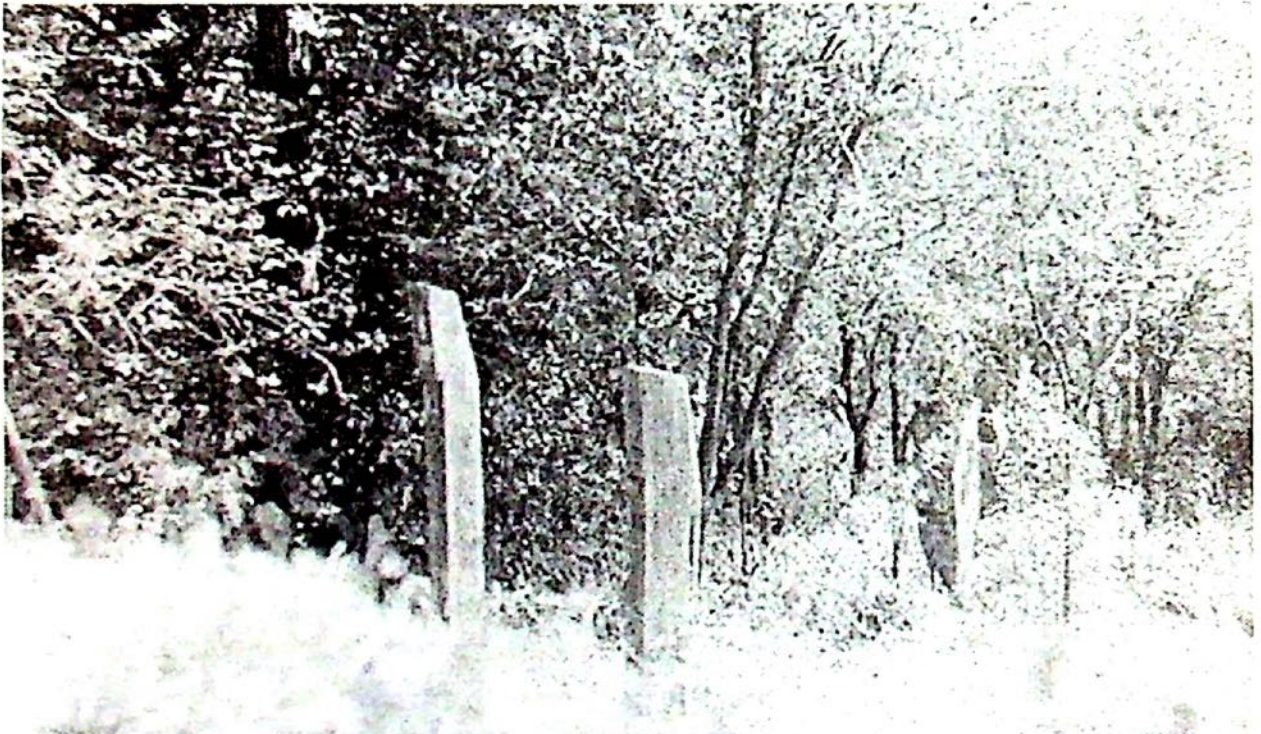
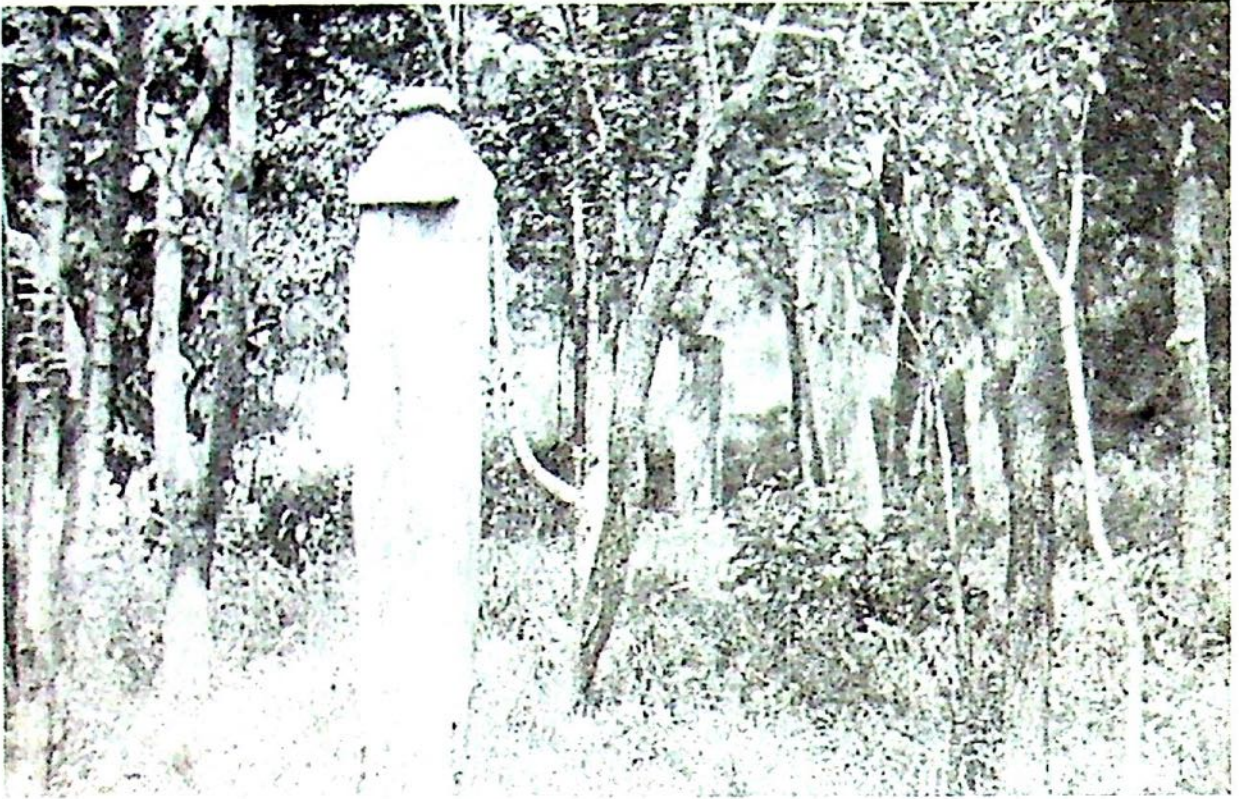

Pókas

Vesszős

XVI. FEJFÁK

XVI. FEJFÁK

**Kiadja a Státus Könyvkiadó
Felelős kiadó: Birtók József igazgató**

**Műszaki vezető: Hajdú Áron,
az Alutus Nyomda igazgatója**

A megjelenés éve: 1998

Nyomdai ívek száma: 9,75

Papír: famentes 70 g/m²

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában

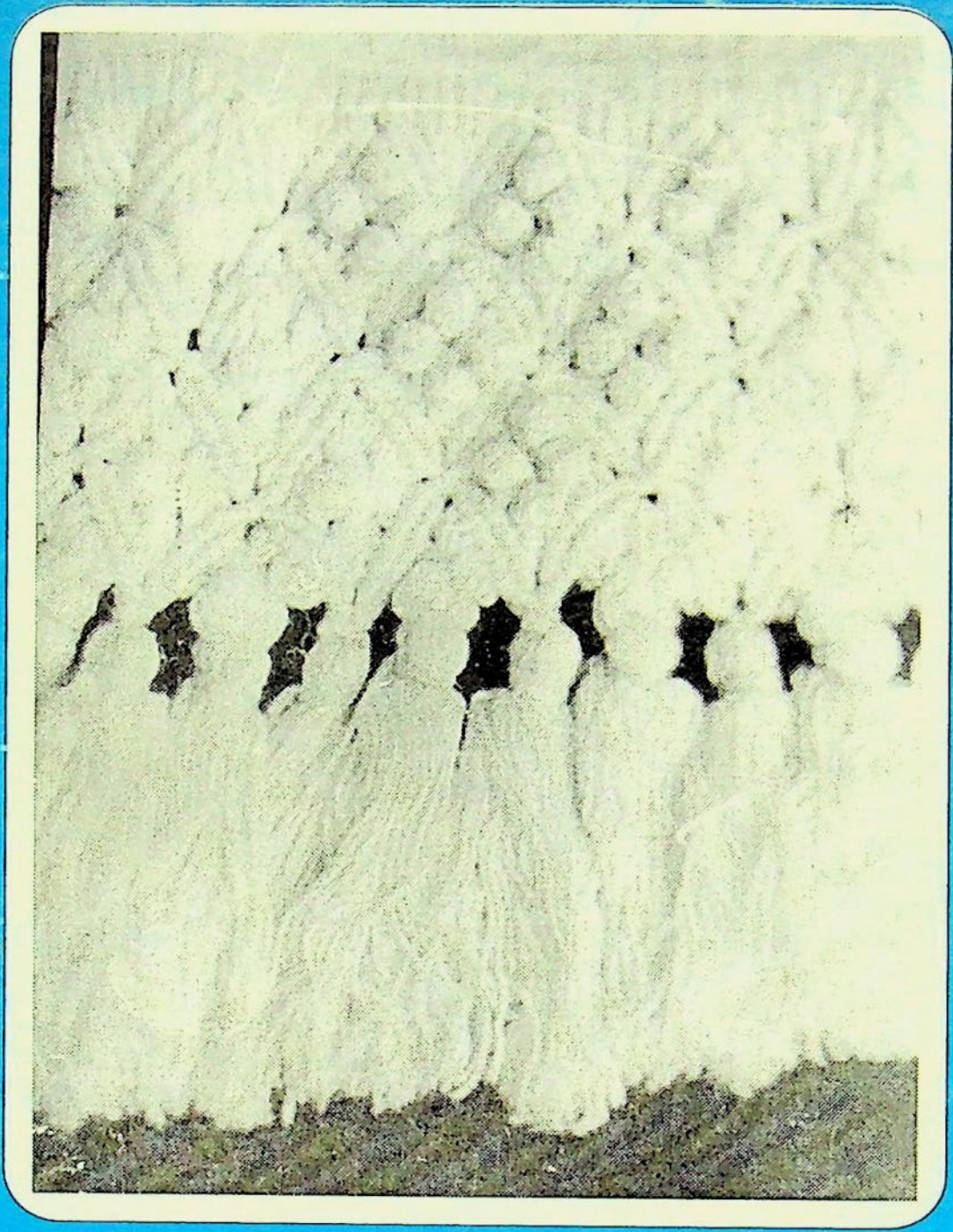
**Frumosul curcubeu încoronează cerul –
Viața populară în Vălureni**

Editura Státus, Miercurea-Ciuc

Director: Birtók József

Tiparul executat la Alutus S.A.

Miercurea-Ciuc

ISBN - 973-98901-6-4

STATUS